EX LIBRIS
P.REVAI

II. 2. f. e.

K 40.

DAGUERRÉOTYP.

Pozsonyban. Nyomtatja Schmidt Antal.

DAGUERRÈOTYP.

POZSONY,
SCHMID ANTAL BETŰIVEL.
1841.

521.470

AJÁNLÓ LEVÉL.

Azoknak, kiknek fejök erős de nem vastag; kiknek koponyájok Spurtzheim rendszere után, a' fülek háta megett nem mutat aggódást gerjesztő emelkedéseket.

Azoknak, kiknek szemeiket sem hártya nem borítja, sem valamelly idegjáték lesütésre indítja.

Azoknak, kiknek szivök elég lágy a' bényomások' felvétére, és rendesen forgatja a' vért kettős kamrájában.

Azoknak, kiknél a' vér melege Reaumur + 30 fokán alul nem esik.

Azoknak, kiknek meljök tágos és takaró nélkül el lehet.

Azoknak, kiknek testök egyenes vonalban nyúlik.

Azoknak, kiknek lábaik erősek és kiknek térdjök kelletlen meg nem bicczen bármelly más teremtvény előtt. Üdvözlet és rokonság.

BÉVEZETÉS.

Szükségeink névsora.

Ha tudni akarod, mit mivelsz, nézd mit üznek mások: mondja egy régi példabeszéd.

Kár, hogy a' példabeszédek, valamint a' mesék, épen azért nem hatnak reánk mert — példabeszédek és mesék; 's mégis lehetne fogadni, hogy ha erkölcsi tény vagy tizpa-

rancsolat alakban hozatnának elönkbe, a' dolgok' mibenléte legkisebbé sem változna, mert on mangera toujours du macaroni.

A' XIX század' negyedik és ötödik tizedében mi magyarok, nem keressük épen nagy kivánesisággal tudni mit mivelünk, de ellenben egy batkát sem adunk azért, mit mások üznek; 's ezen tekintetből kiindulva, philosophiai szellemmel fohászkodunk mondván: „Ez is másként lehetne ám.“

Hűségesek, a' haladás korában kitűzött czélunk, az ohajtás iránt, felütjük a' szótárt 's kiszedjük szép betürendben mindazon szavakat, mellyek — jól hangzanak, 's nekik esvén azokat — felfordítjuk.

Igen szeretném mondani, hogy mindazon elveket, mellyek a' társaság jobblétét biztositják, nagy ügyességgel vizsgáljuk, mint analysálja a' chemikus az edényeibe zárt anyagokat; de ekkor hozzá kellene adnom, hogy az előkészületek és eszközök' tömegének birtokában vagyunk.

Állítják bölcseink, hogy a' reflexio korára az alkalmazás' kora, vagy is a' cselekvés' kora következik, de nem tűzék ki az időszakot, mellyben majd az egyik tökéletesen megérve, fájáról lepottyan, a' másik pedig virágozni kezd. Feltévén hogy a' kitűzött következési sor áll, feltévén főleg hogy a' korok, az engesztelhetlen időnek függvényei, — mit, köztünk legyen mondva, a' priori fel is tehetünk, — az alkalmazás', cselekvés' sora okvetlenül következni fog, és ekkor, ha tán összse vissza hányjuk a' sor' tagjait, hátúl kezdvén a' munkát, más éghajlatok alól hozzuk az ültendő növényeket, — észre sem vesszük magunkat, ismét a' reflexio korába leszünk visszavetve. Nem jobb lenne egyszerre kilépni czen szédítő körből? Nem elég gyönyörű virágot lelünk, melly már honosodva van 's a' nemesitést megérdemli?

Különczködni nem kivánván, én is szépen ben maradok a' sorban, azaz, reflectálok: Sem nem sajnálom azokat, kik előttünk

1000 évvel éltek, sem nem irigylem azok sorsát, kik más ezerrel utánunk jőnek. Tisztelt kedélyes olvasóim, semmi ismeretlent, tehát semmi újat, semmi különöst nem fognak találni elszakasztott, szétszaggatott, leszakadt, bészakadt 'sat. 'sat. itt ott szétszort gondolataimban; az ideák' világa valamennyünk előtt nyitva áll, valamennyien repűlhetünk ebben szárnyaink alkulata szerint, és még sem repűlünk ki a' — phisicai világból, 's mi különösebb, bármiként neki iramlunk, végre Icarus atyánkfia sorsára jutunk. Az idő és tér olly ellentálhatlan erővel hatnak reánk, hogy, — de minek is mondjam el? elég hogy az első bennünket magával ragad, de azt megelőzni? nenni; óh be sokan képzelték és képzelik pedig, hogy messze, messze előre futnak! a' másodikból pedig, bármiként változtassuk helyünket, ki nem szökünk, 's igy édes béketürő olvasó, az illusiok' gyönyörű országából csakugyan vissza térünk, előbb utóbb, 's marad? hazánk és korunk, mellyekben élünk;

bár maradnánk valamennyien bennök, jobbat egyhamar alig kivánhatnék.

Mivel a' gondolat gondolatot szül, mi igen természetes, mert mit szüljön egyebet? — az enyém vagy tiéd, meglehetősen egyre megy ki; de a' hatás és vissza-hatás elismerhető, 's azért szíves olvasó, mindazt, mi itt következik, ugy vegye mint tulajdonát 's gondja legyen egyszersmind a' tenyésztésre; mert őszinte kivánhatjuk, hogy a' dolgok' mibenlétét tisztán előnkbe állítsák iróink, kik ha egész erővel, tömegekben munkálódnak, rövid idő alatt többet végeznek, mint mennyire tudott menni századok alatt reánk nézve a' külföld, melly csak szakonként bibelődik velünk, ha a' még fel nem fedezett világrészekről tudósításaiból ki fogyott; igy majd a' legrövidebb uton és idő alatt, mi is kireflectáljuk magunkat.

Ha a' jámbor olvasó párhuzamokra talál, mellyek akaratom ellen is bécsuszhattak itt ott; ha, egyszóval, észre találná venni, hogy

valahol más nép' vagy nemzet' kaptája mutatkozik, legkisebb czélzásra se gondoljon, de kaczagván mondja „c'est tout comme chez les autres.“ Ne felejtse el főleg — 's ez a' szokott captatio benevolentiae — hogy sajtónkat bizonyos fátyol borítja, mellyen keresztül a' vékony betük, valamint a' kényesebb mozditó gépkerekek észre nem vehetők, holott némelly durvább alkotó részek boszantólag ötlenek szemeink elibe.

Távol legyen ollyas-miről beszélnem, mi nálunk rosz, Isten ments meg. Azt sem említem, mi másként lehetne; mert a' másként sokféle, a' millyent pedig bölcsen elhallgatom. Ovakodni fogok végre arról szólani, mi nálunk nincs, mert ekkor iszonyu vastag könyvet kellene irnom. Igy szükségeink névsora most még — mennyire ez engem illet — függőben, azaz üresen marad; legfeljebb ha rovatokat segélek előkészíteni.

Az eszmék terjednek és csakugyan, szokott iszonyu sebességükkel; haladásunk

itt leli magyarázatát. Az eszmék feltűnnek és enyésznek, mint tűnnek és enyésznek a' meteorok és futó csillágok; 's igy megtörténhető, hogy mindaz, mi itt említve van, eltűnt, elavult, minekelőtte a' sajtót elhagyja; 's még is marad egy vigasztaló körülmény: némelly eszmék tudniillik időszakosan vissza szoktak kerülni, ha eltévedtek is; mások állandóan fenmaradnak.

Találandó e egyik vagy másik nemből itt? mutatkozni fog.

Magyar föld és lakosai.

Kiterjedésére nézve ezen föld következő részekre oszlik.

Magyarország	3838
Erdély . . .	1006
Határok . .	714
Horvát . . .	344
Összesen	5902 □ mértföld.

Illyen mértföldből, vonalhosszaságban, 15

számítatik az egyenlitő egy fokára, egy mértföld hossza pedig 4000 bécsi öl.

Ha olasz vagy tengeri mértföldben számítjuk a' magyar föld területét, melly mértföldekből 60 jut az említett fokra, lesz az egész 94433 illy négyszög mértföld.

Ezen földecske, az egész földgömb területéhez hasonlítva, annak csak 1/1569dik részét teszi; de mivel annak száraz része nem több 3,059600 négyszög mértföldnél, következik, hogy Magyarország az összes lakható földnek 1/518-ad része.

Europa terűlete 171834 illy négyszög mértföld; Magyarország, egy huszonkilenczed részénél csak csekélységgel kisebb.

Kiterjedésre nézve Europában csak 4 nagyobb ország van a' magyarnál; ez sorjában a' Muszka, Svéd, Franczia és Spanyol. Közülök még Svéczia Norvéggal, mint nagyrészt alig lakható, a' sorból ki maradhat, 's igy lesz Magyarország, nagyságára nézve, Europának negyedik országa.

Népessége ezen Magyarföldnek 1833ban következő volt:

Magyarország	11,223587
Erdély . . .	1,930259
Határok . .	1,041675
Összesen	14,195521

Ezen szám azóta természetesen nőtt.

Ha az europai népességi mozgást vesszük alapul, melly másfél száztóli növésen valamivel felül áll, alig hibázhatunk, mert számos pontján ezen mozgás nagyobb. Hogy azonban közelebb álljunk a' valóhoz, tegyük az évi növést csak egy száztólira.

Kerek számokat vevén — a' százasok 's mi ezeken tul van, annélkül sem szoktak megállni — a' nyolcz évi hozzáadással lehet a' magyar föld' lakosinak jelen népessége.

Magyarország .	11,180000
Erdély . . .	2,085000
Határok . . .	1,125000
Horvát	940000
1841diki összeg	15,330000

Ezen összeg nem épen megvetendő mennyiség, mert a' föld lakosi összes számának egy ötvenedik részét képviseli, Europának pedig egy tizenkettedét.

Tudjuk, hogy viszonyos népessége — a' terjedtséghez képest — nem nagy, és a' mint p. o. Belgiumban egy négyszög mértföldre 7300 lakó esik, Magyarországban arra körülbelül csak 2600 jut. Fel is lehet tenni, hogy megbirna és éltetne még egyszer annyit, mint mennyi lakja most.

De ha a' föld lakható részének tekintjük viszonyos népességét, azt leljük, hogy ez nem rug 244 főn felül egy négyszög mértföldre; 's igy a' magyar föld viszonyos népessége 11szerte nagyobb a' föld általányos viszonyos népességénél.

Népességre nézve egyedül Gallia és Anglia nagyobbak Magyarországnál, egész Europában.

Ezen ország helyezete éghajlati tekintetben kedvező; földiratiban nem megvetendő,

és kitűnöbb mint az ugynevezett Europa szivének helyezése. Gyönyörű folyók vágják azt keresztül és a' közel tengerbe ömlenek. Délfelé még egy tengerrel határos.

Földje termékeny; hegyei gazdagok és az érczek' minden nemével bőven elláthatják a' lakosokat.

Ezekhez adván a' hasznos állatok' és növények' bőségét, leirván az egészet, a' leiráshoz járultatván értelmet és lelkületet; magyar földiróink azon bizonyitványt nyújtandják elönkbe, hogy a' jótékony természet mindent megtett, 's kényszeriteni fognak benünket ezen valóban szép országot szeretni is.

Szomszédjainkkal egy batkával sem vagyunk jobban mint mások; mert ismeretes historia, hogy a' szomszédok, ha nem is czivódnak szüntelenül egymással, fogaikat mutogatni el nem mulasztják.

Nyugoti szomszéd uraimék szépen elzárkóznak tőlünk, mint ha már a' pestis közepettünk lenne. Félnek dohányunktól és bo-

runktól, de ez természetes, mert az önvédelem természeti törvény; nem is kell csudálni, miként tette tönkre milliónyi holdra terjedő szőllőmivelésünket, a' mint a' közel ezer hóld tulajdon szőllejét — nem tudta megőrizni. Most ő is mi is szőlleinket szépen kivagdaljuk.

Éjszak és kelet felé ugyanazon szomszéd ur vesz körül bennünket és a' legjobb uton van, hogy dél felé is elnyulik ugy, hogy maholnap három oldali barátságos egybeköttetésben leszünk vele. Addig is szép ékekszóval elnyomja minden lehető kül viszonyainkat és kereskedésünket. Éjszakról küldi be büdös pálinkáját. A' Dunán fel hamarább árasztja el Pestet portékáival, mint mi megyünk lefelé; már most is neki fizetjük a' — hajóvámot.

Mostani déli szomszédunk agonisál és az utolsó kenetet várja.

Itt csücsülünk alkotmányunkkal, 's mi legfurcsább, már szellemi kifejlésünktől is félnek kedves szomszédjaink, mert a' magyar

könyveket és hirlapokat mind a' melett is megtiltják, hogy azokat — magunk sem olvassuk.

A' négy kerület igen helytelenül nevezetik Dunán és Tiszán tuli's inneninek; mert ki innen van, annak a' tul csak addig túl, mig át nem megy; ki tul van, annak az innen is tul van 's megfordítva. Az ország fekvése annyira alkalmas az észszerénti béosztásra, hogy két egyszerű vonal által, éjszakról délre, nyugotról keletre kellő közepén az országnak, ez csaknem egyenlő négy részre oszlanék, melly nevezhető lenne éjszakkeleti, éjszaknyugoti, délkeleti és délnyugoti résznek.

Az 52 megyének nagysága igen különböző. Ha az országot 60 egyenlő megyére osztanók, mindegyiknek nagysága 100 négyszög mértföld lenne közel; de mivel valamelly megye' fontos létét nem kiterjedése, hanem lakosinak száma és miveltségi foka döntik el, az illy béosztás szükségtelen.

Sokkal jelentőbb volna azon rendsza-

bás, mellynek következtében minden 30 ezer lakos küldene egy képviselőt az országgyülésre, mert ekkor a' mostani külön 12 millió-nak 400 népképviselője, az egykor összes 15nek pedig 500 lenne.

Mit tett mindeddig ez a' nép? mit tesz ma ezen 15 millió?

Nézzünk szét az országban és keressük az ipar, a' tudomány, a' müvészet nyomát!

Adjunk adatokat lelkeim; osztályozzuk ezt a' népet foglalatosságaiba, erkölcsi fokozataiba; táblázzuk bé népességi mozgását, a' bünök nemeit, miveltségi álláspontját; 's ha mindez együtt lesz, mutassuk meg, hol kell segéd, miként kell segéd?

Mutassuk ki, miként lett a' magyar azzá, mi? miért nem mozdult snmmiben is előre? miért kell hogy mozduljon és kikerülje a' napról napra növő veszélyt?

Ekkor édeseim, majd a' haladásról is beszélünk. Adatokat kérünk alázatosan.

Pest.

Sokat hallottam már olly lényekről beszéleni, mellyek a' jövendőt látják, de még eggyel sem találkoztam. Gondolkozván épen ezen tárgyról a' minap, azon eredményre juték, hogy a' szegény halandón már az is nagy követelés, hogy a' multat tudja vagy inkább lássa, nem csak ollyasmit, mi még nem létez;

mert mondám magamban: az analogia utján csakugyan elérhetni a' világosság bizonyos fokozatját, szorosan szem előtt tartván, hogy egyenlő okok egyenlő következményeket szülnek. De minthogy az okok egyenlősége majd mindenkor a posteriori ismertetik el, vagyis, egyszerűbben mondva: mivel kiki csak akkor győződik meg valami felől, ha tulajdon fejét ütötte be, az előrelátás csekély beccsel tündöklik előnkbe.

Alig sajtolám ki ezen mélységes facitot, szobámba toppan egy kis, meglehetős vén emberke; tetemesen zsiros átilája valaha zöld színű lehetett, kordován csizmájáról a' rózsákkal egyetemben a' bőr fényes hártyája is leszakadozott, nadrágja reszketve állott apró lábain ránczokba fűzve, sapodlija — nem is emlékezem volt e pruszlikja vagy nem — teli hintve burnottal; nyakravalója egykor uj és veres volt, zsebéből kék tarka kendő kukucsált ki, minőt szoktak a' szipákolók par preference hordani; halovány csontos arcza sokat

hasonlított hyeroglyphokkal befirkált papyrushoz, mellyet olly nehéz szétteríteni, de még nehezebb elolvasni; szemei villámként szökdécseltek gödreikből 's egy szempillantatig sem kételkedtem, hogy félkrajczárig tudja, mennyi pénz van zsebemben; félig ősz haján a' fésű nyoma nem látszott, de annál jelentőbb volt orra, melly rettentő emésztője lehetett a' burnótnak.

Ez az úri ember ide 's tova kérdezésködik az idő járásáról, a' divatokról, az operáról 's arról mit főz szomszédom, mig, észre sem veszem magamat, kilocsantja, hogy én egy szánakodásra méltó scepticus, egoista, cynicus, egy szóval tamás vagyok, mert nem hiszem, hogy a' deszkán keresztül lehet nézni. Ha néztem valaha, néztem ekkor, mert minden felelet a' torkomban maradt, midőn burnóttömeget szippant a' kis öreg 's orra hegyéből electricai szikrákat láték szökdécselni.

Nem volna kedve önnek, kérdezi tőlem, Pest városát, látni millyen ez 50 év mulva?

Most látni, kérdem, vagy akkor?

Elkaczagja magát látogatóm és mosolygó ránczai közt sárga betükkel volt irva, hogy a' félszázadnak tizede sincs nekem szánva. A' kaczaj elég érthető volt 's kérdem: de miként?

Oh ez legkisebb, és burnóttal bémázolt ujjaival szememet érinti. Érzém mint repülök egy kis ideig 's szemem felnyitván a' budai vár' hegyén ültem 1891ben kis öregem mellett, ki Pestre mutatott. Varázs egy látvány; Mexico a' világ legszebb városa távolról, de Pesthez hasonlíthatlan.

A' fenséges folyó sok apró ágakban (csatornákban) futja keresztül a' város' egyik részét, borítva mindenütt számtalan kisebb nagyobb hajókkal, gőzösekkel, csónakokkal; hat gyönyörüséges híd, két láncz, egy vas, 3 kőhíd, a' Waterloo bridge mintájára; a' város' egyik része homályban, a' másik ragyog és a' roppant épitményeknek nincs vége, mellyek mind bájos kertek közt állanak. Nem

tudtam még magamhoz jönni a' csuda látványtól elragadtatva 's már karonfogva vitt öregem mondván: nézzük a' dolgot közelebbről.

A' régi várost körülveszi egy széles csatorna, melly a' soroksári út felé a' Dunába önti vizét, szinte a' váczi, ország, kerepesi és üllői utakon fő csatornák vágják a' várost keresztül; ezen hatalmas csarornák mindkét oldalán dupla sor fák állanak és Rotterdam Boomtjes, valamint Amsterdam gyönyörü Graght-jaira emlékeztetnek; a' keskenyebb csatornák az ezelőtt szélesebb utczák helyeit foglalják el. Hol csak egy kis tér maradt, mindenüvé fák ültettek, sehol a' legkisebb por, sem sár. Ezen rendszabásnak köszönhetni, hogy a' halandóság Pesten, melly borzasztó nagy volt, most olly tetemesen csökkent, hogy, még ezelőtt minden 24dik személy meghalt évenkint — melly halandóság a' föld' legegészségtelenebb pontjain sem nagyobb — most 45 személy közt hal meg egy. Ez életbiztosítás, az igaz, még nem éré el Nagy-

britannia magosságát, de hozzá mindinkább közelít; azon is törekszenek most hazánkfiai, hogy elérjék Irland' egészsége állapotját, hol csak 52 személy közt hal meg egy évenkint.

Nagyon tetszett nekem azon elmés beosztása a' városnak, melly szerint az egynemű foglalatosságok külön részeket foglalnak el. Az egész Dunasort, elkezdvén az épületfakereskedőknél, le a' régi város végéig nagykereskedők foglalják el, kik csinos lakásaik közzé roppant raktárokat építettek. Nincs itt béke, mert a' hajók szünetlenül jönnek 's mennek, a' föld' termékeit és az ipar müveit hozzák, viszik, rakodnak és ürülnek. Azon részét a' városnak, mellyet a' híd-utcza, országút és a' mészáros-utcza kerítnek bé a' sóházig, kiskereskedők, boltosok foglalták el, maguk közzé vévén a' kényesebb kézmüveseket, millyenek az arany- és ezüst-müves, gyémánt-köszörülő, nemes köveket metsző, ékességeket és divatczikkeket 'sat. készítők. Theresia várost lakja a' mesteremberek ezer-

féle neme, kik különösen a' növények országából nyert anyagok feldolgozását czélozzák, holott az érczeket munkálók József városát foglalák el. A' számtalan gyárok körülveszik az egész várost a' váczi úti temetőnél kezdvén keresztül le a' város erdején egészen a' Dunáig; ezek is elmésen vannak felosztva. Kezdődnek a' malmok és papirosgyárok; következnek a' mindennemű fonó, posztó, kárpit, selyem 'sat. gyárok; ezekután a' czukor, chemiai, bőr, porcellan és üveg gyárok, míg a' durvább vasöntők, hámorok, sodrony, pléh, réz, ón, czink 'sat. gyárok' czrede bevégzi a' kört; Ferencz városát kirekesztőleg illyen erős munkások lakják. Kivül a' gyárokon, Rákos mezején ültetvények vannak 's ezeken túl tétettek mindazon kézmüvesek, mellyek kellemetlen szagú tárgyakkal dolgoznak, millyenek a' szappanyosok, timárok, enyv- és serfőzők 'sat.; még kivülebb vannak a' mészárosok minden hozzájok tartozó függelékekkel.

Mutatott nekem vezetőm egy rakás köpczös gyermeket 10—15 évest, ezek a' gyárokban dolgoznak; 's megjegyzé, hogy illy gyermek (fiú és lány) közel 60 ezer dolgozik és a' legjobb egésségben és erőben van, mert az okos magyar, mondá, a' gyengekort munkával nem csak nem öli, hanem támasztja, mivel illő ideig dolgoztatván azt, elég időt enged neki valamint a' fris levegőbeni mozgásra, ugy a' mulatságra is.

Nem tudám eléggé csodálni a' nagy tisztaságot és rendet, nem eléggé minden mozgás mellett a' nagy csendességet.

A' számtalan gőzmozgonyok füstölő kéményei az ország különböző pontjain talált legjobb nemű kőszenekkel fűtvék. Említé vezetőm, mint lett a' pattantyús kaszárnyából borraktár, az invalidokéból bank, a' Ludoviceumból gőzmozgony-gyár.

Megjárván ezen nevezetes ó várost, az ujba vezetett öregem, melly a' réginek éjszaknyugoti részén épült, hol a' föld tetemesen

emelkedik 's igy Pestnek valóságos Westendje lett. A' régi és uj várost egy csinosan ültetett erdőcske választja el egymástól, melly az ifjuság' bois de Boulogne-je, hol par preference szokott párvívni. Innen kezdődik egy gyönyörűséges Prado, a' bécsihez hasonló, hova mindkét város' lakosi keverve mennek sétálni, lovagolni, kocsizni.

Az uj város minden egyébtől különbözik, mert egyetlen egy utczája sincs és nem egyéb mint térrendszer, vagyis: nagy kiterjedésű térek' összege, mellyek 4, 5, 6 's több szögüek, oválok vagy kerekek, az épületek elrendelése szerint. Annyiban hasonlók egymáshoz, hogy mindegyiknek közepette tágas és igen jó ízléssel elrendelt kertek vannak, apró fákból, bokrokból és virágokból állván, nehogy az épületek nézetét gátolják; millyenek p. o. Russels square Londonban, Andrews square Edinburghban és Franklin square Philadelphiában. A' kövezet mindenütt többszinű nagy táblákból álló mosaik munka,

millyen a' Marcus tére Velenczében; minden illy térkertben számos, vízgazdag szökőkút. Az artési kútak ásásánál földünk' többféle tartalma jött napfényre; vannak egészen hidegvizűek, lépcsőnként fel a' forróig; vannak olajvető kútak, némellyek világító szeszt adnak, melly csövekbe felfogatván különféleként használtatik világításra és tüzelésre.

A' kertek ezenfelül rakvák emlékkövekkel és szobrokkal, mellyeket híres hazánkfiai — többnyire Thorwaldson és Schwanthaler tanítványi készítettek. Az épitmények nagyszerű stylben épitvék a' szobrászat' tágas alkalmazásával és mind colossal mértékben; az anyag csupán márvány, mellyet különös szépségben és különböző színben találhatni hazánk' hegyeiben; a' leggyengédebb színüek a' pécsi hegyekből kerültek. Leginkább alkalmaztatik a' tiszta fejér, melly bőséggel ásatik több helyen.

Körül az uj városon vannak phantasticai rendben szétszórva a' gazdagok palotái, mind-

nyájan a' hozzátartozó párk közepében; ezek közt minden időszakot, minden nemzet ízlését fel lehet találni: görög, római, goth, maur vagy alhambra, bizant, renaissance, tudor, Louis XIV. egyptus 'sat. még a' hindu és chinai sem hiányoznak; mind gyönyörű maga nemében, az egész remek és bájoló.

Keringölve jut az ember ezen kellemdús fogalmakon keresztül az első nagy térhez, mellyben 4 roppant épület mutatkozik, az egyik egy fenséges templom Sz. Péter mintájára, a' többi háromra fenirásából ismerhetni: Egyetem, Museum és Könyvtár; a' térkert közepén van a' magyar nemzet geniusának colossalis szobra, körül groupozva a' musák. Láthatók itt szobrai jeles magyar tudosoknak és a' tudományosságot előmozdítóknak. A' museum földünkön létező teremtvények minden neméből foglal példányokat, tudományosan és kitünő ízléssel elrendelve; a' brittish museum, párisi és bécsi

természeti gyüjtemények elrendelése haszonba vétetett.

A' könyvtár a' bécsi, mint létező legszebb, szerint alkotott.

Az egyetem négyszög; tágas, üveggel fedett udvarában 1000 tanuló járkál fel 's alá, mig az előadási óra üt. Az épület' négy szárnya a' facultások szerint van elrendelve; tágas termek, mindennemü tanulmányi eszközök és gyüjtemények díszesítik ezen szép intézetet. Belső elrendelésénél alapul vétetett a' parisi ecole de medicine, a' müncheni vegytan-műhely és az Edinburghi főoskola.

A' három tudományos épület hátulsó részeit tömérdek növény- és állat-kert fogja körül; ennek hasonlíthatatlan elrendelése és alkotása a' londoni zoological garden ízlését, párisi jardin des plants nagyszerű és a' Leydeni növénykert czélszerű létét egyesítve mutatja.

Ezen térből egy más, szinte illy nagyságúba értünk, mellynek egyik részét az em-

lített fő templom foglalja el, itt is három különös stylu gyöngyörű épitmény látszatik, felirásaik: Tudományok' academiája, Observatorium (astronomiai) és Műegyetem. Mind három intézet a' tudományos követeléseknek tökéletesen megfelel. A' tér kertében emlékek, szobrok és szökőkutak, mint minden téren.

Innen értünk a' müvészet térébe, három ritka szép ízlésü palota: szobrászat, festés és épitès felirásokkal, az osztályoknak megfelelő emblemákkal ellátva mutatkozik; mindegyikben élénk munkásság és kitünő talentuma az ifjúságnak.

A' tér' negyedik épülete egy különös szépségü Galeria (képtár), a' Louvre, florenzi és nápolyi müvészeti museumok nemében, rakva remek müvekkel.

A' következő téren vannak: S. Carlohoz hasonló pompás színház, Conservatorium, zene, éneklés és tánctermek, három elkülönzött palotában; ezen tér egyik felül

nyilt, hogy a' számos kocsik szabadon járhassanak.

Balra esik a' tudományos térek megett egy másik tágas tér; roppant, nem épen gazdag, de egyszerű, jó ízléssel emelt épületekkel, a' kisebb oskolákat és gymnasiumokat foglalókkal. Itt is egy szép tágos templom, az épületek megett pedig kiterjedett kertek mindennemű gymnasticai gyakorlatokra alkalmazvák, lovagló és úszó oskolákkal ellátva.

Innen igen szép kert vehető észre, mellynek közepette nagy mértékre a' legczélszerűbb oktatási elveken alapult nőintézet áll. Ebbe a' férfiak be nem bocsáttatnak; az épülethez egy csinos kápolna van ragasztva.

A' színháztér mellett van egy más igen szép tér, ennek épületeiben mindenféle mulatság találtatik, Casinok, társalgási teremek, olvasó szobák, vendéglők 'sat. Ezen tér egybeköttetésben van az említett Pradoval 's itt a' kelés járás roppant, holott a' tudományos intézetek' térein kocsit lovat nem is látni.

Közel az egyetemhez van egy tér, melylyen alig szemlélhetni egyebet könyvkereskedőknél, hirlapszerkesztőségeknél és olvasó szobáknál; itt is nagy a' csendesség.

A' müvészeti térhez közel eső térben ismét csak müvészeti tárgyakkal tölt boltokat lehet szemlélni; az elegans világ divatboltjai pedig a' színház és tánczteremhez közel eső térben vannak összitve. Hol a' terek végződnek, a' két város között nyilik azon intézetek' rendszere, mellyek a' szenvedő emberiségnek szentelvék. Tömött ültetvények közt látni itt kór, lelencz, dolgozó, szülő, aggokat ápoló, árva 'sat. házokat, valamint vakok, siketnémák 'sat. intézeteit; mindegyikénél észrevehető, hogy a' felvilágosodott népek által tett tapasztalások itt is alkalmaztattak.

Vége nem lenne ha elbeszélném, mit mutatott mindent nyájas vezetőm, és a' város' legnevezetesb részét még nem láttam. Ehhez a' gyönyörü villák közt értünk keringő utakon és mégis jó távolrul látszott a' varázs

palota, a' nemzet képviselőjinek palotája, melly minden leirást felülhalad; előtte ismét bájoló ültetvények közt a' szabadság szobra, körülte a' szabad nemzetek' allegoriai képzetei; ötven széles lépcsőn érni az oszloperdő közt álló Capitolba, mellynek a' washingtoni csak árnyéka. Tanácskozási roppant teremek karzatokkal, a' bureauk mindenfelül, ezek mellett, könyvtár, országos levéltár 'sat. fő részei a' palotának. Körülte négy más palota következő felirással: Nevelés és oktatás, Törvényhozás, Ipar és kereskedés, Kincstár. Kérdezém vezetőmet, nincs e a' külsőnek és hadnak külön ügyviselője?

Az első, mond, az egészbe olvad össze, a' másik nem szükséges, mert a' nemzet mindenkivel békében él. Mind az, mi ezen négy ügyviseléshez tartozik, a' paloták körül van; igy p. o. a' pénzverők 'sat. a' kincstár mögé vannak épitve.

Magyarország minden megyéje képvi-

selőjének van egy különös és szép ízlésü háza minden kényelemmel ellátva, szinte kerttel körülvéve; a' 60 tökéletesen egyenlő lakhely csudálatos symetriában sorozva a' Capitol körül valami csábító szép látvány.

Megmutatta még vezetőm Mars mezejét, hol a' nemzeti őrség tartja gyakorlatait és az ifjuság is rendesen minden héten itt gyakorolja magát a' fegyverek forgatásában és lovaglásban; elmondá vezetőm, melly gyönyörű látvány, midőn 80 ezer fegyveres gyalog és 40 ezer lovas erőteljes szabad magyar gyül itt össze minden évben, a' mint a' kamarák megnyíttatnak; mondá, hogy a' gyülések minden év' September 1-jén kezdődnek és Decemberrel bevégeztetnek.

Kérdezém, nincs e az országban katonaság? Nincs, mondá, mert mindenki született katona és az egész nemzet tökéletesen fel van fegyverkezve ugy, hogy két millió védője minden pillanatban van a' hazának.

Kérdém, hány lakosa van most Pest vá-

rosának, ha csak 120 ezer nemzeti őr kerül ki belőle?

600 ezer, felel, de közel 40 ezer ifjú jön az intézetekbe, 's ezek egyszersmind majd valamennyien őrök 's az említett számot 160 ezerre emelik.

Még több nevezetes dolgokat mutatott és beszélt kedves öregem 's nem tudék eléggé bámulni 's kérdezém: melly csuda által lehete, hogy a' szegény magyar olly rövid idő alatt varázsolta mind ezt elé? valljon nem szenvede e a' nép azáltal, hogy az ország' kincseit mind egy pontra hordá össze.

Koránsem, felele vezetőm. A' nép ugyan azon arányban gyarapult, erősödött, gazdagodott, a' többi városok szint azon arányban mentek elébb és fejlődtek ki, mert a' nemzet — akart.

Az éjszaki amerikaiak 50 év alatt 100 ennyit tettek.

Reform.

Leggyönyörűbb szaka a' nép éltének, mellyben szabadságáért küzd.

Mint a' virágzó lyánka első szerelme, melly egész lényére elömlik, minden csepp vérét átjárván az égi tűz, eddig nem ismert érzelmekkel tölti szivét; úgy lép a' szabaduló

nép egészen uj világba és lelki tehetségeinek működései uj tárgyakra irányozvák.

Ekkor nincs tagja a' tömegnek, melly nyugalomban lenne, minden legcsekélyebb idege mozgásban van, 's ezen közmozgás ellentállhatlan.

Ekkor elmondhatni az egykori spanyol armada példájára, a' nép fú és zsarnokait a' szélvész ragadja.

De rendkivüli öröm tartós nem lehet, és gyakorta öl.

Ezen szakban a' magyar nép nincs.

Minden népéletben van egy pillanat, mellyben, az első alkulati munkát bevégezvén, ez — (a' nép) a' sorsát eldöntő crisisen keresztül megy. Kezdetben a' serdülő nemzetiség elemei rendetlenül vannak össse vissza hányva, de ezek hathatósan elősegélik a' nemzet' teremtő erejét; később, midőn a' nemzetiség, minden, kifejlődését ellenző akadályokat erővel visszaszorít, az elemek szétválnak, osztályokat képeznek, vagyis rendbe

jőnek. Ekkor kezdődik a' belső küzdés; következnek: némellyek győzödelme, másoknak veszte; az összegnek egybeillesztésébül pedig alakul végre a' társaság, mellynek tulajdon ismertető jele és biztosított és megkülönböztetett mozgása van.

Ezen pillanat a' magyar nép éltében még nem mutatkozott.

A' civilisatio törvénye, szünetleni előmentet, tehát szakadatlan javulást parancsol; természetes is, hogy az elrendezett nemzeti elemek kifejlődésüket várják, 's mint a' népéletbe hintett magvak, termést igérnek.

Ha tehát valamelly nemzet a' javitások' utjába lép, szükséges hogy kiindulási pontja szorosan kitűzve legyen, mert csak így lehetnek lépései bátrak, előmenete biztosítva.

A' reform ezen fogalma Magyaroszágra nem alkalmaztatik.

Magyarországban a' reformok most nem folynak egyenesen a' népéletből, sem következményei a' megtett előleges munkáknak;

azok inkább valami homályos, bizonytalan alakzatú vágyak' eredményei, mellyeket nem annyira önérzet, nem annyira az összehasonlítások által nyert tapasztalás, mint a' külső jelenetek' benyomása hozá elő.

Ezen tekintetben örömmel mondhatnók, hogy a' civilisatio boldogitó szelleme szállt le kedves hazánkra, mint száll le a' kiszáradt szomjas földre az életadó eső. Az érzelmeket a' meggyőződés, ezeket a' tett követi.

A' magyar nép vagy társaság' alkulatja kiáltó egyenetlenségeket mutat. Ezek elrendezendők, kiszámítandók.

Kérdés, lesz e a' népnek béketürése és tartóssága bevárni, következetesen munkálódván bevárni, intézményeinek eredményeit?

Kérdés, lesz e elég nyugalma, hogy akadály nélkül haladhasson kitüzött czéljához?

Ha a' mai magyar reformátorok' többségét, ezeknek eddig tett lépteit vagy indítványait vizsgáljuk; észre nem vesszük a' reform fogalmának nyomát. Ezeket inkább va-

lamelly ügyetlen kertészekhez lehetne hasonlítani, kik idegen éghajlatokból hoznak növényeket, de azoknak sem természetét nem ismerik, sem azon földet, mellybe ültetni akarják.

Ha az ügyetlen javitók' tömegét tekintjük, azt gondoljuk, hogy ez a' magyar nemzet vagy nép valamelly tabula rasa, valamelly csak épen most az égből pottyant társaság, mellyen mindennemü kisérleteket lehet tenni.

És a' vakmerő játék iszonyu nyomort és veszélyt következtethet, és oktalan indítójit elkerülhetlenül semmivé teszi.

Sok magyar reformer hasonlíthatlanul közelebb áll Lycurgus népéhez mint áll p. o. a' lengyelhez; de erről nem tehet, mert az oskolában amazt tanitják.

Ha valamelly népet érez gyanánt lehetne olvasztani és mintába önteni, hihető, hogy a' katlant már alá gyujtottuk volna; most csak egyszerűen be akarjuk azt gyurni a' készen álló mintákba, akár hajlékony, lágy és engedékeny, akár nem.

Valóban nem ismeri az, sem az emberi természetet, sem a' népéletet, sem a' civilisatio fokát, a' ki gondolja, hogy társaságokat némi részletes rendszabásokkal észrevehetőleg lehet átalkotni. Ha itt az egész meglevő erő számba nem vétetik, nem egyszerre alkalmaztatik, a' munkának nyoma sem marad.

És még a' fentarthatás is kétséges, ha egészen ismeretlen és szokatlan elemek járulnak az átváltoztatáshoz, mert ekkor a' nép előbbi helyezésébe rögtön visszaesik.

Az illy visszaesés mélyen hat, mint behat a' földbe a' magosról eső kő, és szinén nem marad.

A' reform csak akkor reform, ha — mint említők — egyenesen, tehát természetesen folyik a' népéletből, a' társaság összes viszonyaiból; minden egyéb esetben, hasztalan kisérlet, zavar vagy forrongás.

Nem is feladata a' kormányozó vagy törvényhozó testnek, czéljai szerint módosítgatni a' társaságot; a' módosítás a' civilisatio

dolga. Nem lehet feladata az eszmék' kifejtése és uj alakzatok' alkalmazása; egyik, értelmi hatás által a' nemzet' bölcseinek, a' nép hű barátinak hivatása; a' másik a' nép akaratjától függ.

Ha magyar törvényhozóink a' kor' kivánataival lépten mennek és a' nép kifejlettségéből eredő, ezeknek megfelelő szükséges javításokkal; megteszik a' teendőket, és a' nemzet' elismerésére számot tarthatnak.

Iróí tulajdon.

A' dologról már nálunk is irtak. Roszul. A' franczia (1841diki) sessióban egy kissé többet beszéltek felőle. Nem jól.

Lamartine — a' költő — azt bizonyitá, hogy jobb szeretne Rothschild és Sinával lenni társaságban — mint a' — muzákkal. En at-

tendant megelégszik egy zsíros kis hivatalkával és a' becsület-kereszttel.

Tehát portéka ez az elme, ez az ész? Dohány, szalonna, vagy szappan?

Kereskedjék, kinek tetszik firka czikkeivel, ha vevőt talál; de sajnálkodást érdemel, hogy nem lett belőle más valami, p. o. favágó.

Keresete bizonyosabb lenne.

Ha olly iró — bocsánatot kérek, annak én nem tartom — ki az egek' legbecsesb ajándékát, az isteni szikrát serpenyőben méri, egykor Apolló és hugácskái elibe áll ölelkezni akaró, okvetlenül ebrudon vettetik ki 's hallja „takarodjál te arany büzü.“

Az irói tulajdon szinte azon arányban van az irói tehetséghez, mellyben áll az öt forintos bankó a' — halhatlansághoz.

Olvasás.

A' nevelés és oskolai tanitás, előkészületek azon teendő munkához, melly az ember kifejlését czélozza.

A' társas vagy közélet, a' független vagy társaságbani munkálodás tapasztalásainkat

növesztik, de nem elégségesek az egész, kivált szellemi kifejlésre.

Bármelly nagy legyen valamelly egyes társaság, az emberi egészhez hasonlítva annyival kisebb, mennél kevesebb részt vesz ennek közkifejlésében.

Hogy a' könyvnyomtatás, leghatalmasb támasza, eszköze a' civilisatiónak, világos; nemde természetesen folyik innen, hogy a' nem olvasó népek okvetlenül hátra maradnak?

Hazánkban a' sajtó mozgása, mind a' mellett hogy a' lefolyt évtized alatt, ezelőtt példátlan sebességgel nőtt, igen-igen csekély; de nőni fog és folyvást nőni fog, mert a' tudni vágyás a' kiállhatlan szomjúsághoz hasonlítható.

Olvasáshoz szokni kell azonban, mint minden egyébhez, mit a' gyarló ember, értelmi vagy testi ereje által, tulajdonává akar tenni. Az olvasáshozi szokás pedig a' kellemes és hasznos tárgyak fogalmával van egybekötve.

Hogy csak azt szoktuk olvasni mi bennünket mulattat vagy érdekel, igen természetes; mert egyfelől elég sajnosan emlékezünk vissza, miként kelett ollyasmit olvasnunk és tanulnunk, mi reánk nézve sem egyik sem másik nem volt; másfelől pedig alig lehetne az olvasásra a' kettőn kivül egyéb inditó okot kijelölni; bizonyos könyvek opium gyanánti haszonvéte most nem tartozik ide.

Mi következik ebből?

Az, hogy ha érzelmeink gazdagulnak, azaz ha lelkitehetségeink nemesülve fejlődnek, kimondhatlan kecseket lelünk, számos olly tárgyak olvasása közt, mellyek előbb részvétünket legkisebbé sem vevék számba; ha pedig érdekeink sokasulnak, vagyis a' hasznos ismeretek, terjedvén, alkalmazásukat lelik, örömmel öleljük azon tárgyakat, mellyeket elhagyatott társasági állapotunkban eddigelé elmellőztünk.

Szoros egybekötésben van tehát az olvasás' terjedése, valamelly társaság' nem csak

szellemi, de anyagi kifejlésével is, tehát egyik a' másiknak függvénye; ha egyik nincs t. i. a' másik sincs.

Jelenleg nem állithatjuk többé, hogy iróink nincsenek, de hogy olvasó nincs elegendő számmal, fájdalom, igen is való: 's igy mindennemű iratok és munkák' kiadása lehetetlen, mert különben a' könyvkereskedés tönkre jut, ennek pedig élénknek kell lennie, ha egyetemes literaturáról legyen szó.

Tetemesen elősegélnék a' könyvek kiadása lehetőségét olly intézmények, mellyek a' könyvek egyszerű megvételét tüznék ki czélul.

Ha p. o. minden megye, minden város, minden népesebb helység, minden nagy és közép tanitóintézet, könyvtár alapitását tüzné ki czéljául, figyelme tárgyául, mint ez az egyéb civilisált országokban csakugyan megtörtént, és a' megjelent literaturai jó termékeket egy-egy példányban megszerezné, olly alapját vetnők a' könyvek kiadhatásának,

melly csak örvendetes következményt hozhat a' nemzetre. Ha ide csatoljuk az értelmileg munkálódó társaságokat és azon tudományos férfiak számát, kik a' könyveket rendesen veszik; a' közönséges terjedelmü munkák kiadásának tetemes része már fedezve lesz.

Valamint szaporulnak az olvasó társaságok és könyvgyüjtemények, szaporulnak az olvasók is; igy rövid idő mulva nagyobbszerü munkákat és nagyobb kiadásokat is fogunk szemlélni.

A' magyar szegénységet nem tartom nyomós ellenvetésnek, sem a' könyvek' drága létét.

Mi a' vagyonosabban apathia, a' szegényben teljes tudatlanság. Számos magyart tudok, kinek asztala hajlik a' válogatott étkekkel telt tálok alatt, de kinek bútorait egy könyv sem terheli. A' szegény ember sebesebben juthat azon meggyőződéshez, hogy gyermekeinek nagyobb jótéteményt nem tehet, mint ha annak oktatást nyújt, és örö-

mest elvonja szájától, mit szülöttje boldoglétére fordíthat. Könyveink nem drágák 's ha a' mostani arány fentartható — miben kételkedni lehet — sehol sem találhatni könyveket jutalmasabb áron.

Város, Falu.

Hogy az ember lakhelyét is classificálja, és város, mezőváros, falu 'sa't. névvel nevezi, mi csakugyan nem egyéb helységnél, ám lássák a' geographok, mi nem törődünk vele. Avval sem, melly okból csődül össze a' sokaság, noha ezen ok vagy okok igen érdekes észrevételekre adnának alkalmat.

Fővárosnak (residentiának) neveztetik Európában, valamelly ország' legnagyobb, legnépesebb városa. Ez többnyire vagy közepette van az országnak, vagy ennek legnevezetesb és geographi tekintetben legalkalmasb pontján.

A' fővárosban lakik a' fejedelem, laknak az ország nagyai; itt hozatnak a' törvények; itt van központosítva a' kormányzat, ide gyűl a' nemzet' legvagyonosabb része; itt virágoznak a' müvészetek, tudományok, ipar és kereskedés; mindaz, mit emberi elme és szorgalom előhoz, a' kifejlettség legmagasb polczán áll 's a' mindennemü szükségek, vágyak és kényelmek kielégülnek; a' fővárosok rakva vannak nagyszerü épületekkel, nyilvános és köz intézményekkel, roppant emlékkövekkel 's a' t.; itt a' ragyogó szerencse és borzasztó inség együtt laknak.

Illyen fővárosa Magyarországnak nincs.

A' városok' általányos nagy népessége szükségessé teszi, hogy a' tudományok' és

ismeretek' tömege, mint ezt a' civilisatio megkivánja, a' lakosok' javára alkalmaztassék. Első főtárgy az egészség' fentartása. Tágas utczák; ittott növényekkel, fákkal bé-ültetett terek, körül a' városon erdők vagy tetemes mennyiségben kertek; jó kövezet 's igy az ölő por és piszkoló sár' kikerülése, elegendő; de még jobban — felesleges ivó viz szétosztva csövek által mindegyik utczára, mindegyik házba; mindenütt a' legszigorubb tisztaság; eltávoztatása mindazon tárgyaknak, mellyek sebes forrásba jőnek 's a' léget rontják; 's a' t. Második tárgy a' lakosok' biztosléte. Szabad mozgás; rendőrség, melly nem mint verébijesztő csak utban áll, hanem vigyáz, őriz és rendez, segél, hol segitség kell, kivált szerencsétlenségeknél; erős épületek, mellyeken kivül gyúlható anyagok nincsenek; tökéletes világítás, akár van holdvilág akár nincs, 'sa't. kitünő tulajdoni a' városoknak.

Illyen városok Magyarországban nincsenek.

Hol nagy számmal gyülnek össze lakosok, ott természetesen tömérdek munka is szokott végbe vitetni, és a' népesség szünetleni mozgásban van. A' városokban, mint egyéb népes helységekben, számtalan gyárok szoktak lenni, mellyekben már az ifjuság is megszokja a' munkát és egyszersmind hasznos ismereteket szerez.

Illy helységek Magyarországban nincsenek.

Lábtörő kövezet, piszkos, félig rom házak, mellyeket javítani, tisztítani nem szokás; szemét, ganaj, sár vagy por; mély sötétség kivül belül, a' vegetationak legkisebb nyoma; rosz, zavaros víz; pálczás hasztalan hajdú, a' szegény nép tűrhetlen zsarnoka; rosz koresma; szemetes, büdös, undok kávéház; fületszaggató bakterkiabálás, esztelen sebes hajtás; czivódások, verekedések az utczán; részegek és koldulók, ezek közt undorodást gerjesztő nyavalyások 's a' t. egy jól elrendezett város kellemeihez tartoznak.

Illyen városok Magyarországban nem — hiányoznak.

Szembetünő, hogy p. o. 20, 30 ezer lakosból álló helységben, ha műipari vállalatok nem léteznek és a' népesség csupa földmivelő, tömérdek üres idő marad azokra nézve, kik a' mezei munkákat bevégezték, az ifjuság pedig majd egész idejét megnyerte.

Illyen időnyerő közönség Magyarországban igen számosan van.

Kinek igen sok disponibilis ideje van, az semmire sem ér sok dolga miatt, 's igy látjuk a' lakosok' nagy számát egész napokon, heteken, hónapokon, évrészeken által a' tűznél, kemenczénél ülni vagy hason feküdni, mély gondolkodásba merülve 's tusakodva, miként ossza fel felesleges idejét?

Az illy lakosok száma Magyarországban tömérdek.

Összetapasztja sárból hazánkfia négy falát, ebbe három, négy lyukat üt, reá girbe gurba fadarabokat vés keresztbe, ezekre szal-

mát hint 's megvan a' ház. Jön több illyen ház szorosan egymásmellé szép rendben 's megvan az utcza. Jönnek több illy utczák 's készen van a' falu. Kiveri egyik lakos pipáját 's az egész falu lecg.

Illyen falu Magyarországban igen is sok van.

A' magyar faluk' helye közönségesen jól van választva, szép mélyen, hogy bizonyos évrészekben a' házakból sárba fulás nélkül ki ne lehessen menni, jó messze a' víztől, az erdőtől, a' hegytől, ha illyenek a' környékben találhatók, épen a' határ szélin.

Illyen jól választott helyezésű falu Magyarországban több van mint kell.

Hogy 20, 30 ezer lakos illy helységbe összetódul, okát a' társas élet' szeretetében kell keresnünk, mert a' korcsmák, noha aprók, sötétek és ocsmányok, jól teli vannak. Az igaz, hogy a' gazdaság egy kissé távol esik az illy helységektől, hogy az itus és reditus által meglehetős időmennyiség használtatik

fel, de vannak is azért csárdák és tanyák, mellyek az angol farmerek lakhelyei mintájára alkotvák, mellyek a' földek és rétek közepette szoktak lenni.

Illy társalgást kedvelő 's a' földektől távol eső közönségek száma Magyarországban nagyobb mint akárhol.

Magyar nyelv.

Volt alkalmunk tapasztalni, hogy csak néhány évvel ezelőtt azt kérdé a' külföld, van e a' magyarnak tulajdon nyelve?

Mert azon hiszemben vala, hogy férfiak, nők és gyermekek, valamennyien latinul beszélnek.

Most már terjedni kezd, kivált a' közellevő népek közt az uj ismeret, hogy a' magyarnak csakugyan van külön nyelve, melly, noha keleti születésű, még nincs rokonságban a' többivel; ide járul még azon eszme, hogy ezen nyelv csak rövid idő óta van divatban a' magyarok közt, és hogy tanulása — épen eredetisége miatt — iszonyú nehéz.

Szép vagy nem szép, alkalmas vagy nem alkalmas, gazdag vagy nem gazdag? kérdések, mellyeket a' külföld egyhamar el nem dönt, mi pedig hijában bizonyítgatjuk majd neki, hogy szép, alkalmas és gazdag.

Feltévén, hogy Magyarországban latinul beszélnek, kérdésbe sem hozá a' külföld, melly nemzethez vagy törzsökhöz tartoznak a' magyarföld lakosi? És csakugyan fogalma sem volt, hogy azon meglehetősen ismeretlen 's a' földirásból majdnem kihagyott országban vagy 8 féle 's több nyelv és néptöredék tengődik.

Lassan-lassan értésére jött, hogy az egész népességnek fele sem magyar, 's mivel hallja, hogy ennek nyelve felül fordúlt, mordiot kiált, a' mordiot pedig motiválja; értetődik á sa manière, mihez semmi közünk.

Mint nyelvünk felül fordúlt, egy kis dolgot is adott, mellyről itt-ott teszünk említést, de nemcsak nekünk, hanem az említett fractioknak is, és nagyobb kisebb mozgásba hozá ezeket.

A' horvát, századunkban háromféle kormányon ment keresztül és képzeli, hogy mindháromnál jobbat tudna alkotni, — ha a' dolog reá lenne bízva. En attendante illyr akar lenni — deákul, 's gondolja, hogy Thiers elkülönzési rendszere minden nagy, hatalmas és független nemzetre egyaránt alkalmazható! Hogy a' kapcza szorúlhat, avval most mit sem törődik; vederemo mondja, a' szükségnek okos ember mindenkor enged.

Tót többféle van hazánkban, egyiket 's másikat bizgatják, mert hogy a' mozditó erő

kivülről hat befelé és nem megfordítva, elég világos.

Ezek a' tótok meglehetős számmal vannak, az igaz, 's azért álmaik is számosabbak lehetnek.

A' nemzetiség szó ébreszté, mondják, az atyafiakat, mert annak értelme mindegyik atyafira nézve ugyanaz. Concedo és credo is, hogy ha ezen szép országnak valóságos neve Tótország lenne, mibe nevét változhatni olly igen szeretnék némelly poslovensky atyánkfiai, és ha ezen ország' királyai, sorban, egyről egyig Klapeczek lettek volna, most csekélységem is a' kereszténység' legvirágzóbb nyelvén povedalozna.

Ez a' sláv irány általában véve, csábító álom szülöttje, melly álom a' szédülést az éber állapotra is kiterjeszti.

Melly felséges fogalom ez az egyetemi monarchia! ez a' korlátlan uralkodás a' föld minden népei felett? és ez ne hasson egyenlően, ellentállhatlanúl a' nagy és egyetlen

nemzet' minden egyes tagjára, ennek ragyogó jeges képviselőjétől fogva a' — drótos tótig?

Mintha a' barbariának lenne ideig tartó phisicai erejénél egyebe? Mintha azon garantia, mellyet a' sláv nemzetiség a' rabszolgaság további fentarthatása iránt nyujtani látszik, való lenne?

Szét fujja a' teremtő, óh gyáva ember, mit nyomorú tévelygésedben erőszakkal össze hordasz.

Magyarországnak rácz és oláh lakosi különbözők egymástól és nem tótok, de az említett csillámló jégdarab nem veszi a' dolgot olly szigoruan, 's ha a' körülbelül 80 illy különböző fajok és nyelvekből álló — egynemű nemzetéhez, en attendant még a' törököt és magyart csatolhatná; az atyafiság és egység' fogalma előtte semmi zavart nem szenvedne.

Hazánk németei csendesek, 's valóban ha egyik töredéknek lehetne — nem oka hanem — észszerinti támaszpontja a' felszol-

lanlásra, ez lelhetné meg azt egyedül, mert nyelve és nemzetisége nem álmakon alapulnak, mert értelmi kifejlése azon szavak sulyát emeli és magyarázza.

Vagy tán a' német, — hajlékonysága miatt minden combinatioba illik? Én részemről meg vagyok győződve, hogy a' jelenet, egyik boldogitó következménye a' civilisationak.

A' slavismus rángatozásai, reánk magyarokra nézve, nem valami különös kellemetességű látvány, 's valóban örvendetes lett volna tapasztalni, — mit a' priori várni lehetett — hogy ugyanazon országot lakó, egyenlő törvények által védett, egyenlő jogokkal biró néptöredékek, örömmel és sebesen egybe olvadni fognak; de mivel ez nem történt 's mint látszik nem olly könnyen fog történni, tán jobb, hogy igy, a' munka szaporultával erőnk is inkább számba vétetik, a' kellemetlen harczot győzelemmel végezvén pedig, állásunk is egy kissé férfiasabb lesz.

Hogy ugyanazon országot két vagy többféle nemzet egy időben nem lakhatja, világos; az ellenkezőt állítani képtelenség lenne. De ugyanazon országban többféle nyelv létezhet 's ezen többfélének megszüntetése — ha lehető is — sok időt kiván; mit, ugy látszik, eddig sokan közülünk még nem tudtak.

A' feladat kétféle; az egyik imigy hangzik.

Eszközleni kell, hogy a' töredékek belépjenek a' nemzet' sorába, 's hogy azon országot, mellyben laknak, mint valóságos kedves hazájokat, szeressék.

Ezen feladat' elégtételére, alig vesszük észre mind maig a' czélhoz vezető rendszabásokat. Egy csalhatlant érintek.

Jogok, mellyek szabadítnak, következésképen humanisálnak, elszakíthatlan kötelekkel szorítják az embert valamelly országhoz 's ennek institutiojihoz; 's igy a' nemzetiség' valódi értelme, a' politicai tekintetben elkülönzött, vagyis a' többitől meg-

különböztetett országos lakó társaság intézményeiben, mellyek ismét egyedül a' szabadságon alapulnak; nem pedig szokásaiban fekszik, mellyekhez a' nyelv is tartozik. Eszme, melly olly nehezen fér sok hazánkfia fejébe.

A' másik feladat következőleg teendő.

Olly intézmények állítandók fel, mellyek a' különböző néptöredékek' és nyelvek' egybeolvasztását egyenes úton eszközlik.

Ezen feladatra nézve törvényeink csakugyan legbecsesb részét tevék meg a' teendőknek, és az elv „minden közhivatalt viselőnek magyarul kell tudnia" olly hatalmas erővel bir, hogy magában is tökéletesen kielégítő lehet.

De az illy törvényt szigoruan, kivétel nélkül és csakugyan rögtön kell végrehajtani, azon szempillanattól fogva, mellyben hozatott és szakadatlanul.

A' rögtöni kivitel lehetőségéről csak hímezve hámozva lehet kételkedni; de tagad-

hatlan, hogy az időhalasztás, feledékenységet és alamuszi- és musza-ságot szül, melly utóbbi tulajdont gyakorta lágyságnak, kímélésnek és ollykor méltánylásnak is szokás helytelenül nevezni.

A' magyar nyelv' terjesztését következtető egyéb eszközöket, itt ott maguk helyén találhatni, de sehol sem elegendő tömegben; sehol sem látjuk azon energiát, azon lelkes munkát, melly nagyszerű és szükségeinkhez képest sebes eredményt biztosítana, az egyesek' dicséretre méltó törekvése — vizcsepp a' tengerben.

Különcz.

A' különcz szintugy iszik, eszik, alszik 'sat. mint más ember.

A' különcz' testi 's lelki functioji ugyanazon törvény alá vannak vetve, mint más becsületes emberé; — ha mindegyik ép és egésséges.

De a' különcz az időt és ennek béosz-

tását forgatja fel és a' rendet, mellyet a' másik becsületes ember megtart.

Ezen rendforgatók és időzavarók azonban nem az igazi, nem az eredeti különczök, hanem csak különczök.

A' valódi különcz másképen beszél mint cselekszik; másként cselekszik mint érezni akarna.

Ha a' különcz nem enged, sem érzelemnek, sem észnek, vasfejűnek neveztetik.

Ha a' különcz mindent jobban tudván másoknál, mindent veszélyeztet és el isront: eredeti.

Ha a' különcz, vagy mindkét ellenfélnek igazat ád, vagy mindkét rész véleményét kárhoztatja: lelkes vagy eszes.

Ha a' különcz sem egyikkel sem másikkal nem tartván, egyszerűen a' két szék közt csücsül: független vélemény.

Ha a' különcz cselekvését természetes következmény éri, vagyis az, mit maga várt: csalódás.

Ha a' külcönz minden embert, gyávának tartván, lelki felemelkedéssel megvet: magos jellem.

Ha a' különcz mindegyiknek azt tudja mondani, mit ez szeret, de elfordulván kelmét jól kikaczagja: ügyes ember.

Ha a' különcz egy időben a' pártoknak hizelkedik és ezeket egyetemben gyülöli: jeles politicus.

Ha a' különcznek sem egyik sem másik fél legkisebb hasznát sem tudja venni: szegény haza.

Ha a' különczöt egyik 's másik párt ebrudon veti ki: háládatlan kor.

Ha a' különcz azt véli, hogy nevezetes ember, hogy nála nélkül a' föld nem is forogna, hogy tőle a' közüdvözlet meg sem tagadható: nevetséges.

Magyar Színészet.

Hát van a' magyarnak színészete?

Nincs, nem is volt soha. Volt és van az angolnak, a' francziának, az olasznak, a' németnek; a' görögökről és rómaiakról már késő beszélni. És miért van ezeknek? Azért mert színészetjük eredeti ismertető jegye-

ket hordozván, a' népéletet, mellyből származott, híven másolja.

Erkölcseinkbe nem tudott a' színészet béfurakodni, 's ha van mit ugy nevezünk, csak importation 's mint illyen, nem a' szükségek' hanem a' feleslegségek' sorában áll.

Ezelőtt a' magyar, comediásnak nevezte a' színészt, mert mondá, az, ki az embert 's ennek mozgásait, tehát a' külső embert majmolja, nem egyéb comediásnál; ki a' belsőt rajzolja híven, müvész. Illyen másutt is kevés van. Kár is volt ezt a' comediás szót elhanyagolni, mert igen jól kifejezi, hogy másvalaki személyét, ennek tulajdonit, érzelmeit, tetteit 'sat. képviseli, nem pedig önmagáéit; kár, mert comediás mindenütt és minden időben volt és elég van ott is, hol a' színészetnek legkisebb nyoma sincs.

Ha valamelly színházat nyelvoskolának veszünk, nincs ok miért ne vegyük ezt, változtassuk, forditsuk, vagy mint a' szél épen fú, alkossunk más illyent, erkölcsi,

politikai, szónoklati vagy bár melly oskolának?

Mire az öncsalás? a' színház legfelebb, 's ekkor is a' müvészet' meglehetős magos polczán, jobb izlésü mulatság; ennyi sem, de közönséges időtöltés, ha alacson fokon áll, és ekkor mindegy, bármelly módon részegszik meg az ember, testileg vagy lelkileg. Részemről az elsőt ártatlanabbnak tartom, mert az állat soha sem romlott, soha el nem fajúlt, hanem, — feltévén hogy nem szelid — csak vad.

Ez már tulzás, ugye bár? Az extremumok ezen kis példányát csak azok' számára nyomtam ide, kik hegykén említik, miként tehetne tömérdek sok roszat a' nép vagy egyén azalatt, mig a' színházban a' környülmények szerint izzad vagy fázik, mulat, alszik vagy unatkozik, sír, nevet vagy lármáz 'sat. Senki sem tagadja, hogy három négy óra alatt sok bajt lehet okozni önmagának szinte mint másoknak, kivált ha jó

kedvében van az ember; de kérdés nem jobb lenne, ha sok jókedvű fratert a' színházba bé sem eresztenénk?

Egyéb 's másik megelőző rendszeri alak csak — puff.

Mennyire vagyunk attól, ki napját kötelességei teljesítésében töltvén, estvéjét családja vagy barátjai közt éli, oktatván okúl, cseréli ideáit, azon egyénig, melly örök nyugtalanság közt cserélgeti az unalmak' különböző nemét?

Ki a' színházok' használáról, szükségéről szól, — más ügynek is lehetne védője.

Bajunk épen itt van, hogy színházunk importation, 's nem tud a' földhöz szokni. Az illy plántákra pedig felvigyázat és költség kell.

Igen ha Pesten p. o. királyi udvar lenne, kedvelője a' színnészetnek, 's ezer meg ezer tisztelője utána csődülne, már csak csupa alázatosságból; ekkor a' nép is addig keresne valamit a' dologban, mig végre — nem mon-

dom, hogy csakugyan talál is, hanem — azt meg szokná, 's ha hetet vagy mennyit üt az óra, műgép szerint megindúl a' — színházba; mert ez fashionable is lehet egyszersmind. Miként iparkodnak a' kisebb városok a' fő után? ismeretes historia.

Én nem hiszem p. o., hogy a' magyar, meddig magyar marad, különös pártfogásába vegye a' szinészetet; nem hiszem pedig különösen azért, mert az Ur a' magyart ugyanyira megáldotta munkával, hogy alig maradt ideje a' — comediára.

Kr. U. születése után 1840-dik évben a' magyar diaeta nemzeti szinházat alapított. Ekkor még az ország' törvényei hiányosak voltak; a' népnevelés és közoktatás iránt pedig nemzeti törvényes lépés nem tétetett.

Földmivelés.

A' földmivelés' állapotja valamelly országban egyenlő arányban van, nem a' nép' mennyiségével, hanem ennek ipari kifejlésével.

Mentül ügyesebb és szorgalmasabb a' nép, annál kiesebb tekintetű az ország, annál

több és jobb a' termény. Mentül nagyobb a' termesztés, annál olcsóbb az élet, mert ekkor mindegyik lakos bőven részesül abban.

Mivel pedig a' jóllét szoros kapcsolatban van a' phisicai boldogsággal, természetes, hogy: mentül nagyobb a' termesztés, annál sebesebb a' népesség' növése.

Miként állanak egymásközt ezen factorok Magyarországban?

Ha statisticai tábláink lennének, ismernők p. o.

1. A' népesség' nagyságát és ennek foglalatosságait.

2. Az ország' mivelés alatti részét és földnemét.

3. Az évi termés' mennyiségét, következkezésképen:

4. Hazánk' földmivelési állapotját, gazdagságának alapját.

Alig hihető, hogy legyenek még köztünk olly ellenzői a' népszámlálásnak, kik nem lennének meggyőződve, hogy épen ezen szü-

netleni és rendes számlálás, mint legelső szüksége a' társaságnak, hatalmasan járul a' közerkölcsiség előmozdításához, a' mint a' polgárt jelentővé teszi, besorozván őt a' társaság' tagjai közzé.

A' népszámlálás legfontosabb eszköze a' társasági gazdaságnak és nála nélkül irányt adni a' népéletnek lehetetlen; nála nélkül csak zavar és a' társaságot veszélyeztető bizonytalanság terjednek szét.

A' nép-számlálástól elválaszthatlan a' nép' foglalatossága, 's ha valahol helye lehet az osztályozásnak, itt leli bizonyos sikerét.

Melly haszon kerülhet p. o. valamelly társaságra a' különböző vallásnak felszámlálása által?

De ha a' népet foglalatosságai szerint osztályozzuk, a' hézagokat betölteni, a' javitandókat javítani fogja a' társaság.

A' három fő osztályba:

a) földmivelés vagy átalában mezei gazdaság,

b) ipar és kereskedés,

c) más egyéb foglalatosság,

az egész nép sorozandó. Mindegyik fő osztály különböző részletekbe oszlik a' körülményekhez képest.

Mig a' társaság ki nem fejlett, a' népesség' legnagyobb része egyenesen a' földhöz ragaszkodik, mint egyetlen táplálójához. De ezen állapotban a' nép szegény és szükségei kevesek, mert az élet' kényelmeiben részt nem vehet; ki is van az illy társaság téve sok nyomornak és veszélynek, mert a' termés bizonytalan mennyiség 's ha csökken, a' szükséges eleséget nem tudja megszerezni.

Ha a' földmivelés nem támasztatik ipar és kereskedés által, az a' fejlődő népet kielégíteni nem képes, vagyis: a' kifejlődést hátrálván, ugyan azon állapot folytatását feltétezi.

Magyarországban ugy szólván az egész nép földmivelő; uralkodó, nagyok, papok,

mesteremberek, zsidók, még a' katonák is, (a' határőrök) földmivelők, közvetlen vagy közvetve, és a' két más osztályba az egész népességnek csekély töredéke esik.

A' foglalatosságok' sorzatába vétetnek közönségesen a' 20 éves és korosabb férfi személyek. Kérdés, hány van illyen Magyarországban 's mit mivel?

Néhány europai nép' mozgásából következik, hogy a' 20 és ezen túl éves férfiak' száma 23 és 24 század közt áll.

Vegyük ezen arányt 23-ra Magyarországra nézve, feltévén hogy 1841-ben a' két magyar haza és határainak népessége 15 millió, következik az említett korú férfiak száma 3,450,000-re.

Ha ezen számra alkalmazzuk Irlandia földmivelési viszonyait (melly analogia több tekintetben helyes leend 's tán Európában egyedül használható), 65 századrésze mutatja a' magyar földmivelők mennyiségét, melly 2,342,500-ra rug.

Ha felvesszük továbbá, hogy egy szorgalmas földmivelő' munkája 8 személyt kielégíthet gabonával, a' fenebb kitett népességhez képest 1,107,500, a' másodikban 1,575,000 személy felosztandó egyéb foglalatosságokra.

Ha ezen egyéb osztályok üregeket mutatnak, vagyis: több személy foglalkozik a' földmiveléssel mint mennyit leltünk a' második esetben, természetesen következik, hogy a' felesleg erő tökéletesen elvész.

A' mint maga a' földmivelés tökélyül, a' tudományok és nagyobb szorgalom hozzájárultokkal; a' mint az ipar és kereskedés nőnek; azon arányban vonják magukhoz az elébb a' földmivelésre fordított erőt. A' földmivelők' száma tehát annál inkább csökken, mentül nagyobb kifejlést nyernek: az ipar, a' kereskedés és egyéb foglalatosságok.

Nagybrittannia meglepő példáját adja ezen törvénynek, hol az utolsó 30 év lefolyta

alatt a' földmivelők aránya 35ről 26ra csökkent; volt csakugyan az arány:

1811ben:	földmivelők . . .	35. 2.	1841ben:		26. 1.
„	ipar és kereskedés .	44. 4.	„		43. 5.
„	egyéb foglalatosságok	20. 4.	„		30. 4.
		100. 0.			100. 0.

Ha az angol földmivelők' arányát alkalmaznánk a' magyar nép' fenebb kitett 20 éves és ezenfelül korosabb férfi részére, nem lenne 900 ezernél több földmivelőre szükségünk, de lenne gabonatörvényekre; másfelől pedig a' megkímélt közel 74% erő tömérdek mozditást adna fejlődésünknek.

Mennyi legyen azon körülbelül 59 millió 1600 négyszög-öles holdból mivelés alatt, mellyből az ország áll? Ismeretlen valami.

Nagybritannia és Irland összes földének csak közel négy és ½ hetedrésze van mivelés alatt, tehát a' miveit és miveletlen föld közti arány 3: 2, azaz: közel másfél annyi a' mivelt mint miveletlen. Igaz hogy itt a' hegyes sziklás Scotia sulyosan hat a' kitett arányra, mert Angolország és Valesben ösz-

szevéve a' földnek 37 milliomnyi angolholdjából (acre) közel 29 millió van mivelet alatt.

De mind e' mellett sem tartozik Anglia Európának azon országai közzé, mellyekben a' föld kiterjedettebb mivelését érte. Lombardia, Belgium, Gallia 's némelly német tartományokhoz pedig nem is hasonlítható.

Hazánk viszonyaira nézve mi csak a' feltételek között forgunk, azaz: önkényesen valamelly számot odavetünk, ha még olly fontos statisticai vagy társasági kérdést vizsgálunk is.

Itt p. o. közelítőleg a' magyar földnek csak egy harmadrészét vehetnők mint mivelttet, mert sok az erdő, tavak, mocsárok, hegyek és homok, sok legalább még most.

Ha ez a' harmadrész 20 millió hold, vagyis 28,444,800 angol acre, majd annyi földünk van mivelet alatt, mennyi van Angliában Valessel, és a' két ország népessége száma is közel egybeüt.

Minden egyéb pár-huzam mostani ada-

tainkkal hiú szövesztegetés lenne; ha egykor Magyarország' statisticai elemei tisztán előadatnak, a' többi országokkali hasonlítás tömérdek haszonnal lesz további kifejlésünkre.

Mire fordíttatik a' mivelt föld? Fontos kérdés és a' gazdaságnak egyik főalapja.

Vessünk egy pillanatot Galliára.

Franciaország' 86 megyéje 54,008,560 hectare, mi 1600 négyszög-öles holdban = 125,121,631 hold.

Ezen föld körülbelül következő részekre oszlik:

Miveletlen és nem mivelhető rész . .	8,340,120	hold
Szőlők és ültetvények	4,633,400	„
Erdők	15,753,560	„
Legelő	2,682,738	„
Kaszálló	11,583,500	„
Mesterséges takarmány (Luczerna etc.)	9,325,000	„
Szántóföld	72,803,313	„
	125,121,631	hold.

Hihető, hogy Magyarországban az erdők és legelők nagyobb arányban fognak mutatkozni.

Száznak vevén a' mivelet alatt levő franczia földet, ebből

4 század a' folyamok termesztésére (bor, olaj 's a' t.) van szánva

13 „ fára, melly nagy részben tüzelésre használtatik

20 „ az állatok fentartására

63 „ gabona és egyéb termesztésére.

Franczíaország 35 millionyi népessége közül 24 millió foglalkozik földmiveléssel; a' földbirtokosok száma 1835ben körülbelül 11 millióra tétetett.

Ha Chateauvieux utján osztatik fel Gallia' földje a' birtokosok közt, a' 125 millió kerékszám hold következőleg áll:

		Nagy birtokosok.		
1sö osztály	42000	birtokosnál van:	18,000000	hold
2dik „	52000	„	9,800000	„
		Közép birtokos.		
1sö „	86000	birtokosnál van:	10,400000	„
2dik „	27000	„	16,500000	„
		Apró birtokos.		
1sö „	85000	birtokosnál van:	17,300000	„
2dik „	9,700000	„	53,000000	„
	11,000000		125,000000	hold.

Az illy táblácskából nevezetes következményeket húzhatni; a' mint p. o. az első osztálybeli nagy birtokosra 428 hold jön, az utolsó apró birtokosnak 5 holdnál valamivel több marad és az általányos középszámok semmi botránkoztató körülményre nem mutatnak.

De ha magyar hivatalos statisticánk lenne, millyen a' franczia 's egyéb elrendelt országé, mellyet a' földmivelés' és kereskedés' ministeriuma tartozik időről időre kiadni, hihetőleg következő arányban oszlanék szét az 59 millió holdnyi magyar föld:

Szentkorona . .	15 millió hold	1 birtokos
Egyház	15 „	?.....
Kegyelmes úr . .	9 „	16 iszonyú birtokos
Méltóságos úr . .	7 „	300 nagybirtokos
Nagyságos úr . .	6 „	5000 középbirtokos
Tekintetes földesúr	12 „	250000 kisbirtokos
	59 millió hold	255317 birtokos.

Már itt egy kissé nagyobb különbségek mutatkoznának és p. o. a' 3dik sor ugy állana az utolsóhoz mint áll

562500, 48hoz vagy 11.720 egyhez.

A' mivelés alatti föld nálunk classificáltatik ugyan, de mi különös, a' 4 vagy hány osztályt mindegyik megye előkezdi; meglehet hogy vegytani tulajdona, tehát termő ereje vétetik a' földnek alapul ezen classificatioknál, de ennek az egész országra nézve mi haszna sincs, mert mi egyik megyében az első, a' másikban az utolsó classis sem lehet.

A' föld minőségének ismerése pedig igen szükséges lenne, mert ekkor — ide járulván még némelly apró politicai körülmény — a' szorgalmas és ügyes lakosa a' hegyes völgyes roszterméső vidékeknek sátorfáját összeszedné 's letelepedvén a' zsiros alföldön, hihető, hogy előbb terjesztene mivelést arra és mostani népére, mint maga is henyévé válna.

Mi és mennyi teremjen ezen gyönyörű országban, azt még — Bécsben sem tudják. Sejdíthetni azonban, hogy az eleség nagy bőségben nem lehet, mert egyfelől a' népesség' mozgása csekélynek tetszik lenni, más-

felől pedig igen világosan szembetünő, a' nép' nyomorult állapotja. Hogy számba nem vétetik, mennyi az évi emésztés vagyis az elmulhatlanul beszerzendő, bizonyítja a' közraktárok' hiánya, bizonyítják a' rosz termő évek, mellyekben az inség éhenhalásig terjed.

Ha az adatok', a' haszonvehető adatok' absolut hiányát tekintjük, hazánk földmivelési állapotjáról csak ha találomból szólhatunk, és igy is marad ezen körülmény mindaddig, mig szónokaink' száma azon arányban nem fogy, mellyben nő a' munkásoké; ezen eset pedig a' többi tárgyra is alkalmazható.

Melly legyen Magyarország földmivelési állapotja?

Sejdíthetni, ha tekintjük, hogy a' föld' jelen birtokosai nem földmivelők, igen csekély kivétellel összesen nem földmivelők, hanem majd mindnyájan fogadottakkal űzik azt, mihez — nem értenek.

Ezen fogadottak sem értik azonban a'

földmivelést, mert alkalmuk nincs a' tanulásra és tapasztalásra egyfelől, másfelől pedig polgári állásuk sem ollyan, hogy valami különös hivatást érezzenek magukban — másnak dolgozni.

Legroszabban mivcltek hazánkban az egyházi jószágok, miért?

Az ok vagy okok nem épen fel nem találhatók, közöttök áll az okok összesége, hogy t. i. a' papok jószágai miveltek átalában nem lehetnek.

Miként miveltetnek a' koronai vagy kamrai jószágok? még eddig schol sem olvastam.

A' nagy urak uradalmait helyes és tökéletes mivelés alá venni szinte teljes lehetlenség, mert arra sem erő, sem ész, sem pénz elégséges nincs és azért mindezen dolgok valamelly, bizonytalan távolban leskedő időszakra maradnak fentartva.

Miként gazdálkodik a' kis birtokos? a' bocskoros? kiki láthatja.

Miként mivelheti végre földjét a' paraszt? Ismeretes régi historia.

Az erdőkre általában semmi gond nincs, az erdőmivelés pedig a' ritka madarak közé tartozik; a' szőlő, a' kertészség, az állattenyésztés 's a' t. unalmas egy predicatio.

Ha a' magyar jobbágyból ember válik, azaz: urbéri és egyéb önkényen alapult adóitól megmenekszik, sok dolga lesz önmagával, mert értelmileg és anyagilag fejlődnie kell, ha tartozásainak eleget akar tenni. Bármennyi időt nyerjen tehát egyfelől a' kiváltság által, ez másfelől absorbálva lesz tulajdon szükségei által.

Miként miveljük ekkor azon tetemes allodiumot, melly a' jobbágyok' felszabadított telkein felül marad?

Ezen tiszta birtoka a' gazdagoknak pedig közel annyi lesz, mennyi az adózó föld. Különben is nagy szükségünk van munkás és ügyes karokra, több tekintetben pedig nagyobb népességre, 's igy a' nagy birtokosok

eránti concessionak sem lehetne nevezni azon nemzeti rendszabást, melly a' letelepedést buzdítná.

A' civilisált népek feleslegségei értelemmel és vagyonnal költöznek ki hazájokból, de szabad földre, nem pedig olly országba, hol a' törvények nem az erkölcsiségre alapulvák.

Mi hijában csábítjuk ezen kiköltöző egyéneket és családokat, hozzánk nem jönnek, mert nyomort nyomorral váltani fel akkor sem szokás, ha ez egymásközt egyenlő.

Igen, ha mondhatnók: Személyedet és vagyonodat a' törvény oltalmazza; polgári jogaidat biztosítja, földed, mellyet mivelsz, tulajdonod, sem földesur sem tisztviselők vexatiojinak kitéve nem vagy; nyitva van az út, hogy értelmed és szorgalmad méltó dijját meglelhessed; vallásküloubség miatt nem üldöztetel, mert ezek mind egyenlők; alkalom nyujtatik, hogy gyermekeidet felnevelhessed, és azoknak czélszerű oktatást adhass; terheid csekélyek, bizonyosak és keresményednek csak

egy részét veszik számba és ezen rész is közvetve javadra fordíttatik 'sat. 'sat.

Igen, egykor lenne kéz és fő, tehát ipar, pénz és erő, lenne gyönyörű ország, lenne derék nép, nemzet és boldogság.

Népszerű.

Azt mondják, hogy a' nép, mint tömeg, nem emelkedhetik fel azon kifejlettségi fokra, mellyen állnak vezérei és bölcsei, és hogy ezeknek mindenkor le kell ereszkedniök magos polczaikról, ha amannak valamit — fülébe

akarnak sugni, mint szállanak le geniusok papiros felhő kocsin a' szinházban.

Hogy a' tömegben szintazon lélek, szintazon égi szikra, nem lappang, hanem lakik, ignoráljuk.

Van, van az istenadta fogalomnak alapja, igen is van, mert annak a' tömegnek nincs ideje, hogy okuljon, 's ezért a' szánakodásnak egy különös nemét aplicáljuk a' mint — epés phantásiánk szerint — egy vagy más tárgyról valamicskét — szájába rágunk.

Áll ez a' tudományos dolgok' népszerű előadásáról is, és itt a' tudósnak tetemes anyag kell, hogy levetkeztetvén tárgyát, az előmenet és kifejlés ruhájiból, a' gyengébb, nagy elmeerő-alkalmazást meg nem szokott, értelemnek azt nyújtsa, mire ő maga épített és épít.

Különben, mindennemű tárgy népszerű akkor, ha a' tömeg' kivánatival, hajlandóságával, erkölcsi állapotjával, társasági helyzetével, szükségeivel 'sat. 'sat. egybehangzásban van.

A' népszerüség mindenkor leereszkedésre mutat azok részéről, kik ezen elemben akarnak forogni.

Ezen leereszkedés szó azonban, ne tagadjuk, nem egyéb méregnél és előbb utóbb öl. A' szellemi világból pedig kiirtandó.

Valódilag népszerű csak a' nép embere lehet, ki vele él, küzd és hal; vele osztja a' nyomorak és szenvedések ezer meg ezer nemét. Minden egyéb népszerűség mesalliance mindkét felet lealacsonítja, mindkét félbe a' csalódás keserű izét hagyja, és eltünik.

Ki a' néppel coquettiroz ugy jár, mint jár a' komondorral játékba ereszkedett gyermek. Simogatással kezdődik a' mulatság, míg a' kormondor ugrándozás közt jókedvében ágaskodik 's a' gyermeket felfordítja.

Pálinka.

Pálinka, pályinka, borszesz, szesz, spiritus, silvorium, slibovicza, rum, marasquin, arak, boravicza, rosoglio, liqueur, cognac, cseresznye-viz, aniset, aranyviz, brandy, grog 'sat. 'sat. még nehány ezer különböző nevezet

alatt, mindenkor ugyanazon méreg, mellyet a' növények számtalan neméből forrás által szokás kihúzni.

Ezen mérget sokféleként használja az okos ember, 's maholnap tán legolcsóbb tüzelési szerünk lesz, 's vele főzzük a' gulyáshust, vele fütjük szobáinkat, ha t. i. erdeinket becsületesen kipusztítottuk, melly munkának legszebb folyamatában vagyunk, a' kőszenet pedig nyugodni hagyjuk a' föld gyomrában.

Ezen mérget az ostoba ember megissza, 's mivel általa tökéletesen elbutúl és a' négylábuaktól csak történetből különbözik, azt véli, hogy már itt, a' nyomorak' országában jut azon gyönyörű kies kertbe, hova csak azután igértetett neki a' bebocsájtás, ha tetemes ideig — jól viselte magát.

Az ostoba embernek egyik fő tulajdona, hogy nehezen capiál, azt mondja, jobb ma egy veréb mint holnap egy tuzok, 's azt gondolja, hogy majd megcsalják és a' mézes kert helyett abba a' büdöskős verembe taszitatik,

mellyben, mint tudjuk, tüzes vasvillával szokás a' szegény embert simogatni.

Azt lehetne gondolni, hogy pálinkaivó ostoba ember ott van legtöbb, hol nehezen juthatni azon különbség felfogásához, melly a' barom és ember közt létez. Erreur! Szétszórá biz ezeket az ur isten mindenüvé, csak hogy némelly helyen az okosabbaknak annyi emberszeretetet is öntött keblükbe, hogy ezek az ostobák cselekvéseit erkölcsi uton keresik eliminálni. Mert oh édes olvasó, a' phisicai uton gyakorta találkozunk ám a' — szívtelenséggel!

A' gyermek kezéből az éles kést szép módjával vesszük ki, nehogy magunk sértsük meg az ártatlant. Ezen liliom (metaphora) ide csak félig meddig illik, mert a' késre csakugyan mindennapi szükség van, a' gyermek felnő 's igy kezében kell hagyni a' kést, de arra is tanítani, miként fogja, forgassa azt kacsójában.

Az ostoba ember minidg megissza a'

pálinkát, mondják, mert azt gondolja hogy belefulasztja ostobaságát, mellyet megbírni csakugyan nehéz.

Az ostoba ember nem csak magának tesz kárt, de körültének is.

Az ostoba ember ismét csak ostoba embert producál.

Az ostobaságot egyenes uton megszüntetni iszonyú nehéz.

Az egyenes ut csak akkor lehetne alkalmazható, ha az ostoba ember' tökfején egy kis ajtó lenne, vagy némi billentyüslyuk, mellybe lehetne tölteni olly antitoxont, melly a' pálinkát tüstént kitolja. Most csak indirecte lehet operálnunk, és szerencsénkre van egy kis gyalog ut, melly a' pálinkaházat balra hagyván, biztosan vezet, és ezen kis ut, mint említém, az erkölcsi.

A' gyógymód nem homoeopathi, mert itt nem szeget szeggel, hanem főt szívvel édes olvasó!

Csak a' dologhoz, majd annak idejében

számokkal is előadjuk az — előadandókat. Bizonyosok lehetünk abban, hogy a' kijelölt utacskán az ostoba emberek' száma közöttünk decrescendo fog — haladni.

Szederfa és selyem.

A' szederfaültetés és selyemtenyésztés, a' nagy társaság' = nép' és 5, 6, 7, 8 éves apró tagjainak feladása.

Urbéri váltság.

Mint a' feudalismus egyik emlékajándéka, az Urbér, egy kissé nyomni kezdi a' magyar lelkiismeretet, mert köröskörül a' széles világon mozog az emberiség őrangyala 's a' civilisatio arany magvait hinti; az arany magvakból csillagok virágzanak, ezekből napok érnek.

És egy nyugtalan álomból felriadván a' magyar, bámulva szemléli körülte a' ragyogó fényt, de ennek sugárai sötét hajlékába nem hatnak.

Mintha az urbéri adó' megváltása valamelly elkülönzött kérdés lenne, független mindennemű társasági viszonyainktól.

Kétségenkivül való, hogy jelen társasági állapotunk olly annyira rakva van a' bajok' számtalanságával, hogy a' gyökeres orvoslást ajánlók — dugába dűlnek, 's végre a' beteget — fürdőbe küldik.

Az enyhítők' választására vagyunk átkozva; meddig?

Az 1840diki törvényczikk megengedi a' felszabadulást és ennek feltételeit az illető felekre bízza.

Bölcsebb alig lehetett, mert senkit erőszakkal üdvözíteni nem lehet.

Igen, de a' dolog nem akar mozdulni, 's miért nem akar?

Azért, mert a' törvény pénzt nem adott

a' jobbágynak, nem adott szorgalmat, hogy illyet keressen; nem adott észt, hogy szorgalmas legyen; nem adott szabadságot, hogy eszes legyen.

Mit tegyünk mindazon elhatározott ellenségével ezen szegény urbéri váltságnak, mellynek serege napról napra ostromolja mindazon várakat, erősségeket, menedékeket, hová a' szabadság' valamellyik neme beférhetne?

1. A' fiscalitas egy batkát sem ád valamennyi elibertatioért is, mert általa mit sem nyer, au contraire.

2. Az ősiség, mint öregapánk léczen lóggó rongyos pruszlikja a' borsó közt, szeretetre méltó memento, alig fogja buzdítani a' haszonvevőt olly cselekvésre, mellyet — másoknak is átengedhet.

3. A' catholica egyházra nézve nem csak mindegy, akár váltsák meg magokat a' jobbágyok akár nem, mert legkisebb oka sincs egyik értéket más értékkel felcserélnie, hanem észrevehető, hogy ha hajlik valamellyik ol-

dalra, ezen oldal nem a' megváltás lesz, melly a' nélkül is már 1840 évvel ezelőtt megtörtént.

4. A' közös legelő sokkal szorosabb barátságban tartja a' földesurat és jobbágyát, hogysem a' megváltást kivánhatóvá tegye.

5. Mivel mivelje megmaradt földjeit, mivel termesszen a' földesúr? Tán csak maga nem fogja az ekét kormányozni? Gabonáért, takarmányért a' piaczra menni?

6. A' gazdatisztek ezredei, a' nagyságos regensek és praefectusoktól kezdve le a' tekintetes ispány úron keresztül a' hajdú uramig, hová mind ezekkel?

A' 7. 8. 9. 10 11. 12..... 72560 következő számokat most elhallgatom, majd annak idejében magok is előbujnak.

Adnék valamit, ha tudnám: valjon akart e a' törvényczikk jót tenni a' paraszttal, vagy csak amugy, mint a' gyermeknek messziről mutatjuk a' mézes bábot?

Tegyünk némelly problemákat.

Tud e szabadulni a' magyar paraszt a' törvényczikk' nyomán?

Teljességgel nem, mert ha tudna, arra nem lett volna szüksége.

Találkozni fognak olly közönségek, mellyek vagy boldogabb geographi helyezés, vagy nagyobb erkölcsi kifejlés 's igy szorgalom által vagyonosabbak; ezek a' földesurakkal megegyezhetnek ugy, hogy szabadulások lehető legyen; nemde ez is nagy nyereség lesz az országra nézve?

Kétségenkivül igen, de mivel az illy közönségek' száma csekély, a' nyomorultaké pedig nagy, azon anomaliába esünk, mellyből a' felvilágosodott nemzetek olly igen iparkodnak kivánczorogni; t. i. felszabadult és fel nem szabadult osztályok képeztetnek, tehát egy uj elem hazánkban, melly az egyenlőség' feltételeit hatalmasan megrázza.

Az eleinten nyereségnek tartott eredmény csakhamar gyászos következményeket szül, mert ki egy ideig a' sors ellen küzd, em-

bertársára ejti fegyverének sulyát. A' szempillanati haszonban csak azon hiú megnyugvásunkat lelhetjük, hogy egy töredéke a' népnek csakugyan jobb jövendő elibe lép, és hogy a' dolgok, hála az emberi természetnek, több ivadékig amugy eltengődhetnek.

Igen, de a' törvény, ha törvény, nem azt czélozhatta, hogy a' ki szabadulhat szabaduljon, mintha valamelly hatalmas hódító előtt futna szét az insurrectio, hanem hogy a' nemzet bölcs tanácsadóinak rendszabásai következtében kivétel nélkül az egész népre háruljon valami jó, vagyis: egy nemcsak erősen alkalmatlan teher könnyebbüljön, hanem a' viszszaélésnek bizonyos neme egyszersmind meg is szünjön.

Igy legalább lehetne magyarázni a' felvilágosodott törvényhozás czéljait, ha a' társaság' boldogabb létéről van szó.

Ezen eszmének nyoma, megvallom, alig vehető észre, noha meglehet hogy valahol rejtezik.

Mi helyezésünkben fontos és nevezetes, az más népeknél gyermekes és nevetséges lenne; mert ez a' passiv engedelem, au fond, egy cseppet sem különböz attól, ha mondjuk: ha neked pénzed van, szebb ruhát viselhetsz, több étkeket ehetel, szép házat tarthatsz, lovakat, kocsit 'sat. De mondom, nálunk ez már valami különös, hogy az ember megválthatja tartozásait — pénzzel, tehát pénzt pénzzel, és a' különösség csak azért különös, mert a' tartozásokkal némelly erkölcsi körülmények vannak egybekötve, mellyek minden számításon túl esnek.

És épen mi teszünk igy nagy mértékben, kik olly igen gyülöljük a' pénzaristocratiát.

Van azonban ezen nagylelkű engedménynek jó oldala, 's ez az, hogy a' tulajdon ereje által felszabadult paraszt keblébe az önérzetnek bizonyos neme gyökeredzik, melly elébb utóbb hatását nyilványitja.

Ismételjük, hogy a' részletes váltság nem

lehetett a' törvényczikk' czélja, mert ebben erkölcstelenség lappangna és a' privilegiumok' uj alkalmazása; kétségkivüli, hogy az urbéri viszonyok' módosítása vagy megszüntetése által áradó jótéteményt az egész adózó népre kiterjeszteni igyekszik.

Ezen hitünkből eredett meggyőződést feltétül vevén, kérdés: miként bocsájthatá a' törvény a' szabadulni kivánó jobbágyság ügyét, ismét földesurának kényére?

A' mindennapi anomaliák egyik példánya és oka, hogy előleges és semmit sem határozó törvényczikk' minélelőbbi kiegészítésének szüksége elevenen éreztetik.

Kérdeztetik: nem lehetne e egyszerre kielégíteni a' földesurakat kész pénzzel, melyet, mivel nincs, vagy szerezni vagy képzelni kellene?

Ha a' jobbágynak csakugyan kell fizetnie a' tőkét és annak kamatjait, mi haszna lenne abból, ha azt nem a' földesurnak, hanem p. o. kereskedő házaknak fizetné? Nemcsak

semmi haszna, de tetemes kára lenne, mert a' mellett hogy hitelezőjének nevét cserélvén még szorosabb biztosságot tartozik adni, a' vállalattal egybekötött költségeket is viseli. A' képzelt pénz pedig való értékre sohasem juthat és e' mellett a' való pénz' értékét tetemesen lenyomja; az illy experimentumokat a' népek igenigen drágán szokták megfizetni.

De bármelly financialis művelet által elégítessék ki a' földesúr' követelése, fő kérdés marad itt mindenkor: van e és melly haszna van e' rendszabásnak a' jobbágyra nézve?

Ha a' jobbágy teljes egyenmértékét tartozik megadni urbéri adózásainak, láttuk hogy szabadulása lehetetlen, az egyenértékű cserében pedig nyereség nincs; e' szerint a' rendszabásnak csak erkölcsi értéke marad fen akkor, ha a' jobbágyság a' feltételeknek eleget tud tenni és mondjuk, hogy szabadságát fizeti.

A' mondás pedig helyes.

Az urbéri adók' közönséges megváltásának lehetetlensége, összevéve ezt a' min-

dennemű hátráltató okokkal és ellenkező elvekkel, azon ötletre hoz némelly agyvelőket, hogy parancsoló módon, azaz kényszerítő törvények által, kell a' paraszt' felszabadulását eszközleni.

Erősebb szót a' törvény szónál nem lehet alkotni, ezt minden hozzáadás gyengíti, felfordítja. Kényszerítő törvény egy batkával sem több mint törvény, mert minden törvény kényszerít; de ha olly fogalmat adunk hozzá, melly a' törvényt kényszerítő eszközzé teszi, azaz erőszakkal akarja eszközöltetni azt, mit természeti úton elérni, vagy bajosan vagy épen nem is lehet, ekkor a' törvény törvénytelenség és zsarnokság, despotia, tyrannia; az illy törvényektől mentsen meg az úr minden népet és vigyázzon különösen a' magyar nép' törvényhozóira, hogy azon szó ügyviselésük alatt el ne fajuljon.

Nem is egyéb ez a' parancsoló mód kifejezés, mint bizonyítványa, hogy az ideák mindaddig szavakba öltöztetnek, míg a'

cselekvés egyiket 's másikat feleslegessé teszi.

Ha valamelly törvényhozó test törvényeket hoz, mellyek nem teljesíttetnek vagy nem teljesíthetők, ezen törvényhozó test nem felel meg feladásának és annyi, mintha nem is létezne. Az illy testület által hozott törvények pedig azért nem teljesíttetnek, mert ezek nincsenek a' nép' szükségeivel egybehangzásban 's igy a' nép' közkivánatát nem képviselik.

Ha az ismeretes törvényczikk p. o. következőleg hangzanék:

Egyedüli czikk: Mindennemű urbéri tartozás és mindennemű természetbeli adó, valamint munka, mától fogva örökre eltörültetnek.

Kételkedik valaki, hogy az illy törvény azon szempillanatban teljesül, mellyben nyilváníttatot?

Gondolja, hogy van olly ember, ki a' törvény daczára robotozna és dézmát adna?

Az illy törvényben pedig a' parancsoló módnak nyoma sincs.

Mit parancsoljon mostani helyzetünkben a' törvény?

Azt bizonyosan nem, hogy törik szakad, földesúr és jobbágy szabaduljanak egymástól.

Nem, hogy p. o. a' jobbágy kiváltsa magát, bármit kérjen földesura.

Nem, hogy a' földesúr szabadítsa fel jobbágyát, bármit adjon ez neki váltság gyanánt.

Hát mit?

Tán az időt tüzze ki, melly alatt a' váltságoknak meg kell történni?

Ekkor senkisem váltja meg tartozásait, hanem a' határidő lefolytát bevárja, mit igen okosan tesz.

Tán a' váltság értékét határozza meg egyenlően az egész országra nézve?

Ekkor mind két felet nyomja, ha bizonyos feltételeket szemelőtt nem tart, mellyeket később fogunk említeni; az időközben végbevitt egyességeket zavarja; a' népben pedig nyugtalanságot és irigységet gerjeszt.

A' törvény' határozatlansága és az esz-

mék keresztjárása már jelenleg is észrevehetőleg akadályoztatják a' váltság' mozgását.

Az urbéri adót a' törvény egyszerűen eltörleni nem akarta, annyi világos. Miért nem akarta?

Pedig ez a' nyeresége vagy jövedelme a' földesurnak tetemes részben képzeményes, mit számokkal lehet bebizonyítani; az országra 's nemzetre nézve ellenben kiszámíthatlan haszon hárulandna.

Az egyszerű eltörlésről tehát ne szóljunk 's tegyünk ugy, mint tesz a' lotteriajátékos, ki már bizonyosan tudja, hogy a' nagy nyereség nem az övé, de egy pár forintra még remél; szóljunk a' megváltásról.

Itt azonban van egy feltét, melly nélkül nem, azaz: mellytől most az egyszer el nem állunk; majd ha ez sem megy, elég időnk lesz, mint okosaknak, engednünk.

Ez a' kis feltét a' megváltást generalisálja, azaz: mindennemű természeti adót magában foglal, azon alap elvre támaszkodván,

hogy kiki, mire szüksége van, azt önmaga szerezze meg pénzen vagy csere által.

Igy p. o. ha az országnak, megyének vagy bárkinek munkásra van szüksége, szerezze azt pénzért; ha valakinek termény kell, fizesse meg az árát.

Mind ez olly egyszerű, hogy kis fiam is kézzel fogja, mert az ország vagy megye, a' paraszt' mostani terheit ész szerinten felosztott adóba változtathatja minden pillanatban. Az anyaszentegyház hasznos, rényes és szükséges szolgáit az ország becsületesen fizetheti, mint ez másutt is szokásban van, a' földesur pedig keres erőt és talál, vagy állódiumát haszonbérbe adja, tán legjutalmasabban elébbi jobbágyainak.

Az országos terhek, megyei adózások és papi szolgálat összevéve, tehát egyszerű de rendes adóba változhatnak, 's ezáltal a' megváltás rögtöni, a' jövedelem pedig örök időre biztosítva lesz. Marad a' földesur, ki lássa miként végez őseivel a' váltsági tő-

kére nézve, kamatjainak ugy is haszonvevője.

Mennyi legyen a' váltsági pénz? főkérdés.

Hogy ezt egyszerre letenni a' jobbágyok nem képesek, tudjuk; tehát ennek kamatjait fizetik, a' tőkét pedig lassanlassan törlesztik.

Mennyi időre terjedjen a' tőke' letisztázása, lehetetlen meghatározni, mert ez a' jobbágyok' változó körülményeitől függ 's egészen ezeknek tehetségére bizatik; de szükséges, hogy olly elem járuljon a' feltételek közzé, melly a' tőke' lefizetését elősmozdítja.

Ha a' kamat csekély, a' tőkét nem szokás visszafizetni, mert ha felesleges pénze van az embernek, olly vállalatokba helyezi azt, mellyek nagyobb kamatokat adnak; ha a' kamat nagy, nehezen fizettetik és a' tőke koczkáztatva van; de akkora legyen minden esetre, hogy az adóst egy kissé nyomja és a' tőke' visszafizetésére unszolja, mert a' megkiméltkamatok egy neki tevőleges nyereséget hoznak.

Teljes szabadságában álljon a' jobbágynak pénzzel, termékkel vagy munkával fizetni, ha ezen két utóbbit a' földesur elvállalja, mit csakugyan fog tenni, mert a' gabonát vagy takarmányt folyó árában veszi által, valamint a' munkát is, mellyre mindenkor szüksége lesz 's mellyet annál örömestebb fogad el, mert más munkásokat kellene keresnie ugyanazon áron; a' kiváltott jobbágy pedig nem fog többé robot módra dolgozni, hanem ugy, mint szabad emberhez illik, jól.

Ide járul, hogy az időközti és igy részletesen, termesztményben vagy munkában lerótt kamat vagy tőke a' tulajdonosnak ismét kamatoz, tehát hozzáadási nyereséget ad, mert ezen részletes fizetések betudása csak a' fizetési időszakra szól, azaz: minden jövő fél-fél év kezdetére.

Az egyetértés illy helyezésben hamar alapul. De ha a' tulajdonos a' termesztményeket és munkát el nem akarja vállalni, erre nem kényszeríthetik.

A' kiváltsági tőkének mennyiségét kitüzni ugy, hogy minden ellenvetésnek és körülménynek elégtétessék, lehetetlen. A' közép számok itt nem adnak megnyugtatást és szintolly önkintesek, millyen bármelly más. Szem előtt tartván, hogy a' jobbágyság jobbléte czéloztatik, a' határok kitűzve vannak.

Kiszámítandó e' szerint egy évre az adók értékének középszáma. Ha a' lefolyt éveket vesszük alapul, a' jövendő' javulása elvész; a' jövendőt pedig alapul venni lehetetlen. Közép út választandó e' szerint és csakugyan a' helybeli viszonyok szerint.

a) A' füstpénz törvényesen van meghatározva.

b) A' munka, szekeres és gyalog, a' helybeli érték szerint határozandó. Ha állítjuk, hogy a' robot nem ér fel a' napszámmal, érjen fel ennek felével vagy két harmadával.

c) A' termesztmények' közép ára vétessék alapul, mint ezt a' lefolyt 5 év mutatja, mert ez a' lefolyt 5 év sem nagy, sem kicsi.

d) Az apróbb urbéri adókat értékesíteni nem lesz baj.

Ezen összes tartozás lesz egy évi haszonvéte a' birtokosnak, ki ezt minden esetre keveselni fogja; és csakugyan kisebb is legyen valamivel mint mennyit ér jelenleg p. o. 1841ben.

Hány olly évi jövedelem vétessék a' váltsági tőke' összesének?

A' husz év, az évi jövedelem' ötöt száztól kamatozó tőkéjét képviseli és nagy; mert egyfelől, mint emlitők, a' tőke' lefizetése akadályoztatik a' mint az 5 percento kamat nem eléggé magas; másfelől pedig nagyobb kamatot 5nél a' husz évi jövedelem' összesétől követelni lehetetlen.

Említők, hogy a' tőke' lefizetésére a' közönséget kényszeríteni ne lehessen, de szükséges, hogy a' kamatokat rendesen fizesse és csakugyan törvény utján fizesse.

Tegyük 15 évre a' jövedelem' összesét két feltétellel.

1) A' talált közép jövedelem évről évre

javulhat, nőhet, kétségtelen való, de ezen növés csak közelítőleg biztositható a' valószinűség utján.

Nem hibázhatunk nagyot, ha ezen évi növést egy és fél percentóra (15 ezredre) tesszük ugy, hogy a' jövedelem minden következő évvel másfél századával szaporodik.

Ezen feltét által a' birtokos követeléseinek elégtétetik és ollyan, hogy, mint látni fogjuk, a' jobbágyot nem terheli.

Ha tehát a' talált évi jövedelem = 1 és hozzá a' következő 14 év alatti már egy és fél századrésszel nagyobbított jövedelem adatik, lesz a' váltság összesének kifejezése:

$$V = 15\,(1 + \frac{1.21}{2}) = 15 + \frac{15.14}{2} \times 0{,}015 = 16.575$$

's itt a' kamatok' kamatjait számba sem veszszük, mint a' nélkül is csekélyeket.

Ha p. o. az évi jövedelem 1000 forint volt, lesz a' váltsági summa a' feltett $1\frac{1}{2}\,\%$ évi növéssel összesen:

16575 forint.

A' tőke e' szerint 3,425 résszel, vagyis 17 percenttel kisebb mint ha az évek' számát 20ra tesszük.

2) Legyen a' tőkétől fizetendő kamat 6 száztól, igy a' váltsági tőke kamatja = 0,9945 által van képviselve, a' mint a' husz évi jövedelem' összeségből eredő 5 száztóli kamat = 1. A' két szám közti különbség = 0,0055, azaz: 55 tizezredrész.

Látjuk tehát, hogy a' két feltétel a' kamatokra nézve csaknem egyenlő 's hogy a' kis különbség is a' jobbágy' javára fordul.

Szembetünő, hogy ezen 6tot száztóli tőkét birtokosa fel nem mondja, mert hasznosabban pénzét nem helyezheti hasonló biztossággal, és igy a' birtokos mit sem gondol vele, ha a' jobbágyság sohasem fizeti is le a' tőkét; mi egészen másként van, ha a' kamatláb kisebb, mert ekkor a' birtokosnak tőkéje veszteséget mutat, a' mint kevesebbet kamatoz mint a' mennyit fizet ő maga, ha tőkét keres. A' jobbágynak ellenben érdekében fekszik a'

tőke' letisztázása 's ezen tekintetben itt is engedményre kell számíthatnia.

A' tőke' birtokosa tehát nem mondhatja fel azt, vagyis, nem szoríthatja visszafizetésére a' jobbágyot mindaddig, mig az a' kamatokat pontosan fizeti; de ellenben tartozik elfogadni törlesztésül bármennyit tegyen le a' jobbágy vagy község a' határozott fizetési napokon ezen tőkéből.

Hogy a' részletes fizetések kerek számokban történjenek és bizonyos minimum alól ne essenek, könnyű lesz a' feltétek közé sorozni.

Természetes következése lesz a' közmegváltásnak, hogy a' nép kettőztetett iparral fog dolgozni és sebes előmenetet tenni. Megtarthatván szigoruan a' kamatfizetési időszakokat, hitele folyvást nőni fog, ekkor pedig jutalmas feltétel alatt bárkitől is kap pénzt 5, $4\frac{1}{2}$, tán 4 percentért is, mert a' biztos adós valami kellemes jelenet 's ennek örömest adja kiki pénzét; tehát 6 száztóli

tőkéjétől a' nép rövid idő alatt megszabadulhat.

Mi a' királyi haszonvéteket 'sat. illeti, ezeket a' földesur szabad egyezkedés utján adja el, a' jobbágyoknak vagy akárkinek, annyival is inkább, mert később, a' mint az egész nép felszabadult, az illy vagyon' értéke a' szabad concurrentia által kétes leend, az egykori földesur pedig alig fog mint falusi közönség' tagja, itt korcsmát, ott malmot, amott mészárszéket, boltot 'sat. 'sat. tartani.

A' mint itt közönséges kiváltságról szólunk, azaz: a' földesuri és jobbágyi viszonyok tökéletes megszüntetéséről, természetes, hogy csak országos és nemzeti rendszabás értetődik, nem pedig egyesek vagy szabadalmasok rendelkezése, és itt van a' kérdés feloldásának kulcsa.

Hogy a' törvényes kiváltság eszközölhető legyen, szükséges, hogy a' törvény rendelkezzen, mit következőleg tehetne az előhozottak alapján.

1. A' legelő és erdő elkülönözése, szabályozás, összítés (tagosztály) 'sat. vagy eleve, vagy a' váltsági munkálatokkal egyetemben bizonyos idő alatt, tegyük a' törvény' nyilvánításától fogva 5 év mulva, bevégzendők; a' melly község vagy uradalom ezen határidő alatt nem végzett — a' törvényhatóságok' hanyagsága fel nem tehető — ugy tekintetik, mintha végzett volna, és az 5 éven túl illy kérdés többé elő nem fordulhat.

2. Az ország biztosokat nevez ki, minden megyében egyet, mindegyik megye kettőt, mindegyik illető birtokos és község kettőt vagy hármat, a' nagyobb kiterjedésü közönségeknél tán többet is; ezen biztosság összeül, meghatározza a' váltsági tőkét, és a' szükséges papirosokat, mellyek ezután teljes törvény erejüek, aláirja.

A' biztosok bizonyos díjt húznak munkálódásaikért, melly arányban legyen a' váltsági summával, azaz: ennek bizonyos száztólijából álljon; a' díjt egyenlő félben fizetik a'

birtokosok és jobbágyok. Igy sem hanyagság, sem részrehajlás nem mutatkoznak.

3. A' munkák kezdődnek a' törvény nyilvánításával és 5—6 év lefolytával a' magyar nép összesének ügye eldöntve, a' munkák befejezve lesznek.

4. Kiváltsági levelekre szükség nincs; a' váltsági tőkéről szóló kötelezvény az ország pecsétje alatt adatik ki és a' felszabadult közönség terhére iratik, melly közönség' tartozása az ország' vagy a' megye' könyveibe beiktattatik.

5. A' kötelezvény annak nevére szól, ki a' megváltott jobbágyi telkek és urbéri adók' birtokában jelenleg van.

6. A' kamatok félévenként pontosan fizettetnek Januar és Julius hónapok elején, annak, ki az eredeti kötlevél' birtokában van. A' jobbágyok vagy közönségek a' kitűzött napra tartozzanak fizetni kamatjaikat, 3 elmulasztott nap után rövid útoni megvétel következik.

7. A' kamatok, valamint törlesztő is, a' törvényhatóság' előtt fizettetnek. Lesz erre a' megyénél külön intézet, mellynek költségei a' lefizetett pénzek' bizonyos részéből fedeztetnek. Lesz ezen hivatalnál egy közönséges könyv, az egész megye' községeit illető, mellyből bárkinek kivonat adatik. Minden fizetés, kamat és tőke, a' megyénél, a' birtokosnál és a' községnél egybehangzólag feljegyeztetik. A' törlesztett mennyiség az eredeti kötlevélre íratik.

8. Ha a' jobbágy termesztményeket adott vagy munkát tett fizetésül, ezt a' birtokos mint készpénzt nyugtatványozza, nyugtatványai pedig a' félévi fizetéseknél készpénz gyanánt vétetnek.

9. Csak egész községek válthatják meg magukat, egyes jobbágyok nem; a' fizetések' felosztása az egyesek közt a' közönség dolga, valamint elismerése is az egyesek által tett részletes fizetéseknek, termesztményben vagy munkában.

10. Azon év' első napjától fogva, mellyre a' kötelezvény szól, tehát melly napon ez a' tulajdonos' kezébe adatott, a' közönség tökéletesen szabad és minden urbéri adótól felmentve van. Reá nézve az ősiség intézménye nem létez és senkinek birtoki vagy tulajdoni joga reá sohasem lehet. Az ország ezen kezességet felvállalja, mert polgárra van szüksége és jól elrendezett községekre. A' kiváltott közönségek belépnek mint polgári testületek a' nemzet' sorába 's így az ugynevezett örök felvallás a' hiteles helyeken — el marad.

11. A' kiváltság mindennemű urbéri pereket azonnal megsemmisít.

12. A' birtokos törvényhatósága, mint a' feudalismus maradéka, megszűnik, és a' jobbágyból lett polgárt a' nemzet' és ország' törvényhatósága illeti.

13. A' váltságokról szóló kötelezvény bárkinek átengedhető, mert valóságos nemzeti adósság-levél, tehát készpénz. Ősi vagy

nem ősi, van e joga hozzá valakinek vagy nincs, nem jöhet kérdésbe; ezen rendes kötelezvényekkel, ezen tőkékkel egybekötött kérdések a' váltótörvény körébe esnek. Igy becsük fenmarad, és mivel 6ot 100tól kamatoznak, hihető hogy 110en értekök tetemesen feljebb megy; a' nemzet pedig tömérdek summákat nyer pénzmennyiségéhez.

14. Az eddig kötött váltsági szerződések teljes erejökben fentartatnak; ha valamelly község a' váltsági tőkének egy részével tartozik, erről szinte kötelezvényt ád és a' határozott félévi kamatokat pontosan fizeti. Ezeknél a' tőke törlesztése a' szerződésben kitett módon eszközlendő, ha a' felek ujra nem egyezkednek.

15. Tartozik a' birtokos a' váltsági tőkéből egy percentet a' kiváltság első évében a' kiváltott közönség oskolájára vagy oktató intézetére letenni. Gondoskodni fog a' törvény, hogy ezen részvét, rendeltetésének megfeleljen.

16. Tartozik minden község közös legelőjének egy tizedrészét oktató intézete fentartására kivágni és jövedelmeztetni.

17. Tartozik a' község szinte oskolája' vagy oskolái' fentartására minden félévi kamatoktól, mellyeket a' váltsági tőkéért fizet, felet száztól külön fizetni. A' tőke megszüntével a' kamat, ennek megszüntével a' félszáztóli is természetesen megszünik.

Ekképen teljesülne a' közohajtás; és rövid idő, néhány év mulva paraszt ember nincs többé Magyarországban, 's a' mi nevezetes, pénzre sincs szükség, mert igy az magától jön be az országba, tehát a' rendszabás, mint mondani szokás, egy krajczárba sem kerül, mi valami nagy szó.

Csak egy parányi észrevétet bátorkodunk még tenni. A' magyar nép' erkölcsi és szellemi állapotja jelenleg ollyan, hogy azon tömérdek jónak, melly ezen rendszabásból

szükségesképen következni fog, használ sem tudja tán venni; legalább a' jelen ivadékra nézve annak legbecsesb része aligha elveszve nem lesz.

Vállalatok.

Ha a' vállalatok, ésszel és lélekkel fogván a' dologhoz, jelesen kivitetnek; igen szép.

Ha a' vállalatok' a' szükségen alapulvák és lelkiesméretesen eszközöltetnek; igen jó.

Ha a' vállalatok csak mulatságból, jó

kedvből vagy phantasiából eredtek de létrehozatnak; szép és jó is lehet.

Ha a' vállalatok elkezdetnek, de unalom vagy ostobaság miatt félbeszakítatnak; sem szép sem jó.

Ha a' vállalatok csak a' kizseblés eszmélyére alapitvák, mint ezt nagyszerűen lehet, a' kármentő, életbiztosító, bank és más intézeteknél, de kivált a' vasutaknál ittott, nem csak észrevenni de érezhetőleg tapasztalni; csúnya és rosz.

Tán a' csunya és rosz helyébe más két szót lehetne itt aplicálni?

Pipa.

Hogy a' dohányzás, mivel az emésztő eszközöket különösen számba veszi, a' fogakat megfeketíti, a' lehelletet büdössé teszi, 'sat. 'sat. ezer meg ezer úton módon rontja az egészséget, igen sokan elmondák már,

de egyenesen a' gyógyászok' kelepczéjébe kerültek.

Ezek a' gyógynokok, a' civilisatio kifejletével tetemesen szaporodának, 's egy 15 milliónyi lakost foglaló országban számukat körülbelül 30 ezerre lehet tenni, ide nem számítván azokat, kiknek az orvoslásra nincsen irott és megpecsételt engedelmök, mert különben a' szám felülmulná a' kitett nép mennyiségét.

Képzelhetni is, miként törekszik ezen tömérdek sereg, hogy az ország' egésségi állapotját nemcsak jókarban tartsa fen, hanem a' hygiaena tanai szerint azt évről évre magosabb polczra emelje.

Örömmel lehet szemlélni, miként ajánlja a' diaetetica szabályait az egész népnek; miként alkalmazza az egész országra az összes orvoslás' tanitmányait, 's miként törekszik, hogy becses társaságunk' egyik tagja se betegüljön meg, nehogy egyike vagy másika diplomás gyógyászainknak azon reá

nézve kellemetlen helyezésbe jöjön, melly, nagy izadással szerzett ismereteinek és tapasztalásainak, alkalmazását kivánná.

Nem is lehet eléggé csudálni, miként vagdalta szét apró darabokra az ujabb gyógytan azon betegségek' egykét nemét, mellyek eldődjeinket olly egyszerűen nyomorgatták. Most, egy betegség helyébe száz állott azon elmés analysis utján, 's mi magában is értetődik, az egyszerű esetek elenyésztek, 's ime a' megmagyarázhatlan összetettségü bajok, mellyek a' tört úton, par analogie, szaporodnak, és mindeddig ismeretlen nevű betegségeket szülvén, a' tudományt rendkivül gazdagítják.

A' dohány egy szóval orvosság, és még a' homoeopathia is bele harapódzott; orvosilag ajánlatik tehát a' fogfájósnak, az arányon tuli kövérség ellen iramlottnak 'sat. 'sat. Igy egyikünk a' dohányt gyógyszerül, másikunk praeservativaul használja 's — valamennyien dohányozunk.

Ha erkölcsileg venném a' dohányzás' ki nem pótolható szokását, még roszabbul járnék. Pedig eleget predicáltak ellene, mondván, hány szénakazal, istálló, ház, falu és város égett már le ezen istenadta fatalis pipázás következtében; hány ütötte ki fogát; hány ütötte torkába a' szárt felfordulás közben; hány gyermek jajgatott már a' pipaszár mozgásai alatt?

Hallgatok is, jól tudván, melly könnyű a' dolgok többi oldalát meglelni, ha azokat a' dolgokat megfordítjuk. Valóban a' tűznek is kell élemény, mint kell az ácsnak és kőművesnek; egykét foggal több vagy kevesebb, harapni való csak marad; a' gyermek pedig örülhet, hogy a' legközelebb eső tárgy pipaszár, nem pedig tömegesebb más valami.

Művészeti részét vagy inkább oldalát választom a' pipázásnak, mert a' pittoresque benne az, mi legártatlanabb 's egyszersmind kellemes.

Már maga a' fellegekhez emelkedő füst

is bájoló, mint hű képviselője éltünknek és tetteinknek; így emelkednek, óh édes olvasó, reményeink az egekhez; igy egyesülnek óhajtásaink és iparkodásaink egy jobb jövendő iránt; igy keringnek gondolataink és terveink; igy valósulnak várakozásaink.

A' pipafüst színe is jelentő, és különösen hasonlít azon igéretekhez, mellyeket egymásnak teszünk, de kivált a' nagy uraktól nyerünk; de mindez csak mellék termény; fő az ezeknek életadó pipa, ezerféle alkulatjában.

A' pipaszár hossza egyenes arányban van a' szivó gép hanyagságával. Ezen mechanico geometriai szabályból minden egyéb magyarázat természetesen folyik.

A' török vastag pipaszárát és még vastagabb csubukját egy kézzel nem tarthatja, állva pedig el sem birja; azért csücsül le vánkosra és estvélig, azaz, mindaddig, mig le nem fekszik, fel sem kél.

A' hosszupipás magyar, ki a' törökuek

csak kereszténység által componált variatiója, már egyik karját emancipálta, elibertálta, felszabadította, és sétálni is tud hosszu pipájával.

Alig is lehet csinosabb látványt képzelni, mint millyen egy kerekded hasú, hosszúpipás földesur vagy ülnök, kinek tetemes tartalmú jól megtömött kostöke, oldalán lógg; mint szélteli vitorlás linea-hajó nyomúl elő longissimájával említett hasa 's utána tolódik mi még hozzá való. Értelmesen is van nevetséges komolyságú arczán kifejezve „félre az utból, itt én vagyok ur.“

A' hosszúpipás nem ér reá semmire; bármit kellene tennie, bárhova kellene mennie, most nincs ideje, mert pipája legjobb égőben van, 's ha kiégett, azt — feledékenységből — ismét megtölti 's gyújtja.

A' hosszupipásnak többféle eszközre van szüksége, mellyet az egyéb, a' müvészetben tapasztalatlan szegény halandó nem is séjdít; a' szárban közönségesen görbített

csutora és fedeletlen tajték pipa van; többféle dimensioju kostök, többféle tapló, tüzkő, aczél, item gyujtó eszköz és pipavakaró; dohányvágó és tartó, 'sat. 'sat. ide tartoznak a' rendszeretőknél a' hamutányér és pökőláda, de ezek közönségesen mint piszokgyüjtők számüzetnek.

A' hosszúpipás' szobája meglepő bényomást tesz a' látogatóra; ez az excessiv tisztaság, ez a' permanens jó illat, valami vonzó erővel birnak — az ajtó felé.

A' rövidpipás már többféle pipát tart 's ezáltal a' környülmények' becsét neveli.

A' rövidszárú pipás mindegyik zsebiben szokott egyetegyet hordani, egykettőt pedig szép, aranyos czafrangú dohányzsacskójában. Jaj azon szépnek, ki imádójának egy vagy több ízletes dohányzacskót nem varr vagy hímez.

A' kurta gavallér vagy, akarom mondani, a' gavallér kurtapipások tajtékpipából emésztik a' dohányt. Egyike szépen kezei-

ben hordja azt az utczán, mi egy atilás ifjunak valami martialis tekintetet ád; másikának zsebéből hajlik ki félig pipaszára, fris lég után vágyódván; egy harmadiknak pipája az említett, felülről számítva, második, baloldal' kabátgombján lóggó nefelejcs-zsacskóból néz ki.

Mindezen tajték-pipák itt nyugvó állapotban vannak leirva; de ha functioba jőnek, tulajdonosaik' teljes figyelmét veszik számba, kik szünetlenül coquettiroznak azokkal; csókokat küldnek arczok felé; nézik miként változtatják szinöket, veszik fel a' bényomásokat, mi annál inkább szükséges, mert a' szeretett tárgy elhidegül, ha szünetleni meleg részvétre számot nem tarthat, 's ekkor ó fájdalom bujában vagy szíve reped meg, vagy szakálla nő.

Ezen szépek iránti gyengédség és vágy crescendo halad; egy, két, három 's több tajtékpipa gyül össze, míg becsületes serail támad, melly — proportion gardé — a' basá-

nak majd annyi pénzébe, de több idejébe kerül, mint ha igazi gyüjteménye lenne olly gyöngyalakokból, millyenek mosolygásáért az ismert világ összes tajtékpipáját a' Dunába hánynám.

A' dohányozás jobban esik társaságban; szivesen látom uram öcsémet egy pipa dohányra; jöjjön hozzám kegyed egy pipa dohányra; majd egyet szivunk együtt öcsém uram; üljünk össze egy pipa dohányra; legyen szerencsém ebéd után egy pipa dohányra 'sat. 'sat. közönséges alakzatok; de vagy mivel számosan nem férhetni két szobába, vagy a' gazdasszony nem nagy kedvelője a' társalkodásnak, ha a' szemek száma a' 4et felül mulja; vagy végre többen hon feledik zsacskójukat a' gazda dohánytárának praejudiciumára, intézetek alapitattak, melyekben számosan áldoznak az időt nyelő bálvány füstös oltárán, nyelvén egymás pipája büzét, impregnálván ruháját, eltöltvén ezen dohányfelhőbe borult büdös academiá-

ban 5, 6, ... 12, 16.. 20 órát c'est selon, haza kullognak elkábulva, azon szellemi élelemtől, fellengző ideáktól és lélekmelegítő vizsgálataktól, mellyeket más felvilágított társaságban meg nem lelnek.

Mentül többet pipáz valamelly nép, annál kevesebbet dolgozik.

Ki a' dohányzás mechanismusát csak közelítőleg ismeri, nem fogja tagadni, hogy hazánkban a' pipák és pipaszárok roszul szelelnek; ez az örökké való piszkálás, szurkálás, fúvás, kikopogatás, ismét megtöltés, tüzkiütés, lassan égő tapló, nedves dohány, ingadozó szopóka, pipába nem illő szár 'sat. 'sat. mindannyi idővesztés; ha pedig megfontoljuk, milly könnyen elalszik a' pipa a' munka közben, nem vehetjük rosz néven, ha az igazi, lelkiismeretes pipás, minden alkalmat vallásosan elkerül, melly élte gyönyöreit igy vagy amugy zavarná, semmivé tenné.

Ha feltesszük, hogy annál boldogabb valaki, mentül kevesebbet dolgozik, a' quis

bene bibitre ötlünk és kihozzuk, hogy a' pipás ember egyenesen a' paradicsomba jut. De akarná e ezt a' pipás? ott tán reá sem gyújthatni? e' pedig komoly és aggodalmat gerjesztő környülmény.

Atila.

Nemzeti öltözeteket mai nap azon népek közt lehet szemlélni, kikhez a' nap' sugárinak egyik neme nem hatott, de különösen azok közt, kiknél épen a' nap kel fel minden reggel. A' többi nép körülbelül

ugyanazon vágású és anyagú rongyokba szokott takaródzni.

Az atila — kérem az olvasót, ne méltóztassa ezen köntöst ama híres világhódítóval felcserélni — magyar nemzeti öltözet.

A' magyarnak tehát van nemzeti öltözetje 's erre büszke, 's ezt fentartani szent kötelességének érzi, mert mondja, hogy nemzetiségét képviseli.

A' nemzetek, ha erkölcseikben és intézményeikben a' nemzeti érzelem nem tudott meggyökerezni, a' külső formákhoz ragaszkodnak és szokásaikhoz; ezek legyenek hű képviselői valamelly fogalomnak, melly valósulni nem tud. Illy nemzetek nagyon távol vannak még bizonyos civilisáló érzelmektől, mert nemzetiségök által egyszersmind meg akarnak különböztetni más nemzetektől, mint szokás a' billárd-tekéket különböző színekkel jelölni, nehogy azt a' saroklyukba lökjük, mellyik a' középlyukba való, és hogy mindegyik annyit számláljon

mennyit színe kíván. Illy nemzetek valóságos gyermekek, mellyek játékaiktól csak könyhullatás mellett válnak meg, feltévén, hogy még untig eleget nem játszottak.

Az illy nemzetnek hijában mondjuk, hogy a' civilisatio csak egy nemzetet ismer, a' nagy emberit; cosmopolitismust emleget, mellyet, mint vastag egoistai eszmét, megvetéssel taszit tovább. Ha elmondjuk neki, hogy a' cosmopolitismus a' legtisztább szeretet és következő alakban mutatkozik: „családomat önöm elébe helyezem, hazámat családomon felül, hazámon felül pedig az emberi nemzetet" eretnekséget kiált, 's bennünket mint minden jellemnélküli kétlábúkat egész szívéből gyülöl.

Az illy nemzet következőleg bölcselkedik. „Ki nemzetét nem szereti, az nemcsak felebarátját nem szereti, de atyját, anyját, testvérjét, barátját gyermekét sem; miként szeretné az emberi nemzetet?"

Ez annyit tesz édes bölcselkedőm, hogy

kinek pecsenyéje megégett, annak sem levese, sem káposztája, de még salátája sincs.

Ha az ideák világában akarunk türhető kényelemmel ringatódzni, rendezzük el a' fogalmakat szép sorba, nehogy ezek összeveszvén, édes álmunkat czivódásaik által háborgassák.

Az emberi nemzettől le a' szopós gyermekig a' sor megfordított ugyan, de tökéletes; a' felmenő sor szinte helyes 's mindegyiknek közepette áll az épen kérdésben forgó nemzetiség.

Feltévén itt, hogy a' nemzet alatt egyszersmind a' haza is értetik, azt kérdem, melyik sor elébb való a' másiknál, a' felmenő vagy lemenő?

Ha p. o. valaki először is nemzete vagy hazája szeretetét akarná gyermeke szivébe önteni minden egyéb szeretet előtt, miként fogna ehhez? Nem tudom, de tudom hogy olvasóm sem tudja. Ha elmetehetségei az atyának vagy oktatónak rendükben vannak

az elvont fogalmakat az első neveléstől távol tartván, a' nem iránti vagyis az ember iránti szeretetet fogja szülöttje gyenge és minden benyomást egyenesen felvevő szivébe oltani.

Nemde a' megfordított sor a' természetes?

Azt mondám, hogy haza és nemzet, abstract fogalmak. Kétségen kül azok 's hozzá tehetném, hogy specialis és individualis fogalmak, tehát a' határokat nem ismerő lelket és észt körök közé szorítják.

Abstractok (elvontak) azért, mert feltét nélkül követelik az elismerést, és tevőleges bizonyítványt nyujtani nem képesek. Elkülönzött azért, mert tágosabb alkalmazást kizárván, egy tárgyra törekszik összíteni a' felfogást. Egyénes végre azért, mert az egyetemes igazságokat a' változóság törvényei alá veti..

Hazaszeretet! gyönyörű érzet. Érzés tehát és nem fogalom. Ha erkölcsi értelme

nem lenne, a' phisicai oknál egyéb alig maradna fen.

A' helveti, hegyein túl, szív fájdalmakat érez távollevő hazája iránt 's meghal. Ezen meglepő, Europában egyetlen tüneménynek feloldása erkölcsi és anyagi elemeken alapúl egyszersmind. Ha ezen kis népet megismerjük 's földét látjuk, nem csudáljuk, hogy kivüle meghal.

Nemzetiség! Sublim fogalom, hevitő érzelem; közszeretet, közjogok azaz egyenlőség, de főleg szabadság nélkül, üres hang és tökéletesen semmi. Ha a' semminél valami semmibbet tudnék, azt tenném ide.

E' csak inas, szolgáló, édes fiam, ezt nem kell ugy szeretned mint szereted tátit, mámit, meg a' szomszéd urat! Amaz nem magyar, édes lelkem, tót, oláh, zsidó, czigány, német, rácz, azokat nem szükség ugy szeretned! Ez katona, az pap, emez nagy ur, amaz paraszt, szerelmes babám, ezek mind különbfélék! 'sat. 'sat. Az illy gyönyörü-

séges nevelés utján perse nem lehet félni, hogy a' cosmopolitismus szétterjed, de igenis lehet, hogy a' nemzetiség dugába dől, mert ki az embert nem szereti, nemzetét — zsebében keresi.

Az atila igen csinosan áll kivált a' tudós társaság tagjain, kik kardosan tanácskoznak, nem azon, miként kell az ellenséget visszaverni, hanem mi elébbvaló, a' színjáték vagy szótár?

Az atila hű bélyegét viseli a' nemzetiség' magyar fogalmának. Az atilák száma t. i. szintazon arányban van a' magyar nemzethez számlált egyének számához, mellyben van a' magyar nemzet' mennyisége Magyarország' összes lakosihoz, mert oh nagy a' szentkorona azon bocskoros tagjainak száma, kik csak félszemmel néznek ama' szabó és gombkötő remekműre.

Ne féljenek szabóink, ne féljenek gombkötőink, mert, mint ismerem némelly hazánkfia szellemét, ezen sorok elolvasása után több

dolguk lesz, feltévén, hogy olvasnak illyesmit azon szellemek; de ekkor bizonyos száztólit kérek ki magamnak a' több productióból.

Ha rajtam állana — nem az atila hanem — a' dolog, azon atilátlani 12 millió piszkos, zsiros, szalonnás rongydarabokba burkolt fél vagy egészen mezitelen, Magyarország lakosa' valamennyijének csináltatnék atilát. Csakhogy nem mindig tudja az ember, hogy jót tesz! Itt p. o. valószinü, hogy, ha mindnyájan átilát hordoznánk, senkisem dolgoznék; mert azon szük ruhában csakugyan bajos lenne — robotolni. Parancsolni? egészen más.

Lófuttatás.

A' lófuttatás — lófuttatás.

Cultura.

A' magyar kivagdalja a' fákat, véneket és ifjakat; de helyükbe mást nem ültet.

Pedig a' tisztelendő ur szereti a' gyümölcsöt.

Zsidók.

Magyarországban körülbelül fél millió zsidó van.

Ha több van, el nem fogadom; ha kevesebb van, ki nem pótolom; mert a' számlálást nem én tettem.

A' zsidó, sétáló emlékköve az emberi

nemzet' vén létének, 's ha a' historiai emlékek a' szivet lelket emelik, meg nem fogható, miért nem tartjuk a' zsidókat különös tiszteletben?

Ezek hűségesen áthozák közünkbe, tudom is én hány ezer esztendőn keresztül czepelvén, nemzetiségüket sans mesalliance, szokásaikkal együtt.

Ha ezen csudálatos fentartása a' réginek nem érdemel, nemcsak méltánylást, de valóságos tiszteletet, izetlenek vagyunk comme il faut.

Mi könnyelméjü keresztények oda hagyánk a' pogányságot, mint vetjük félre lyukas csizmánkat, 's ezenfelül még egy pár század alatt egymás hajában lóggottunk, bizonyos protestálások miatt. Nem jobb lett volna az állhatatos és következetes zsidó példáját utánozni?

Oka, miért üldöztetett örökké és üldöztetik mainap is a' zsidó, nem zsidó létében nyugszik; nem megrögzött szokásaiban, nem

a' megfordított tisztaság' szeretetében; nem kereskedési veleszületett privilegiumában; nem szakállában, talárjában és más egyéb, korántsem irigyelhető tulajdonában; oh nem! Átok fekszik a' szegény elhagyatott népen, és várja mig ez fejéről levétetik, 's mindaddig — zsidó marad.

Miért nem tesz a' zsidóság lépéseket, mellyek őt a' nagy társaságokhoz közelítenék, mellyek a' szükséges egybeolvadást eszközölhetnék?

Vár itt is és reméli, követeli, hogy régi szokásaival beléphessen azon közjogok' részvétébe, mellyek noha a' civilisatio áldásai, mégis ezer meg ezer évi küzdések, myriadok' munkássága és véráldozatjainak eredményei; és ezen tisztúlt társaságok közt fentarthatni véli eredetiségét?

Tehát egyfelől elégtéte a' civilisatio' törvényeinek, fejlődés és szellemi haladás; másfelől régi vastag butaság és örök maradás? Víz és olaj. Keverd.

De ha az átok fel nem oldatik, gondolható, hogy a' közönséges emancipatio után az üldözés megszünik? Kiáltó ellenmondása mutatkoznék azon hitnek és reménynek.

Mondják, hogy a' zsidóság leginkább díszlik ott, hol a' nyomás legnagyobb, hol a' cultura legkisebb.

Az utolsó helyeken p. o. mint alföldön, a' vadbodza, kutyatéj, poréj és bogáncs különös szépségben és teljes kifejlésben boritják a' zsíros földet.

Onnan pedig, hol mindenben erős concurrentia van, hol főleg az egyenlőség és szabadság eszméje kifejlett, a' zsidók tökéletesen elenyésznek.

A' zsidók bizonyosak lehetnek abban, hogy előbb utóbb emancipáltatnak, mert a' civilisatio szelleme, nyomott állásukat meg nem sziveli. Akár legyenek a' népek ellenségei a' zsidónak akár nem, a' civilisatio evvel mit sem gondol.

És igenigen jó lesz, ha zsidó atyánkfiai

egy kissé felfogni törekednek a' civilisatio szellemét, melly főleg abban áll, hogy az atyafiság' gyönyörcit, a' családi élet örömeit, mellyek ismét a' közszeretetből folynak, egyenesen átoltja az egész emberi nemzetre.

Vigyázzanak továbbá kedves zsidó atyánkfiai és honfitársaink, hogy a' többi nép el ne felejtse ama híres átkot, becses személyek mellett, mellyek közül már minden nyomás mellett is vált több tekintetes, nagyságos és méltóságos ur.

Ha én zsidó volnék, megvallom félnék az emancipatiotól, mert benne drága zsidó nemzetem' elkerülhetlen vesztét látnám; és annál boldogtalanabb lennék, mennél bizonyosabban tudnám, hogy az — az emancipatio? — csakugyan elkerülhetlen.

Katona.

Békeidőben a' katona az, mi szép időben a' menykőhárító; mindketten emlékeztetnek — hogy beüthet.

Jog.

A' quod licet jovi 'sat. meglehetősen kifejezi, mit érthetni, jogom, jogod, joga, jogaim, jogaid 'sat. és azon egyik szabad vagy nem szabad alatt. A' másik szabad vagy nem szabad egészen más valamit jelől, és hihető hogy akkor, mikor a' nemszabad

készült, a' szabad szó még nem volt divatban; hihető, mert a' corpus jurisból az ellenkezőt nem lehetne megbizonyítani.

Szemlátomásti azonban, hogy a' szabad azt tehette, nekem, neked vagy neki, ezt vagy azt tenni, teljes szabadságom, -god és -gában van, holott a' nem szabad az ellenkező esetre mutat.

A' szó helyett mást kellene készíteni, mert p. o. nem szabad szabad lenni, erős cocophonia. A' megengedett vagy meg nem engedett, a' tilos vagy nem tilos, különben is elkülönzött esetre mutatnak.

Ha a' szabad és nem szabad csupán csak a' nevelés nyomát viselnék, a' jó, az észszerinti, a' helyes, az illő 'sat. és ezek ellenesei által nem lenne nehéz azon szót feleslegessé tenni. Igy én egy könyceppet sem ejtenék, ha a' nemszabadot elvesztenők.

A' természeti jogok gyáva gunyolói azokat a' phisicai lény szükségeivel teszik párhuzamba, 's igy az életmüves test' működ-

déseivel. De megjegyzésre méltó környülmény, hogy a' mint a' psychet ide sem számitják, az anatomiából és phisiologiából is épen csak annyit veszek mennyi a' — lyukra illik, foltul. A' karok' mozgásait p. o. már korlátolnák; korlátolnák a' vérforgását különösen a' szív körül, mellynek ismét hevülését féltik; az agyvelő functiojitól pedig irtózattal rettennek vissza.

Pedig különös találósság nem kivántatik a' következő, nem épen rejtett szó' magyarázatához. Közakarattal, közmunkával, közáldozatokkal előhozott, az egész társaságra szétterülő jótéteményekben, minden egyes tag, kivételnélkül és egyenlően részesüljön.

Ha természetes jogokon kivül még más jogok is vannak, p. o. nem természetesek vagy természetelleniek, elég baj, melly baj nélkül a' jog szóra szükségünk sem lenne.

Valóban ez a' jog szó különös fogalomra mutat, olly egyényes és anyagi bü-

zűre, ollyasra, miről mondjuk, hogy két helyen egy időben nem létezhet; vagyis, mig azt egyikünk birja, másikunk nélkülözi.

Helyes lenne mondani, hol jog van, ott nagy szükség van reá, mert senkinek sincs; hol jog nincs, ott mindenkinek van, tehát szükségtelen.

Alkotmány.

Számtalan ember állítja, hogy constitutiot csinálni nem mesterség, 's hogy a' munka könnyü és sebes.

A' számtalan embernek tökéletes igaza van, ha — miről kételkedni nem is lehet — a' constitutio alatt valami charte-ot ért, melly

nagyobb kisebb papiros darabra irt czikkek' és pontokból áll.

Hogy papiros darabot betűkkel befedni nem nagy mesterség, szinte számtalan bizonyítványunk van.

A' constitutiok' gyártóji csak azon időtől fogva teremnek és szaporodnak, mellyben, Albion fejér partjáról, a' nyughatatlan Gallusnak illy papiros darab adatott békejegy gyanánt.

Igy engesztelé Orpheus a' háromfejű — kormost.

De a' papirosnak rosz tulajdoni vannak. Eredeti szép fejér színét elveszti és szakadozik.

Láttuk is, mikénti tisztogaták és ragasztgaták azt az illető felek, szünetlenül, mig bele tetemes lyukakat ütének.

Természetes, hogy a' franczia constitutió elégtelensége azon ötletre hozá a' bölcseket, hogy azon elemekkel, mellyek a' papiroson állanak, egy kis ügyességet hozván

a' dologhoz, valami jobbat lehet összeállítani; mint tesz p. o. a' serfőző ismeretes fűszereivel, mellyekből többet, kevesebbet kever össze 's tesz katlanába, a' mint bajor sert vagy portert akar főzni.

A' recept, vagy recipe, valósággal egyszerű 's kiki elkészítheti a' — mixturát.

1. Adj a' kész, sértetlen és a' törvényeken felül álló királynak ministereket, ezeket lásd el felelőség' terhével.

Jegyzék. A' felelőség terhét ugy kell érteni, hogy ha egyik vagy másik ministertől valamit kérdeznek, az arra nem felel. Lásd Guizot, exprofesseur de l'histoire comparée; inventeur breveté de la doctrine quasi politique, et de la paix partout et toujours.

2. Végy két kamarát, az egyik állandó vagy a' király által nevezendő, a' másik választványi.

3. A' választók' száma a' lehető legkisebb legyen. A' kérdés 50, 40, vagy 30 forint évi adó közt forogjon, sohasem a' két

egymás mellett álló szám közti mennyiséget fizetőkről. Ha az 50 forint 40re tétetik, concessio; ha 40 forintból 30 lesz, iszonyú concessio 'sat.

4. A' képviselők csak vagyonos emberek lehetnek, és ügyelni kell, hogy mentül több közülök — ha lehet valamennyi — a' kormány által fizetett tisztviselő vagy másnemű hivatalos ember legyen.

Ezen rendszabás a' függetlenség eszméjéből ered.

És a' constitutio készen van. Csak az a' kérdés, melly szempontból nézzük a' — dolgot.

Egyik szempont. Ministereit a' király választja, választja az atyákat; ministerei eszközlik a' második tábla választását. És a' három különös testületet összevéve, balance des pouvoirsnak, vagy magyarul a' hatalmak egyensulyának neveztetik.

Az egyensúlynak természete pedig abban áll — mit minden oskolásgyermek tud,

ha mechanicát tanúl — hogy egyik erő a' másikat felemeli, azaz tökéletes nyugalom van, de legkisebb mozgás nincs.

Másik szempont. A' nép egy kis töredéke választja képviselőjit, bizonyos impulsus utján; a' képviselők folynak be a' ministerek' választásába; a' ministerek pedig couvrent la royauté.

Ezt népkormánynak nevezik és kiváltságosan souverainité du peuplenek.

Ezen szempont, mint látjuk, az atyák kamaráját egyszerűen elpottyantotta.

Ha a' sessio elkezdődik vagy a' törvényhozó test egész, arról van először szó, ki legyen minister? A' bizodalom vagy nem bizalom' votuma uj találmány.

Ha ezen fontos kérdés eldöntetett, a' külviszonyok következnek, mellyek mint faits accomplis bölcsen meghagyatnak.

Ezután jön a' budget és kölcsön; ezek természetesen és illő sebességgel megadatnak.

Következik a' katona. Mennyi tetszik? szivesen szolgálnak.

Mi idő megmaradt, a' vasutak, czukor, vámtárifa 'sat. obligát kérdések alatt szerencsésen lefolyik, és a' képviselők szélednek ad lares et penates.

A' képviselők különböző politicai szinekre oszlanak, mellyek nevei a' környülmények szerint változnak. Itt tory, whig, conservativ, radical, presbiterian, illuminist, anabaptist, unionist, antiunionist, anglican, popist, repealer, chartist, 'sat. 'sat. Amott középpont, közép jobb, jobb, külső jobb; bal, középponti bal és külső bal; kormányi, dynasti, legitimist, ezek ralliés és non ralliés; gauche dynastique, gauche revolutionnaire, gauche democratique, napoleoniste, bonapartiste, contre revolutionist, doctrinaire vagy Gand 'sat. 'sat.

És mindezen elemekből jöjjön ki egy szükséges majoritás, melly — noha a' pártok mindent elkövetnek, hogy különkülön

vergődhessenek — imposant állásra — egy vagy más uton — közönségesen rövid idő alatt, csakugyan előjön.

Ezt jeu des institutionsnak, az intézmények' játékának nevezik.

Láttuk nem rég, mint sürgött forgott a' kis fürgöncz harmadrész ($^1/_3$ = Thiers) az ancien exjournaliste, extapageur, exfils de la revolution, chef del' exposition entre deux chandelles etc. etc.; igy forog a' többi.

Az osztályoknak külön hirlapjaik vannak; az udvarnak állandók, bármelly legyen az udvar; a' ministereknek változók; vannak a' legitimistáknak, a' doctrinaireknek, a' revolutionnaire és antiknek, democratáknak, phalansterieneknek 'sat. 'sat. 's ezek a' csatát kivül viszik a' kamrákon.

Ezt opinion publiquenek nevezik, mi magyarul nyilvános de nem köz vélemény.

A' különböző vélemények gyönyörű szónoklatban adatnak elő több vagy kevesebb elmével; a' szenvedélyek ittott szaba-

don ereszkednek a' légnek; a' sarcasm, az ironia, az elméneczség, a' páthos, a' poesis, a' rege 'sat. 'sat. nem kiméltetnek. De a' sessió következménye ugyanaz.

Azért is illy sessiót szép és nevezetes sessiónak szokás nevezni. A' sessió után következnek a' jutalmak. Egyiknek hivatal, másiknak pénz, vagy ennek képviselője, teremtője, millyen a' dohánybolt 'sat.; ennek czím, amannak szalag 'sat. 'sat.

Ezt nevezik recompense publique, vagy passeportenak.

Ezen jelenetekhez adván még némelly aprólék accessoirt, megvan az, mit alkotmányi életnek nevezünk.

De ki állítja, hogy mindez tökéletes és elég, valamelly nép, társaság vagy nemzet' kifejlésére, megegyezőleg ennek éltével?

Ki állítja, hogy a' papiros constitutio sok ideig eltarthat?

Ha mondjuk, hogy valamelly társaság, mindazon intézményeket, mellyek bátorságát,

jobblétét, kifejlését, tökélyülését, nemesítését czélozzák, mellyek belőle nagy, erős tehát hatalmas nemzetet képeznek, megtette és elrendezte; az alkotmány szó valódi és egyetlen értelmére jutunk. De ekkor nem lesz papiros, sem elv vagy eszme, hanem élet és az életnek lelke, melly az egész társaságnak összített éltét és éltének lelkét képviseli.

Illyen alkotmányt pedig csinálni nem lehet; nincs is a' népnek, ha nép, a' csinálókra legkisebb szüksége is.

És mind e' mellett, hogy az alkotmány egyenesen a' társaság éltéből ered, változó mennyiség, mi ismét természetes, mert a' hold alatt nincs tökély.

A' javithatási elem egyik főfeladása minden előmenetnek, és ez a' népben megvan.

A' népek alkotmányai azonban két megkülönböztetett részre oszlanak. Egyik rész állandó, 's ha megvan, maradandó mind addig, mig a' nép nem vész. Ezen állandó rész az emberi nem' természetes jogain ala-

pul. A' másik rész változó és csakugyan a' társaság kifejlése szerint; 's igy a' civilisatio törvényét követi.

Az europai constitutiokban az állandó rész nincs meg, 's Europa népei kényszerítve vannak ahhoz a' megfordított uton jutni.

A' magyarnak is van constitutioja.*)

Következhetne reánk valami jó, valami hasznos, a' világ' népei alkotmányainak összehasonlításából, ha ezeknek kivonatát hazánkra akarnók alkalmazni?

Igenis, nem is.

Ha azon tanulmányt alkalmazzuk, melylyet a' tapasztalás nyújt; igen.

Ha formákat akarunk illesztgetni; nem.

A' magyar alkotmányt a' külföld azért nem ismeri, mert — nem papiros. Ha ennek hibájit akarja kimutatni, azt a' papiros constitutiókhoz hasonlítja, azt t. i. mi kivül van; belső mozgását, éltét, sohasem ismerte.

*) Szeretem a' constitutiot alaknak, az alkotmányt lénynek venni.

Most az egyszer semmi gondunk a' külfölddel. Mint társasági alkotmány számtalan hézagot mutat a' magyar. Mint constitutio — europai értelemben véve — ollyan mint a' többi. Ocsárlása vagy dicsérése egyaránt hasztalan időtöltés lenne. Tekintsük főbb vonalait.

A' képviselők' választása a' nép egyik töredékét illeti, 's noha Magyarországban sokkal több a' választó, mint a' közel háromszorta népesebb Galliában, és közel annyi, mennyi Albioné, nemesek választják a' nemeseket, 's nemesek hozzák a' törvényt a' nem-nemesek részvéte nélkül, kik utóbbiak egyedül viselik az ország' összes terheit.

A' sulyos, legfájdalmasb megjegyzés itt van. A' többi elenyészik.

És ha a' környülményeket szem előtt tartjuk, kezünkben a' történet könyvét, szivünkben az igazat, fájdalmaink enyhülte következni fog.

Valljon eldöntő kérdés e, hogy kik és

hányan választják a' nemzet képviselőjit?

Sohasem, semmiképen nem. A' választásnak csak egyetlen egy czélja lehet. Kijelölni azon hazafiakat, kik az észt a' szívvel, az erkölcsöt értelemmel párosítják, csatolják egybe.

Ha nemzetünk az utat, mellyen az eredményre juthatni, felfedezi, alkotmánya első lesz a' világon, maga pedig az első nemzet.

Gyáva egy eszme, a' vagyon vagy birtok' szeretetével egybekötni a' hazaszeretetet; nyomorult egy elv, a' dolgok' fentartását a' pénz fogalmával kötni össze! Hála a' magyar Istenének, azon eszme és elv mindmaig nem terjedének el annyira édes hazánkban, hogy mindkettőt kiirtani nem lehetne.

Válasszuk meg azon férfiakat! Ha a' szeretet keblünkbe gyökeredzett, mindenkor megleljük őket, és constitutionk' jelen kinövései elszáradnak.

Mindegyik táblánál nemesek ülnek, dús

gazdagok és gazdagok; mindkettőnél papok, nagyobbak és kisebbek; a' városok küldöttjei különös lények a' törvény sanctio nélkül nem törvény; a' tömérdek sok munka minden évi gyülést kiván 'sat. 'sat. 'sat. mind, mind csupa üres hangok édeseim.

De válasszuk meg azokat a' férfiakat.

Magyar Jellem.

Mit közönségesen nép vagy nemzeti jellemnek szokás nevezni, egyszerű összehordása olly tulajdonoknak és ismertető jegyeknek, mellyek egyik vagy másik egyénben megvannak, bármelly nemzethez tartozzék az egyén.

Az illy népjellemzés nyomán utazó különösen meglepetve érzi magát, mint egyideig hijába keresvén alkalmazni a' kérdéses népről szerzett előismereteit, végre felkiált: „hiszen ez nálunk is csak igy van!“

Az éghajlati beosztás sokkal csalhatlanabb: az éjszaki népek szőkék, a' délieknek barnák vagy feketék; az előbbi hideg és unalmas, de mind e' mellett többet gondolkodik, többet dolgozik; az utóbbi eleven, tüzes és még is henye.

Mi a' phisicai életből az erkölcsire átszivárog, közönséges alak.

Azon jellem, melly a' nép szokásaiból és intézményeiből árad az egyénre, csak külső formájában változik és az emberi természetet, melly valamennyi kétlábunak közbirtoka, nem változtatja, noha az ugynevezett nemzeti jellem csakugyan változó, és az említett szokásoknak de főleg intézményeknek függvénye.

És mégis van a' népeknek jellemök, és

ezen népjellemek mégis különbözők egymás közt?

Igenis, mert a' civilisatio feltételezi különbözőségüket, mellyre nézve a' népek napraforgók. Mindegyik nép hű bélyegét viseli azon civilisatio-foknak, mellyen áll, 's igy erkölcsi és szellemi kifejlés az alapja minden nemzeti jellemnek. A' végtelen alkulatok, ugyanannyi árnyéklatai is egyszersmind az ember teremtő lelkének.

A' magyar jellemről is sokat beszéltek már, kivált egykor, de az ecsetvonásokra alig ismerhetni, mert a' képek kisebb vagy nagyobb világ és állások szerint mutatják valódi becsüket.

A' magyar nemzet' képe tetemes ideig lóggott, nem tudom bizonyosan, a' pinczében e vagy a' padláson, de mindenesetre sötét helyen, 's nem csuda hogy színei halványultak, 's ittott penészes foltokat mutat.

Melly legyen most actu a' nemzeti jellem? Vakmerőség lenne megmondani — ha

tudnók is, és igen tanácsos lesz a' rajzot jövő ivadékunknak engedni át, mert a' jelennek — óna kitört. Legfeljebb ha egykét vonalat húzhatunk azon reményben, hogy fiaink ezeket is — kitörlik.

Ha a' critica utját akarnók választani, a' magyart, előre jól meg dicsérnők 's őt, minden egyéb népeken felül helyezvén, mint a' teremtés' legremekebb művét szépen felczifráznók; de felrakván a' magasztalás' halmait, a' revers de la medaille-ra mennénk által és more solito ugy le hordanók, hogy — egy krajczár sem maradna zsebében.

A' critica utját nem választjuk.

Ha a' szerelmes atyát akarnók utánozni, melly imádott gyermekét előre jól megrázza, s ezután vajas kenyeret ád neki; vagy a' lágyszivű nagy urat, ki inasát az anatomia elvei szerint tetétől talpig átbotozza 's ezután egy huszast nyom markába enyhületül, mi is szép módjával ledorongolnók kedves nemze-

tünket 's azután — embrassons nous et tout soit oublié.

A' szerelmes atyák' és lágyszivű nagyurak methodusát most az egyszer nem követjük.

Mit is dicsérgessük mi a' magyar jellemet? Ha van bennünk valami jó, vegyük hasznát.

Ezen jónak kiemelése különben is csak a' rostálás' eszmélyén alapulhat.

Nemzetünk gyöngysora, több ragyogó gyémántja, solitairje, aristocratiánk, csak most kezd magyar lenni, ha a' kezdetet már is meg nem unta. Eddig német volt, azon német mintájára, melly németül sohasem tudott és még most sem tud; kevert azonban ezen némethez egy kis franeziát, kivált a' szép fél, 's később egy kis angolt. Mindkettő, god damm, peu de chose.

Caballerosaink és Hidalgóink közepette állanak az eredeti escurial és indus faj közt. Valami elragadó, nevezetes jelenet a' —

rongyos büszkeség; különösen pedig a' természetvizsgáló és a' művészre nézve.

Vannak igenis és mindenütt példányok, mellyek mély önérzetből eredett megvetéssel nézik le a' tudományt, az értelmet, a' szorgalmat; mert ezekre privilegium nem adatik.

A' megelégedés tiszta érzelmével dicsekszik, hogy — tudatlan; mert, hála az égnek, a' tanulásra szüksége nincs. Ez, valamint a' munka — parasztnak valók.

Csúszni a' hatalom előtt; dölyfösködni a' gyengébb felett; urat játszani; parancsolni; más véleményét fel sem venni; mindent jobban tudni másoknál 'sat. 'sat. nem épen ritka jelenetek.

Mindez nem a' magyar jellemhez tartozik és semmi különöst nem mutat.

Eredeti, el nem perelhető tulajdona ezen nemzetnek a' fohászkodás, sohajtozás, fővakarás, 's ha tetszik siralmasság. Zenéje is csupa moll. Ölel, tánczol 's mellette könyeket hullat. Szemei mindenkor az égnek fe-

feszültek, 's onnan a' kék felhőből várja a' segélyt, mig kezeit zsebébe dugja.

A' bú és bánat ugy annyira elfoglalják, hogy ideje egyébre nem marad; a' bút és bánatot pedig ugyannyira megkedvelte, hogy tőlök megválni nem akar.

A' magyar bújában vigad és a' vigságot is csak azért szereti; különben az elmésséget szorgosabban ápolgatná.

Szereti a' játékot, a' czifraságot. Szalag; czím, szóbeli, irott vagy festett; kivarrott bunda; zsinór; sarkantyu; más érczdarabocskák; gyűrű; pipa a' kucsma mellé; virágok; himezettt kostök; czafrangos üng vagy gatya, egyre mennek ki.

Szereti a' tréfát bizonyos mértékig; ugy mint a' XIV század vitézei; a' tréfa közben egyike mindenkor kiadja lelkét.

Mást nevetségessé tenni nem átalkodik, de az elménczséget meg nem birja. Mond, beszél; de mondását, beszédét, tett nem követi. 'sat. 'sat.

Mi nem épen természete, de a' lefolyt két század alatt, ó fájdalom, tulajdonává lett; ez a' bizalmatlanság, a' gyanakodás, mit a' franczia mefiancenak nevez, 's mit jól észrevehetni a' — macskában.

A' timeo danaos etc.; a' ne hidj neki, mert lutránus; a' már csak azért sem, mert más akarja 'sat. nyilván mutatják, miként fél az egyszer ujját megégette gyermek a' tüztől.

De ha egyfelől való, hogy a' kijelölt időszak alatt a' magyar jószivűség és bizodalom rendesen reá szedettek, meg kell vallani másfelől, hogy azon tulajdont a' lelkierő, az önérzet csakhamar elenyésztetik.

Adó.

Pedig igen egyszerű ezen adó fogalma.

A' társaságnak több közszükségei vannak.

Kell neki biztosság, bátorság és véd; kell neki törvény és ennek végrehajtása; kell neki oktatás; kellenek neki utak, csatornák,

hidak 'sat.; kellenek neki közintézmények, a' szenvedők és szegények menedékei; kell neki jó posta 'sat.; kell neki lelki élelem 's egyszóval szüksége van kifejlésre és előmenetre.

Minderre közmunka kell és közvagyon, azaz, pénz.

Miként osztassanak fel a' közterhek valamelly ország' lakosi közt? ugy látszik hasonló kérdés Pythogoras szamárhidjához, mert a' fél világ politicus bölcsei szünetlenül törik e' tárgyon fejüket.

A' független, szabad társaságok tudják, mire van szükségük és ezt kielégítik. Azon bölcsek ezt nem tudják 's innen kerekedik a' — szamárhid.

Csak pénzt szerezzetek, akárhonnan, bármelly uton módon, mindegy; mire? senkinek hozzá köze.

Mit adóztassunk legczélirányosabban, hogy a' szabadalmast megkiméljük és a' gazdagot?

A' földet? A' termést? Az emésztést? mert a' három dolog ugyanaz és egy.

A' hosszu tusakodásnak az a' rövid vége, hogy egyszerre mindhármat; hihetőleg azért, hogy igy részrehajlás egyik oldalon se mutatkozzék. Adjuk ide még a' léget és napvilágot, majd a' sor annak idejében az — electricitásra következik.

Ha egy pillanatot vetünk az adók tarka seregére, és az elme találósságát illendőkép és eléggé bámultuk, következő resumére jutunk:

fizetsz, mert vagy;
fizetsz, mert élsz hogy légy;
fizetsz, mert eszel hogy élj;
fizetsz, mert dolgozol hogy ehessél.

Ha együgyüen mondanók, hogy ez a' lét, élet, étel és munka, legyőző argumentumok a' nemfizetésre, tüstént a' szamárhidon lennénk.

Egy bizonyos nép adójának felosztása különösen bámulatos, mert onnan vétetik, hol

nincs; nyomja az ipart; öli a' szorgalmat és jobb rendszert nem lehetne kitalálni, ha a' kérdés lenne adatva, miként kell valamelly népet elbutítani, henyévé, erkölcstelenné vagy egyszóval tönkre tenni?

Miért azt terhelni, mit ugyis támasztani kell? Vannak országok, mellyekben egy kis adózási kisérlet cseppet sem ártana, au contraire. Könnyíthetnének ezek egy kissé azon terheken, mellyektől olly igen üdvös lesz mindenkor menekedni, ha a' társaság tisztúlni akar.

Te here, ki történetből jutottál hasztalan roppant vagyonodhoz; fizess.

Te nagyravágyó; ki czimek, nevek 's megkülönböztetés után hajhászassz; ki azt véled hogy anyagod porcellain, mig szomszédodé sár; gőgöd arányában fizess.

Te fényüző, ki hatlovas aranyos hintódból kaczagod ki a' szegény gyalogot, kit kerekeid sárral borítnak; ki nem tudod, melly válogatott külföldi étkekkel elevenitsd holnap

elvásott inyedet; ki egy sereg lakájt öltöztetsz arany darabokba 's bókoltatsz előtted, a' szükölködőt pedig palotád közeliből elparancsolod; sohasem fizethetsz eleget.

Te pazérló, ki Rothschild pénzét is eltékozlanád a' játékasztalon 's egyebütt; neked nem kellene alkalmat adni hogy fizethess?

Te dorbézoló, ki rontod magadat és csábítod felebarátidat, fizesd mit különben elinnál.

Te zsugori, add ki vasas ládáidból a' szegény unatkozott sárgákat; add ki, mit pinczédbe ásasz.

Te uzsorás, te kétlábu hyena, add ki a' lenyúzott börőket és tedd hozzájok önmagadét.

Lesz pénz barátim, vivát! Toldjuk még ide azokat, kik kényelmesen pipázgatnak a' casinokban; kik ostobaságokat beszélnek és firkálnak; a' megyei kis kényurakat; a' tudósokat, kik semmit sem tudnak; a' pereket

vesztő procatorokat 'sat. 'sat. annyi pénzünk lesz hogy — no.

Lehet a' földet adóztatni, igenis. Sok országban kellene is adóztatni, de nem azon parányi kis rosz darabkát, melly a' szegénynek véres veréjtékje helyett alig ád egy kis krumplit só nélkül, hanem azokat a' négyszög mértföldeket, mellyeken héj sok derék család elélhetne.

Tegyük fel, hogy a' földmennyiségnek bizonyos minimuma p. o. 2 holdig inclusive nem adózik. Innen fel bizonyos maximum minimumig adózzon mennyiségével aránylag, tegyük ezer holdig. Ki meri állítani, hogy 1000 hold haszonvehető föld el nem éltet egy családot? Ezer holdon felül az ehhez arithmeticai sorban járuló ezer és ezrek geometriai arányban adóznak: lesz pedig két sorunk.

1, 2, 3, 4, 5,.... 17. 18..... 'sat. ezer hold.

1, 3, 6, 9, 12,.... 48. 51... 'sat. adó.

Közönséges alapja ezen adónak; ha a'

hold-ezrek száma h, lesz az adó mennyisége $A = 3 (h-1)$, azaz a' háromszoros hold-ezrekből hármat elvéve.

Példa. Ha egy hold egy garas adót fizet ezerig, mit ugy vélem senki terhes adónak nem tartand; fizet az ezer holdat biró család 50 forintot, a' két ezret biró gazdag familia 150 forintot. Mennyit fog fizetni azon, szánakodást érdemlő szegény birtokos, ki 167 geographi mértföldnek ura, 15 illy mértföldet vevén az egyenlítő egy fokára és 1600 négyszög ölet egy holdra?

Itt a' $h = 1670$ és $A = 3 (1670-1) = 5007$, fizet e' szerint a' félkoldus nagy úr évenként 250350 forint adót.

Ezen adó, mellynek találmányára magamnak privilegiumot adatok, sokféle hasznot hozand, közülök kettőt említek.

A' nagybirtok' dühe egy kissé csillapodni fog, és a' nagy uradalmakat olly igen szerető zsidók és ráczok majd másutt keresnek édes hont. A' birtok becse tehát nő.

Az országba pedig egy kis cultura fog csusszanni.

Még egy privilegium tárgya.

Nagyjaink unják magokat szegény kecstelen hazánkban és a' külföldre mennek. Ki mulatni szeret, annak valamicskét csak illő áldozni — ugy e bár?

Fordítsuk meg a' sort 's mondjuk: ha a' jövedelem arithmetikai arányban nő, a' külföldre czepelendő része geometriai arányban fogy; lesz pedig két sorunk.

1, 2, 3, 4, 5, 6,.... 11. 12 ezer forint jövedelemből

$\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{6}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{12}$,... $\frac{1}{22}$, $\frac{1}{24}$

rész kisétálhat, a' többi benn marad, azaz szépen hon csücsül 's jó lesz lyukakat foldozni.

Oktatás.

Nincs ember, ki tökéletes tisztában nem volna aziránt, hogy oktatás nélkül az ember — más valami. Meggyőződése olly erős, az eszmének igaz és való voltát ugyannyira elismeri társaságunk' mindegyik tagja, hogy

sajnálkozással kaczagja ki azt, ki az eldönthetlen elvet bizonyitgatni kezdi.

Helyesen; nincs is unalmasb lény a' földkerekségen annál, ki az örök igazságokat, mellyeket a' természet egy pár egyszerű és épen azért eltörülhetlen vonással irt az ember lelkébe, trivialis szószaporitással — mint szokás a' káposztát felmelegiteni — az eredeti benyomást koptatja.

Mi lehet tehát az oka, ha minden mély, változatlan és teljes meggyőződés mellett sem helyesítjük a' természet törvényeit?

Az, édes lelkem, hogy az illy dolgokat, mint már rég eldöntött tárgyakat, minden további kérdesen túl levőket, ad acta tesszük.

Nem elég, hogy az igaz és való létét elismerjük? Majd bizon még azoknak követésével, teljesitésével bibelődünk, bajlódunk.

Az oktatás nélküli ember oktatlan, ugy e bár? Az oktatlan és oktalan közt pedig a' különbség csak egy parányi betű: ez is tagadhatlan való.

Az igazságok közt forogván, kérdezzük, való e hogy, mint állítják, némelly nemzet vezérei, de különösen sötét serege, mindent elkövetnek, hogy az oktatást szép módjával utunkból elsöpörjék? Az állítás csak akkor lehet talpas, ha feltesszük, hogy a' kérdésben forgó nemzet vagy nép csakugyan megátalkodott természetű és törik szakad tanulni akar; de mivel ezen feltétel vakmerő, a' vezérek, és különösen a' sötét sereg, tágos tért engednek a' nép hajlandóságának 's mint valóságos bölcsek a' természet utjára hagyván azt, legfeljebb nagy ügyességgel alkalmazzák a' — hajlandóságot.

Az oskolás bölcsek alig találhatnak ízetlenebb eszmét az emberbe öntött rosznak elvénél.

Mint ellentétek' bajnoki, különös kényelemmel mozogván a' — hintóban, tüstént leraknak valamit oda, hol üres hely maradt, és közönségesen már valamelly meglevő tárgy átellenébe. A' phisicai világból áthurczolván

az üreg nem létezhetése eszmélyét, az erkölcsibe czepelik mondván, hol fény van ott árnyéknak is kell lennie.

Elég nagy baj, hogy a' társaságok tettleg le nem győzik az illyszőrű poros fogalmakat, pedig ha hozzá fognának, legyőzhetnék.

És itt mutatkozik a' szegény halandót sujtó átok, mellynek következtében kereng feje és szíve, mint kerengnek örökké az égitestek soha nyugalmat nem lelendők.

Az állat az, melly szünetleni küzdésben van az ésszel, tehát anyag a' szellemmel, melly két elemet a' természet különös bizarr modorában kerítette össze; jól tudván, hogy a' zagyva együtt meg nem fér, mulatságot lel kétségkivül látván, miként fordúl felül egyik 's másik a' birkózás folyamatában?

Nálunk magyaroknál az állat határozatlan erősebb 's mindenkor felül van, ugyanyira felül van, hogy az ész gyalázatosan esdekli a' pardont, mert segitségére látja senki

nem siet, az utak elzárvák, 's ha meg nem adja magát, okvetlenül meg is öletik.

Mi azonban egyre megy ki.

Csudálatos! Az állattól várja hazánkfiainak serege az ohajtott megváltást 's ezt buzdítja az észnek mentül előbbi kivégzésére.

Ezer meg ezer torok brávózza, két annyi marok tapsolja az állat győzedelmét, és kétségenkivül eléri kitüzött czélját, mert a' szegény ész már alig piheg 's nem sokára kiadja lelkét.

A' temetés után azonban a' harcznak nincs vége; ne féljenek édes anyagi érdek vitézek; az állatnak küzdenie kell, 's ha nincs többé természetes ellensége, egymást falja fel.

Kérem alázatosan, méltóztassék az ellenkezőt megbizonyítani az — anyagi philosophiából.

Majd ha kifáradunk a' rettentő sebes haladás által, és a' sötétben tapogatódzván itt orrunkat, amott koponyánkat zúzzuk összze, örömest gyújtanánk lámpást, de hol vesz-

szük a' gyertyát, atyafi? Hol van a' jószivű szomszéd, ki segédet nyújt?

Miben fogadjunk, hogy jól kikaczagnak szomszéd uraiménk és ezenfelül meg is öklöznek olly szép egybehangzással, hogy azt sem tudjuk mellyik oldalrúl jön az — ütleg?

Parasyt.

Humanizáló századunk a' rabszolgaság ellen méltán kikelt, mert elpirult, hogy egyik ember a' másikat bilincsben tartja.

Kényszerítő is a' közvélemény, a' népek' leggazdagabbát 's a' pénzt leginkább

szeretőt, hogy néhány száz millióval kirukkoljon, 's igy felszabadítsa gyarmatait.

A' jelenet igen szép, csak azon különös oldala van, hogy midőn a' népek egyhangulag kárhoztatják fekete atyafiaik' rabszolgaságát, tulajdon fejér fajukra nézve mit sem gondolnak vele, sütik e vagy főzik ezeket?

Az angolt senkisem bizgatja, hogy az általa századok óta nyúzott irlandi népet szabadítsa; de ugyancsak piszkáltatott, és helyesebben mondva maga magát is piszkálta, mig a' szerecsenceket felszabadítá lánczai alól.

Amerika' népét is átkozzuk, hogy rabszolgát tart a' civilisatió közepette, mert legrázóbb ezen környülményben az, hogy ember földjétől, hazájától fosztatik-meg és czepeltetik idegen országba; nem is lelünk kifejezéseket, hogy a' gyalázatos tüneményt illőkép bélyegezzük; de szomszédságunkban a' fejér családokat az ártatlan alig született gyermekkel együtt, és gyermekeket külön, lánczolva, kínok közt látjuk Ásia' jeges si-

vatagaiba hurczoltatni; a' testi kinzásokhoz itt még pokolt szégyenítő találmányok járulnak a' lélek gyilkolása végett; és mi bölcs, felvilágosodott, humanus europai népek szépen hallgatunk, szívünk részvét nélkül marad; több, magunk közt nyomjuk, butítjuk hazánkfiainak tetemes részét és tartjuk valóságos rabszolgaságban, de áhítatosan oda, a' nagy tengeren tul küldjük fohászkodásainkat fekete atyánkfiai szabadulása végett.

Oh ember, gyalázat fejedre, hogy illy nyomorult tévutakon vezethet az, mit szívnek és észnek nevezesz!

Bárhogy jött a' rabszolgaság épen a' szabadság' földjére (az emberi nem' anomaliajihoz tartozik) itt nem kérdés, 's ha az éjszakamerikaiak azt meg nem szüntetik, a' mellett hogy az infámiát a' közútálat elkerülhetlenül követi, a' kérdés kimenete vérpatakokat árasztand.

Kimondván az anathemát, szives olvasó,

igen szépen kérjük, tartsa ezt emlékében, és kövessen lépten. A' parasztnak állapotja testileg és lelkileg alábbvaló az éjszakamerikai néger rabszolga állapotjánál. Quod est demonstrandum.

1. Ha az időszakot vesszük, mellytől fogva kezdődik az itt párhuzamba vett vagy veendő fejér és fekete' rabszolgasága, a' fejér legalább 8szor annyi ideje hogy nyormogattatik. Tehát a' rabszolgaság' tartósságában a' fejér nyeri el az elsőséget. Valóban szeretném tudni, mellyiké fog elébb megszünni, és nem nagy malitia kellene hozzá, ha a' feketére fogadnék.

2. Tökéletesen egyenlő a' fejér és fekete rabszolga, politicai, törvényes, azaz polgári tekintetben; mert egyikének sincs semmiféle emberi joga. A' petitio' utja mindkettő előtt nyitva áll, de a' teljesitési jog fentartva van. Itt e' szerint elsőbbségre nem találunk.

3. A' fejérnek mint feketének teljes jo-

gában van a' légszivás és a' nap' sugárinak haszonvéte, bizonyos módosítások közt. De mivel a' fejér rabszolga, piszkos, nedves és sötét kunyhóban, putriban, csárdában vagy ugynevezett parasztházban lakik, természetes, hogy a' lég' tisztasága reá nézve problematicus; mivel éghajlata hideg, télben vagy fázik vagy füstben fuladoz: nyilván, hogy a' napnak sugáriban, sem nyáron sem télen, sem világára sem melegségére nézve, az illő részt nem veheti. A' tulsó parti feketének szellős, száraz, világos és tágos lakhelye van, climája pedig kedvező. Ide járul, hogy a' fejér nemcsak családjával de házi állataival is egy helyre szorúl, mellyről ittott alig megfoghatni miként fér bele; de látni kell egy mephiticai leges térben, vulgo szoba, 4 usque 5 család van együtt, vének, ifjak, férfiak, asszonyok, leányok, apró gyermekek; látni, ha az egészségesek közt betegek, nyavalyások fetrengenek; látni, miként jajgat és nyög az erkölcsi és anyagi emberi! Oh be fáj, de

ki kell mondani, illyesmit a' fekete rabszolgák közt nem lehet találni.

4. A' feketék már rendesen oktattatnak többnemű hasznos ismeretekben; vallás és erkölcsiség eszméjében; nevelés elveiben 'sat.: a' fejérről általában mondani ezt nem lehet.

5. Mindkettő másnak dolgozik, a' fekete egy úrnak, a' fejér többnek, mi enfin egyre megy ki, csakhogy a' fekete egyfélét, a' fejér ezerfélét dolgozik. A' feketének csinos, tiszta és czélszerű ruházatja van, az időjáráshoz és éghajlathoz szabva; a' fejér alig tud durva, testét félig meddig bétakaró rongyokra szert tenni, mellyek télen nyáron ugyanazok és atyáról fiura átmennek.

6. Mindkettőt botozzák? egy kis különbséggel. A' negrot rendesen verni többé nem szabad; a' fejér botozása napi renden van. A' feketét csak egy hóhér kinozza 's ez a' felügyelő, ha más valaki merne hozzá nyúlni, okvetlenül meggyilkoltatnék. A' fejér rabszolgát mindenki veri; ura önmagos

karjaival vagy vereti satellesei által; a' tisztek, cselédek, hajdú, biró, katona, 'sat. 'sat. mindnyájan gyakorolják az emberi szeretet ezen müvészi kifejezését; és az ég ezt szemléli!

7. A' négert adni 's venni szokás. Nemde itt van a' szörnyü különbség, melly a' többit elnyeli? Hát a' parasztot tán nem adják el? Tökéletesen el biz azt, és csakugyan mint fundus instructust, tehát nem is mint embert, hanem mint más egyéb jószágot, portékát. Mehet, hallom, de hova? ki csak nem megy az országból? No, ha ki nem megy, itt vagy ott, ma vagy holnap, mégis csak eladják.

Tessék a' 7 pontból kihuzni; ha a' melegszivü és érzelgő olvasó többet parancsol, többel szolgálunk.

Vessünk csak egy pillanatot a' paraszt financialis állapotára, melly, mint értjük, anyagi jóllétének alapja.

1) Első a' közadó; adózik mindentől

minek neve van; az adó olly értelmesen van kimérve, hogy épen azon iparágát fojtja meg, mellyből a' szegénynyre haszon eredne.

2) Megyei adók és munkák; végnélküli, határozatlan sorzatban és mennyiségben. Nyoma nincs.

3) Katona-tartás, forspontozás. Mire, mivel, hova, meddig, miért? hasztalan kérdések.

4) Az egyházi tartozások. Harang, mise, keresztelő, temető 'sat. cum appertinentiis testatoriis 'sat.

5) Urbéri tartozások 's mi ezekkel összve függ.

6) Helybeli terhek, birák, esküdtek, mesterek 'sat.

7) Törvénykezés. Szives szolgálatok' elismerése. Tisztviselők iránti kötelesség. Háladatosság 'sat.

8) Zsidó gyarapító, gazdagító, barátságos részvéte, és támosza a' szükségben.

Kell még édes olvasó? Tán elég lesz

a' választásra? Mellyiket szüntessük meg, hogy a' megmaradottaknak tágosabb tér, szabadabb mozgás maradjon?

Majd itél a' kor és a' jövendő. Az engesztelhetlen történet ki nem törülhető betükkel irja oda, mi van.

Ha nem vagyunk képesek, vagy nem akarjuk azt tenni, mit tenni kellene; megtesszük azt, mit elkerülni nem lehet.

Osztályozás.

Miféle állat legyen az a' Honoratior? maholnap el lesz döntve.

Mint eredeti magyar teremtvény, származatának hihetőleg bélyegét is fogja viselni és sem a' muszka classificatióhoz, sem az europai censushoz hasonlítani nem fog. Ne

felejtsük el itt, hogy a' honoratior szó, nem egyedül az egyén és egyén közti viszonyra, hanem társasági jogokra is mutasson, tehát a' két elem' összeforrasztását czélozza.

Mi egy szóval valamelly uj, eddig csak eszméletileg sejdített osztályt fogunk alapítani, melly sem pap, sem nemes, sem polgár, sem paraszt nem lesz, hanem — honoratior.

Kik fognak a' candidatióba lépni?

Reclamáltak már a' káplánok, az oskolamesterek, a' borbélyok és a' levelező tagok.

Reclamálni fognak a' katonák, a' művészek, a' nagy kereskedők, a' gyárosok és a' gazdatisztek.

Miért ne reclamáljanak?

Reclamálni fognak következőleg a' kisebb kereskedők, a' kézmüves és a' napszámos.

Miért ne reclamáljanak ezek?

Reclamálni fog a' telkes jobbágy, ki mondja: sok bocskorosnál értelmesebb, szorgalmasabb és igy vagyonosabb vagyok; reclamálni fog a' fél és fértály telkes jobbágy,

reclamálni a' zsellér, mert szól: amaz egy nehezékkel sem nyom nálánál többet.

Miért ne reclamáljanak mind ezek?

Maradt még valaki reclamálandó?

Tegyük ide, 's miért ne reclamáljanak valamennyien?

A' közérzelem, hogy a' társasági munkák folytonos biztosítására, szükséges a' capacitások' részvéte, és azon meggyőződés, hogy hazánkban a' jogok' kiosztása szembetünőleg aránytalan, rendszabásokat fog természetesen következtetni. A' kérdés csupán abban áll, hogy a' részletes javítások és lépcsőnkénti átmenet valamelly maradandó állapotra, melly feltétek alatt vezet bizonyosan jó következményre?

Mind a' mellett, hogy a' gyakorlati tudományok, ezek közt különösen a' mechanica, tömérdek előmenetet tevének, még mind maig fogalom, értelem, vagy erkölcsierő mérőt nem tudának alkotni.

A' feladatnál már több hajótörést szem-

lélénk. Különösen kínlódik a' franczia ezen kérdésen, és nem a' varázslók száma közzé sorozom azt, ki állítja, hogy azon nép, azt, az osztályozás utján soha világ fel nem oldja.

A' teremtő nem ugy adá az értelmet mint adják a' privilegiumokat, pecsétet pedig adományaira nem nyomott; mert ez a' gyönyörü ajándék minden becsét elveszti, ha — megpecsételtetik.

Más szóval: ha az értelem, az ész, politicai singgel méretik, vagy hozzá a' szabadítékok' fogalma járul, lealacsonítatik, jótékony hatása azonnal felfordúl és kiállhatlan ellen-sullyá válik.

Az értelem — bizonyosak lehetünk benne — okvetlenül kivívja a' tőle meg nem tagadható elsőséget, de csak akkor, ha a' verseny közönséges, vagyis, ha a' kifejlődés lehetősége a' társaság' egyik tagjától sem tagadtatik meg.

Különben a' nyerésnek, vagy elsőbbségnek, legkisebb értelme sincs.

Angol.

Senkisem tagadja, hogy az angol vállalkozó nép, a' very enterprising people.

Lesujtá Irlandot. Hus és vaj miatt.

Elfoglalá Keletindiát, 100 millió lakosával. Ott czukor, kávé és elefántcsont is teremnek.

El, Ujhollandiát. Gyapjut termeszt.

El, néhány és száz szigetet, különböző hagymáért.

A' szép világrészt eljátszá, Éjszakamericát; 's mi volt oka? Thea.

Összeveszett a' hollandival és Ruytert halhatlanitá; miért? Sajtért.

Leégeté Koppenhágát. Hering kedveért.

Portugalt lyukra kerítette. Bor miatt.

Buonapartéval ujjat húzott. Kávé és czukor ismét. A' szegény tengeri nyul népet a' chinait most is piszkálja, mert nem tud elég opiumot enni.

Béült kellőközepébe a' középtengernek, mit csinál ott? Fügét szed.

Hajába kapott a' nápolyinak. Büdös kő miatt. Syria körül aligha a' szent keresztfa kedviért olálkodik 'sat. 'sat. 'sat. 'sat.

Hát mivelünk min fog összeveszni? A' banáti buzán?

Társaságok.

Hol az egyes erő, legyen ez testi vagy lelki, nem elégséges valamelly czél elérésére, ott többet kell összeállítani.

Ezen többet társaság' nevezettel jelöljük.

A' társaság annál nagyobb, mentül több egyénből van összetéve. A' társaság' eszméje e' szerint ugyanazon irányt és egyenlő törekvést feltételez.

Legtisztább fogalmát a' társaságnak, természetesen a' nemzet maga adja; nert ennek köztörekvésében mindegyik egyes tag részt vesz.

Csakhogy itt, egy felvilágosodott, szabad, tehát erkölcsös és értelmes nemzetet kell tennünk; mi némi bajjal van egybekötve.

Kilépvén a' jámbor ohajtások birodalmából, visszatérünk a' társaság szorosabb fogalmához mondván, elkülönzött czélok és tárgyak' elérésére, előmozdítására, bizonyos számú egyének egyesülnek; az egyesülések' neve társaság.

A' társaságok' közt nagyszerüket lehet szemlélni, millyen a' keletindiai; millyen volt Amerika' letelepedését czélzó, 'sat. bizonyos fokozatokon keresztül a' magyar (nemzeti?) agarász társaságig.

Sok hazánkfia azt véli, hogy csak társaságot kell valamire alkotni és a' valami azonnal meg is van.

Ha valamellyik hazánkfiának ezen véleménye, boldoglétét előmozditja — mit elhinni nem nehéz — legyen boldog. Én részemről három dolgot tartok elmulhatlan szükségesnek hogy a' valami sikerüljön, vagy inkább teremjen, mert illy valaminél közönségesen ollyas miről szokott szó lenni, mi még nincs.

Ezen három dolog pedig először is értelem, másodszor értelem, harmadszor pedig értelem, én is itt — bizonyos magyar társaságoknak csekély kivételével, mindennemü társaságot értek; mert hiszem és vallom, hogy ha valami valamit teremteni képes, ez az ész.

Hogy észre szert tenni a' legnagyobb phisicai erőkifejtés mellett sem lehet; hogy pénzen anyagi és szellemi erőt teremteni lehetetlen; ha tudniillik szépen megmaradunk

az erkölcsi eszmék sorában és az embert állandó gépnek nem vesszük, vagy baromnak, hanem annak, mi; magában világos.

Tudjuk oh édes olvasó, hogy ezen holdalatti világban elég a' rongy és folt, 's hogy lakosinak gyarlóléte rovására sokat lehet fel nyomni; de tudjuk azt is, hogy az ezerféle baj nincs szükségesképen egybekötve a' gyarlósággal, és hogy az ezerféle bajnak legnagyobb részét alkalmasint ki lehetne küszöbölni.

Nem is tagadjuk, hogy sok ellenkező irány és hatás létez, melly egymást paralisálja, hozzá is adjuk, hogy kivált a' társaságok munkálódásaira nézve, ellenmüveletek is szükségesek ott, hol a' vissza-hatás kézzel fogható.

Nálunk p. o. a' társaságok igenigen szükségesek, olly szükségesek hogy azok nélkül maholnap az egész mozgony nyugalomba jön. Egyik concessio.

Nálunk bizonyos társaságoknak az ale-

opathia eszmélye szerint kell működniök. Másik concessio.

Most csak az a' kérdés, melly társaságok elmulhatlan szükségesek.

Miként használák eddig hazánkfiai a' libera optio feltételét? Kiki tudhatja, 's ha a' szükséges, felesleges, hasztalan és, nem mondom, káros közt, különbséget tenni nem tartjuk érdemesnek, ám lakoljunk.

Ugyancsak elmondhatnók pedig a' károst is, épen a' divatozó közgazdasági eszme szerint, melly a' bizonyos eredményre felhasznált vagy felhasználandó erőnek, észszerénti felosztását követeli.

Én is ajánlom alázatosan, egy társaság' felállítását.

Miért ne ajánljak épen én effélét, most 1841ben?

Ezen szám 121el nagyobb az igaz, mint mekkora volt, midőn az angol agyvelő forrott és szülte a' végnélküli, legkülönözebb és legkalandibb társaságokat és vállalatokat,

egy rakás becsületes ember' zsebjének praejudiciumára; de mi erről nem tehetünk, mert a' crisisen keresztül bukkannunk kell.

Miért ne ajánljak én társaságot vagy inkább vállalatot most, midőn mindegyik posta hoz egyegy legio tervet és javallatot?

Igen helyesen mondatik, hogy ha már kivánunk, aprólékkal kár el is kezdeni, hanem kivánjunk sokat, valami hatalmas nagyot; ha p. o. néhány forintra van szükségünk, kivánjuk a' világ kincseit és még néhány Izraelnek elrejtett karimátlan aranyát. Tökéletesen mindegy, senkisem kétli, akár az apró, akár a' nagy kivánat nem teljesül, 's ha ezen nézetből indulnék ki, én is valamelly nagyszerű, kivihetlen tervezettel állnék elé; de mivel még egy parányi zöldlángocskát látok pislogni, az édes remény ezen jegye által örömest csábítatom a' — gödörbe, 's azért tervem en miniature lesz előadva.

De ha gondolja valaki, hogy az ellenkező esetbe bukom, azaz tervem, csekélysége

miatt pottyan el? teljes jogában fog állani azt sokszorozni valamelly számmal, vagy azon hatóságra emelni, mellyre neki tetszik.

Minekelőtte azonban kirukkolnék seregem tömegével, előre küldöm a' kémeket és egyes lődözőket, figyelmeztetvén a' szives olvasót jó előre, hogy ezekben, valamint a' sereg' nagyában, csupa ismerősökre fog találni, régi barátokra, tehát meglepetésről szó sincs. Az ujság' és elsőség' kecsei egyszerűen elpottyannak.

Lássuk tehát az — egeret.

Akarunk é?

Szörnyüképen akarunk.

Mit akarunk?

Mindent, mert erre van szükségünk.

Akarjuk tehát az eszközöket is?

Itt a' felelet egy kissé homályos, 's ugy látszik, az előbbi, meglehetősen határozott felelet gallérjába kapaszkodik.

Lehet e valamihez fogni, mit nem értünk?

Lehet, és szokásban van.

Melly következése van ezen lehetnek?

Az, hogy egy dologból kettő lesz; az egyik dolog az elrontottat javítja, a' másik rendesen eszközöl. Mivel pedig idő és munka egyenes arányban vannak, idő is két annyi kell.

Tehát ollyas mibe kapni, mihez nem értünk, nem tanácsos?

Nem, akkor sem, ha a' munkát és időt — nem más fizeti.

Lehet e általában értelem nélkül fogni valamihez?

Szabad akaratból nem; vannak azonban tárgyak, mellyekhez semmi értelem nem kell; ezek közé tartoznak a' természet által reánk bizott működések, de ezen munkában velünk az állatok közösek; ezek közzé tartoznak azon hivatalok, mellyek bizonyos, előre meghatározott, testi vagy lelki mozgásokat feltételeznek.

Lehet e értelem nélkül előmenni, haladni, kifejlődni, tökélyülni?

Meg nem tudom fogni miként lehetne; talán a' megfordított utban? noha ez is bajos lenne.

De előmenni, kifejlődni, tökélyülni akarunk?

A' mennyiben anyagi jobblétünket előmozdíthatjuk.

Értem, tehát értelemre csakugyan van szükség?

Már ha máskint nem lehet, Isten neki, legyen.

Miként lehetne szert tenni az értelemre?

Nevelés, oktatás, tanulás és tapasztalás utján.

Meg lelhetni e mindezt kedves hazánkban?

A' nevelés nálunk a' természet bölcs vezérlése alatt van; oskoláink ollyanok, milyenektől az ur mentsen meg népet; tanulás nincs divatban, az oskolából kiszabadult, kenyérbe lép; a' tapasztalás csak ott lehető, hol nagy és számos példák vannak.

Tehát hazánkban kevés értelmi anyag van?

Az első szükségek' alapja, a' mezei gazdaság és állattenyésztés, szopós korban vannak; kertészség, bortermesztés 'sat. 'sat. ha ád az Isten, jó. Kézmüvéseink ügyetlenül készítik az idomtalan czikkeket. Gyáraink nincsenek; az ipar ezerféle neme ismeretlen. Kereskedés? csak ugy szokás nevezni. Utak, csatornák, hidak 'sat. 'sat. ha készülnek, külföldiek által készülnek. Épités, szobrászat, festés; hire neve van, nyoma nincs. Tudományok?

De mit is sorozzam én ide az emberi tehetség' eszközeit, mintha nem lenne valamennyi, elválaszthatlan, szoros kapcsolatban ugy, hogy lépten menjen egymást támasztván, egymásból természetesen folyván?

Tehát ex nihilo nihil fit? Hol agyag nincs, ott fazekat nem lehet csinálni?

Ugy van biz az uram.

Miként lehet illyen országba értelmet hozni?

Két uton, vagy behozatjuk azt a' külkereskedés utján, vagy egyenesen magunk ültetjük által.

Miként vagyunk az első esettel?

Itt, mint ezt már több helyen gyakorlották és jelenleg is gyakorolják, értelmes embereket szokás az országba hozatni 's csakugyan jeleseket 's csakugyan ha lehet a' legjelesbeket, hireseket; de legyenek ezek mint illyenek közönségesen elismertek.

Itt nem lehet kérdezni az áldozat' nagyságát, mert az illy kérdést a' szükség kizárja, 's azon embereket a' tout prix megszerezni kell.

Hogy ezen értelmes férfiak tömérdek hasznot hajtanak azon országra, melly őket mint szülöttjeit szorítja kebléhez, kétséget nem szenved, és bármelly lett is az áldozat, nincs pénz és szám, mellyel ki lehetne fejezni az általok szétárasztott jót.

Ezen magában véve csalhatlan ut, reánk magyarokra nézve két ellenvetést szülhet.

1. Helyezésünk nagy áldozatokat nem enged, 's mi, szegénységünk 's más egyéb tulajdonink melett sem ápolgatni nem tudánk a' béültetett növényt, sem azt illő polczra helyezni. Halála okvetlenül következnék, legyen kedvező éghajlat, legyen az ápolgatás hiánya miatt.

2. Az illy behozott értelem, reánk magyarokra nézve, kik a' nemzetiség' lobogóját nem csekély bátorsággal tüzénk ki, örökre külföldi maradna, tehát idegen; lenne p. o. német, olasz, angol vagy franczia, de sohasem lenne magyar, és ezen körülmény a' legérettebb megfontolást kivánja.

Marad e' szerint a' második ut?

Igenis, egyenes béhozása az értelemnek, magyarok által. Igy terjedhet az a' nyelvvel együtt, és azonnal teljes alkalmazását lelheti egyfelől, másfelől pedig a' nemzeti érzelem nem surlódik a' mint az idegen

elem elkerülve lesz. Az áldozat továbbá nemcsak nem áldozat, de a' költség csekélysége mellett is tökéletesen elenyészik, ha el nem feledjük, hogy a' behozó egyén hon is él és költ.

A' magyar már több illy vállalatot tett; például a' bécsi lovag intézet és a' nemes testőrség alapításánál, mellyeknél az áldozat szó helyén áll, ha az okot és eredményt hasonlítjuk; de ezekről most nincs szó, sem hasonlót nem ajánlunk, au contraire.

Miben áll tehát a' felséges terv?

1. A' müvészet' fészke Olaszország központosítva Romában. Ide küldi Europa és Amerika reményteljes fiait; itt alapított a' franczia müvészoskolát. Volt már ott magyar is, de magyarnak rendesen kell ott lenni és többnek.

Igy jön szobrászat, festészet és épitészet hazánkba.

2. A' philosophia és történet németföldön üték fel sátorukat. Magyar sok volt

és sok van a' Németföldön. Legyen rendesen és szakadatlanúl jövőben is.

3. A' mathematicai és phisicai tudományok' serege, mint egyedüli alapja az anyagi kifejlésnek, Franciaországot lakja. Páris a' positiv tudományok' rakhelye, oda kell jó eszü magyar fiakat küldeni.

4. Ipar és kereskedés Angliát lakják, ott termettek, ott virágoznak, ott gyümölcsöznek. A' törvényhozás is ott lelé classicus földét. Angliába kell küldeni többeket ügyes ifjaink sorából.

Ez mind régi historia! Ebből áll a' terv?

Kérem szívesen, illyet igértem? Igen, igen is vénet, mit még jobban bizonyítok.

A' mint a' nemes testőrséghez minden megye ajánl és küld ifjakat, igen szépen ajánlhat és küldhet költségén szinte ifjakat az említett földpontokra, csak némi módosításokkal, p. o. következőleg.

a) Szünetleni és szoros figyelemmel lévén az ország, jövendője, reménye — az

ifjuság kifejlésére, módot fog találni hogy a' tanulo ifjuság közt a' legjobb fők szem előtt tartassanak. Valamelly biztosság, melly tanitókból és felügyelőkből állhat, e' mellett azon hajlandóságot vagy irányt is észre fogja venni, melly egyik vagy másik ifjúnak megkülönböztető jegye. A' biztosság ajánl, az illető megye választ és határoz, az ifjú pedig az előkészületeket megteszi és a' szükséges nyelvet megtanulja.

Hogy itt nemes vagy parasztról szó nincs, tán sejditi a' szíves olvasó? Az ész birodalmában nincs politicai classificatio.

b) Tegyük fel, hogy 52 megyéhez járul még csak 8 olly nemes érzetü vagyonos, ki nem áldozatról szól, hanem örül és büszke is, ha részvétét a' haza elfogadja. Lesz 60 lelkes ifjunk, készen a' munkára. Osszuk fel őket mint tetszik, de főleg a' szükség' ellentállhatlan parancsai szerint.

Ide irok most eleinten némelly számokat, jövőre ezek változni fognak; jelenleg a'

részrehajlásérti szemrehányást a' zsebembe teszem.

Páris	25
Albion . . .	20
Németföld . .	10
Róma . . .	5

o) A' künnlét tarthat 3 évig, azon kivétellel, hogy ha egy vagy más egyén, különös czélra szánt nagyobb tőkéllyel felruházandó, az időt hosszabítani lehessen.

Az első év adna 20 egyént 's minden következő év szinte annyit; igy teljes lesz a' szám a' harmadik évvel; a' negyedik 's minden következő évben már husz visszatér, melly helyibe uj 20 jő 's igy a' 60 szám folyvást töltve marad.

Tegyük fel, hogy a' rendes kiküldés előlegesen 15 évre tüzetik ki; hazánk 300 egyént nyert, de millyen egyént? Nemde jobb lenne a' 20at egyszerre 40re tenni?

d) Csak Angliában drágább az élet mint környékünkben. A' tüzzel 's igy szivvel

lélekkel tanuló ifjunak szükségei kevesek; a' sok őt háborgatja, a' kevésnél kevesebb nyomorgatja. 480—500 pengő forint az, mivel Anglián kivül egy ifju tökéletesen megél és szükséget nem szenved, Angliában 800 fr. kell.

Kerülni fog e' szerint egy kiképzett, tapasztalt, ügyes, lelkes, tudós hazafi 1500 usque 2400 forintba. Mit gondol édes olvasó: meg fog ennyit érni?

e) Egy kereskedő ház az egyetemes regie. A' levelezés élénken folyhat, bármelly pontja közt hazánknak, férfiakhoz, kik a' vállalat átnézetét szivesen és örömmel teljesitik. Tudomást venni mindegyike felől kell, ezt megszerezni nem nehéz. Ki nem felel meg a' várakozásnak, visszahivatik; bőriben az illyennek nem szeretnék lenni, mert itthon alig fogják megvivátozni; helyibe más küldetik.

Mit gondol édes olvasó, lesz concurrens?

Mit gondol, melly impulsust ád ez a'

kis körülmény; 's melly vetélkedést hoz elő és ipart, a' tanuló ifjuság közt?

f) A' visszatérő ifjak tökéletesen szabadok, és őket a' haza le nem kötelezi semmire; semmire sem, édes olvasó. Igy, csak igy következik azon tömérdek haszon, mellynek kiszámítását átengedem, magamat szíves részvétébe ajánlván.

Nuances politiques.

Valami sublime, valami pittoresque egy conceptio az ország', status' kormányát, char del' etatnak nevezni, vagyis kocsival hasonlítani egybe, a' kormányzót pedig kocsissal: mert innen természetesen következik, hogy a' kormányzottak — lovak.

De ha egyikünk csihít, másikunk hottót kiált, csuda ha a' kocsi felfordúl?

Vagyon.

Ez a' szoros ragaszkodás a' vagyonhoz, ennek határtalan szeretése, védése az utolsó csepp vérig, természetes és ha tetszik, megengedhető tulajdona a' gyarló ember többségének.

Ezen tulajdon leghívebben adatott Shakspeare által — Shylockban.

A' vagyonos része valamelly népnek igen jól használtatik bástyául, azok ellen, kikről mondatik, hogy csak — nyerhetnek.

Ezen maneuvreből következik, hogy valamelly, kiváltsági fogalmakkal telt országban, ez a' vagyon képviselje a' szellemi és anyagi erőt.

Ezen képviselésből pedig következik az — aranyborju.

Illy földpontokon azon, hiedelemmé vált eszmélet állott elé, hogy a' vagyonos és vagyontalan örökké tartó háboruban állanak egymás ellen, és hogy a' megtámadott mindenkor a' vagyonos.

Szokás azonban feledni, hogy a' vagyonosok' hatása a' vagyontalanokra, szünetleni, tehát állandó; melly hatás igen hasonlít a' csendes háboruhoz, a' békeháborúhoz, melly állat most áll be, a' népek' természethistoriájába.

Szokás feledni, hogy a' szerelmes ragaszkodás nemcsak a' befolyást és intézményt, de különösen a' hatalmat is ugyannyira megizleli, hogy végre ezektől el is választhatlan.

Szokás feledni, hogy az a' vagyon, sem az erkölcsiség, sem a' rények, sem az értelem, egyszóval sem a' lélek, sem a' szív, sem az ész müködéseivel nincsen olly szoros, olly szörnyüképen elválaszthatlan egybekötésben.

Szokás feledni, hogy ha ezen vagyon, mind a' mellett hogy az itt elősorzott isteni adományoktól független, egyik 's másik felett magának túlnyúló suprematiát arrogál 's igy a' teremtő müvébe pancsol; ollyasmit tesz, miért lakolni — szokás.*)

A' feledékenység pedig a' szegény embernek sok bajt szerez.

*) Szokás végre feledni, hogy a' hazaszeretet megforditott arányban van a' vagyonhozi ragaszkodással, de egyenesben ennek megvetésével, mit alig szükség a' régi Rómaiaktól tanulni.

Sehol sem támadta meg soha világ a' vagyontalan a' vagyonost, mint illyet, ha a' vagyonhoz azon elfeledett állító vagy tagadó tulajdonok nem járultak, mellyek mint sejdíthetni, nem épen szeretetre méltók.

Mit mindenki elérhet, az ellen senki nem zúgolódik.

Láttuk ellenben, hogy a' vagyonosak szokták egymást csiklándozni, ha egyik vagy másik, bizonyos környülmények következtében, az egyensulyt meg zavarta.

Láttuk mint küldék p. o. a' proféta utódjai a' zsinórkát azon basáknak, kik már — jól meg híztak.

Nem édeseim, ne féljetek; a' népben több az erény, több a' lélek mintsem hiu vagyonotokat 's ennek felhasználása módját irigylené; ne csalódjatok babáim.

De ha ez a' vagyon p. o. csak amugy minden szellemi vagy anyagi erőkifejlés, minden munka nélkül csalmotáltatik, gyakorta tekervényes utakon; az a' nagy tömeg ellen-

ben, semmi úton módon nem lehetl meg véres verejtékének — nem dijját — csak elmulhatlan szükséges következményét; oh akkor kedveseim, az idcák is felforognak.

Bot.

Ha valami bizonyítványát adná valamelly nép barbárlétének; ez a' bot.

Ha valami nyilványítja az illy nép erkölcstelenségének borzasztó mély állását; ez a' bot.

Ha valami az embert a' barom alá sorozza; ez a' bot.

Az ütésverés már magában is egy undok jelenet, és a' civilisált népek közt észre nem vehető; legyen az ütésverés' tárgya bármi.

Azon teremtvény, melly más teremtvényt roszul illet, nyomorgat vagy kinoz, kemény és rosz szivű, kegyetlensége pedig ezer bajt nyomort származtat.

Az okos szülők sohasem fogják szívelni, hogy gyermekeik az életmüves teremtvényeket rontsák, verjék, kinozzák, pusztitsák, öljék; legyen ez a' legkisebb plánta, virág vagy fa, a' legapróbb állatocskától fel a' nagy házi állatig, mert a' gyermek erkölcsisége főleg azon viszony elismerésétől függ, mellyben állanak egymás közt a' természet' összes szülöttjei.

De mit mondjunk olly szülökről, kik magzatjaikat, tehát önmaguk vérét, ütik, verik és kinozzák?

Fájdalom, nem egyebet mint hogy ezen szülők szülői — barmok voltak 's nem tudának gyermekeiknek emberi nevelést adni.

Mit mondjunk azon tanítóról, oktatóról, oskolamesterről, ki, a' különös felvigyázása, oktatása, észszerenti vezérlése, erkölcsi kifejtése alá bizott egyetlen reményét a' szülőknek, szeretett gyermekét, a' haza egykori szükséges tagját, a' gyenge gyermeket, üti, veri, botozza?

Azt, hogy az illy oktalan baromra, a' civilisált országokban senki még a' lovat és ökröt sem bízná, mert azon országokban a' humanisaló törvények az állatot is védik.

Azt, hogy szánakodást érdemel azon nép, melly illy bruta tanitót csak egy pillanatig is megszível társaságában.

Mit azokról, kik szokás- és tán törvényekre támaszkodván, a' felnőtt, koros embert botoztatják?

Mit egyebet mint hogy ezek is csak barmok; mert azon gyalázatos szokás vagy tör-

vény, melly az embert lealacsonítja, becsteleníti, kázhozatos és megvetendő. Ölj meg, mondja a' pálczázandó olasz, de ne becsteleníts! És valóban a' marczangoló kínzásban találós indus' legkegyetlenebb mészárlása, hasonlíthatlanúl türhetőbb a' barbar népek közt még fenálló botozásnál; melly botozás minden nemesebb érzelmet megöl, 's az ember jobb természetét, a' teremtő czéljai ellen, tökéletesen semmivé teszi.

Mit mondjunk azok felől, kik az illy gyalázatos hohéri kezelésre még találkoznak?

Hogy a' baromnál sokkal, sokkal alábbvalók.

Mit végre azon törvényhozó felől, ki a' képviselők' ünnepélyes gyülésében, melly csak az emberiség boldogító lehellete által áraszthat áldást a' szegény népre, meri kimondani, hogy az embert, a' teremtő' képeszerénti remekművét, botozni kell?

Mit mint azt, hogy a' törvényhozónak lelke, ha a' lélekvándorlás' (palingenesis) tana

reá nézve áll, néhány ezer évig a' földön eddig ismeretlen vadállatok' alakjában fog vándorolni, mig végre nemesítésének és tökélyülésének legmagasabb fokát a' jégsarkon éri, hol kullogni fog örökké, mint kozák bőrbe öltöztetett fejér medve.

Mese.

Paraszt és Zsidó.

P. Mozsesem édes lelkem, egy tallérkára van szükségem.

Zs. Wey geschrien, rosz idők vannak, egyik ember a' másikat nyomja. Adok tallért egy hónapra, de akkor kettőt adsz helyébe, ugyé bár?

P. Egész örömmel oh te gyöngye a' zsidóságnak, hadd öleljelek meg. Add ide azt a' tallért.

Zs. Itt van; de miként fogod adósságodat fizetni?

P. (fejét vakarva) Hm! majd megsegít az Uristen.

Zs. Kétségenkül; de addig is tán egy kis zálagocska nem lesz felesleges; p. o. ez a' czifra bunda?

P. Való, zálagot kell adnom. Nesze, ugy is meleg van. (Indúl)

Zs. Várj egy kissé pajtás; eszembe jut, hogy terhedre lesz majd egyszerre két tallért fizetned; jobb lenne, ha felét most adnád meg. A' másikkal adós maradhatsz.

P. (fejét vakarván) Biz az igaz, csakugyan jobb lesz kevesebbel tartozni; nesze a' tallér, hónap mulva a' másikat megadom.

A' paraszt bunda és pénz nélkül, a' zsidó mindkettővel, exeunt.

Az utközben jut a' parasztnak szinte

eszibe, hogy sem pénze sem bundája, hanem egy tallér adóssága; de csak azért haragszik és káromkodik, hogy a' zsidónak — több esze van.

Ipar és kereskedés.

Ha az a' harmadik nőtestvér, a' helyett hogy a' fonalat elvágja, azt szép gombolyagokban egy kis kosarkába rakná, a' Parkák még képviselhetnék az ember' éltét, de helyesebben a' társasági gazdaságot.

A' földmivelés, ipar és kereskedés, el-

választhatlan testvérek, 's ha egyike eltávozik, másika zokog.

Mondani, hogy ez vagy amaz ország vagy nép, kirekesztőleg csak egyikét vagy másikát üzheti ezen háromság fő ágának, hitszegésre mutatna.

Sokkal helyesebben lehet mondani, hogy azon országban, hol közülök egy vagy kettő hiányzik, a' megmaradott kettő vagy egy, nyomorult állapotban van.

Hosszú betegségnek — halál a' vége.

Miért nincs itt ott a' három testvér együtt? okait feltalálni nem nehéz, mert bizonyos ismertető jegyeket eltörleni nincs hatalmunkban; a' társasági törvényeket pedig büntetlenül sérteni nem lehet.

Valamelly ország vagy nemzet csak akkkor éri el virágzásának idejét, ha tulajdon szükségeit kielégítvén, másoknak is juttat bőségéből.

Ha nyers termékeit fel nem dolgozza; ha műmiveit, azaz iparának productumait, és

termesztményeinek feleslegét, el nem tudja adni, tesped és meg sem mocczan.

Ha épen azt nem adhatja el, mire szüksége nincs, azt meg elfecsérli, pazérolja, mit nagy haszonnal feldolgozhatna, természetesen vész.

Illyen formán vagyunk mi magyarok, nyers termékeinkkel; a' bort, pálinkát, dohányt, sót gabonát 'sat. vagy ki sem vihetjük, vagy csak igen furcsa környülmények közt; de a' bőrt, az olaj-magot, a' gyapjút, a' selymet, a' lent és kendert, a' rongyokat 'sat. 'sat. szép ének-szóval kiküldjük, és dupla áron fizetjük meg kelmöket megváltoztatott alakban.

Azt állítják, hogy nálunk gyárokra már csak gondolni is eretnekség, miért?

Mondják, hogy geographi helyezésünk a' kereskedést nem pártolja; miért?

Azért édes lelkem, mert ez a' boldog Magyarország, politicai hermaphrodíta; ha akarom külföld, ha akarom nem külföld.

Ha műiparról és kereskedésről szólunk, a' védő vámok' fogalma áll elő és a' szerződéseké szomszéd és távolabb népekkel.

Teljes és csalhatlan való, hogy mi egyes magyarok tönkre jutunk most, ha műipari vállalatokhoz fogunk, mert a' mellett hogy tapasztalásaink csekélyek, a' csődöt ki nem álljuk, az ipart pedig a' törvénynek védnie kell.

Szinte igy vagyunk kereskedésünkkel, melly a' zsidón túl alig ér.

Nem lehet azonban tagadni, hogy a' népnek szokni kell az iparhoz és kereskedéshez és tanulnia, ha még nem tudott azoknak felfogására vergődni.

Ezen tekintetből kiindulva látjuk, a' bölcs kormányokat és nagy uralkodókat béplántálni birodalmaikba egyiket 's másikat, példát adni, oktatni, kifejteni, őrizni.

Péter hevesen fogott a' dologhoz és nagy embernek tartatik, mert várost is épitett — knutával. Városa falain véreseppek reszketnek.

Kormányokhoz sem gyártás sem kereskedés nem illik, mihelyt egyik 's másik a' népéletbe átment; de mindaddig igenis illik, nagy mértékben illik.

Igy van a' megszoritó és védő vámokkal; míg a' nép tulajdon szükségei fedezésére munkál, fentartatnak, de azonnal megszüntetendők, mihelyt a' concurrentiát meg birja, tehát ebbe bélép.

Magyar Public-spirit.

Én ezt, te azt, ő más egyebet főzöm, főzöd, főz. Mi emezt, ti amazt, ők egyébfélét főzünk, főztök főznek.

Valamennyien szalmával tüzelünk.

E pluribus unum.

Baj van ott, tagadhatlan baj, hol egyesülésre van szükség.

A' szükség annál nagyobb, mentül nagyobb a' baj.

Baj nélkül pedig egyesülésre — nincs szükség.

„Egyesüljünk“ hallánk már több ízben, legyen jelszavunk, XIX század ötödik tizedében élő magyaroknak.

Kérdés: érzelem, valóság ez a' jelszó, vagy csak szó?

Az „egyesülés“ három, szorosan egybefüggő, egymástól elválaszthatlan, egymásnélkül meg nem állható factornak származata.

Ez a' három factor: közérdek, közakarat és közmunka.

Ezek nélkül egyesülés nincs.

Ha egyik hiányzik, a' többi sincs meg.

A' három factort hazánkban mycroscoppal sem lehet felfedezni.

Vagy tán közelget azon nemzeti pillanat, mellyet a' „Reform“nál érinténk, 's mellyről állítánk, hogy a' magyar népéletben mind maig nem mutatkozott?

Ha igen, „oszoljunk“ lesz a' jelszó.

És csakugyan szétoszlás által jutni azon factorokhoz, szétoszlás által azon pillanathoz, szétoszlás által az egyesüléshez.

Oszoljunk!

Ha mondjuk „egyesüljünk“, 's valavalamennyien ugyanazon tárgy felé rohanunk, legyen ezen tárgy szellemi vagy anyagi, nem a' szétoszlásnak, de a' szétszórásnak adjuk legtökéletesb kifejezését.

Oszoljunk csoportokba, rendszeres csoportokba, annyiba mennyit a' társaság feltételei megkivánnak, mennyit helyezésünk és állásunk kijelölt.

Munkáljanak a' csoportok, nagyok, kicsinyek, értelmiek, anyagiak; mindnyájan függetlenül, egész erővel, makacsan, rándíthatlan, soha nem keveredve egymásközt, tehát elkülönzötten.

Csakhogy szemelőtt tartsa mindegyik csoport a' két egyértelmü szót, Haza és Nemzet.

Oszoljunk így.

Az egyesülés okvetlenül meglesz.

Oskola.

Miért nyög ez a' vén Europa?

Mert a' fogtalan anyókának 256 millió gyermeke van, 's ezt felnevelni nem tudja. Ezekhez járul évenként négy millió uj szülöttje bizonyos geometriai haladásban 's ez mind oktatásért rimánkodik.

Haja szála is felállana az agg szűznek: — most az anyóka megint szűz — ha volna hajszála, meggondolván, hogy 100 év mulva gyermekeinek száma 1134 millió lesz, azaz, másfél annyi, mennyi van ma lakosa az egész földnek.

A' vén anyókának feje már is elkábult, mert azon elveket mind elfeledé, mellyeket a' természet elég hangosan kiálta, most süket fülébe.

Elfeledé, hogy a' gyermek nem hoz magával ismereteket azon sötét semmiségből, mellyből napfényre éled.

Elfeledé, hogy egyesek a' civilisatio' feltételeit, mellyek szerint az egész, vagy legalább az egésznek tetemes része legyen jelentő, nem teljesíthetik, mert az egyesek elhalnak 's velük hal el, mi jelentő volt.

Elfeledé tehát, hogy a' civilisatio maga is csak a' többség által biztosítható, 's hogy nélküle nem is létezhet.

Vége nem lenne előszámlálni, mit felede

el mindent a' vén anyóka; elég hogy nyög, 's hogy mindenfelől a' sok panasz, a' sok nyifogás, a' sok lárma, a' sok unszolás, adj oktatást, adj jobb oskolákat, mert veszélynek indúlunk.

Valóban, ha tekintjük, milly tömérdek kifejlést nyere az ész; tekintjük irányát; a' jelenkor követeléseit; tekintjük melly meglepő sebességgel terjednek az uj eszmék, az uj ismeretek: meg nem foghatni, miként állhat fen még ma, azon elavúlt, redves, rodhadt portéka, mit oskolai vagy tanitási rendszernek tetszik neveznünk!

A' virágzó életteljes ifjú' vállain, dédősének rongyos bundája.

Folynak az évek és százosaik, törülgetik a' multat; mi ezt vallásosan fentartani igyekszünk.

Munkál az ész és gyüjti termékeit; mi a' lefolyt századok' poros könyveit halmozzuk száz ezrekben, 's a' gyüjteményt, tárainkat — bámuljuk.

A' tudományok fejlődnek, sebesen haladnak, végtelenül nőnek; mi a' végtelenségekből egy kis darabkát ügyetlenül kivágunk de — nem alkalmazzuk.

A' társaságok tisztúlnak, az uj eszmék terjednek, mozgásba hozzák a' népeket; mi vissza tekintünk a' lefolyt évezredekre, 's tőlök várjuk boldogléttünket.

A' rendszer emigy szól: „Az oskolai tanitás olly tárgyakkal foglalkozzék, olly ismereteket nyujtson, mellyek különbség nélkül mindegyik tanulóra nézve szükségesek, mellyek minden helyezésben hasznosak".

A' tapasztalás mondja: „Mit az oskolák nyujtanak, legnagyobb részben használhatlen; 's az ifjuság tetemes, legbecsesb idejét elvesztette".

És a' rendszer fenáll, és a' tapasztalás jajgat.

Az elemi oktatás, kétségenkül, kérdést eldöntő, mert alapját képezi az épitménynek.

Olvasás, irás, egy kis számolás, egy

kis földirat, parányi természetirás. vallás és punctum; az elemi oktatás' alapjai.

De a' szegény gyermek, nevét hibátlan odairni nem tudja; kiszámítani nem, mi marad zsebében, ha többet ád ki mint benne van? elmondja az országok' fővárosait, de a' szomszéd falunak nevét nem tudja; az oroszlánt és elefántot ismeri, de nem a' férgeket, mellyek egy év' egész termését felemésztik; catechisál, de teremtőjét szeretve imádni nem tanulta.

A' közép oskolák szilárdabb ismereteket nyújtsanak; az életbe vezető hidat alkotókat.

Kezdődnek a' holt nyelvek; a' rideg vénség' felmelegítése; töredékei az említett végtelen tudományoknak; de legkisebb alkalmazás, nem.

És a' tudomány halad. Kilépett a' szakadozott ösvényből, csuffá tevén az ó elemeket. A' föld, a' viz, a' lég és a' tűz, kijátszák szerepeiket, 's helyükbe állának a' gőz, az üreg, a' napsugár és az electromag-

netismus; levoná az ember a' természet titkait fedező fátyolt, 's mi ama Theophrastus Paracelsus Bombastus világból nézzük a' csudákat — tátott szájjal.

A' felső (magos vagy mély) oktatás, kész embert, kész tudóst, kész hazafit, kész polgárt adjon a' társaságnak.

A' tapasztalás pedig folyvást jajgat 's igy szól: „Tizenhat vagy mennyi évet töltöttél oskoláidban, irtózva hagyád azokat oda és tanulnod kell ha fejednek, ha szivednek hasznát akarod venni; tanulnod, hogy hasznodat vegye a' társaság".

És a' tapasztalás nem ok nélkül jajgat.

A' baj pedig következő axiomában nyugszik. „Az oktatási rendszer nincs arányban a' társaság szükségeivel".

Ha az axioma áll, axiomnak pedig állnia kell, akkor a' jelen oskolai rendszer nemcsak mit sem ér, de iszonyú káros, tehát a' czélzott jó helyett, borzasztó nyomort szül.

Ezen kérdésben öszpontosúlnak azon

végtelen bajok és nyomorak, mellyek a' társaságokat sújtják; tőle várja szabadultát az emberi nem.

Miből áll ez az ember? Melly iránya? a' kifejlésre határozott iránya?

Értelem, szeretet és erő, az adott három elem. Fellép a' személyes én, de nemleges; következik a' cselekvő én, ez a' belső erőt szabadon mozdítja, mellyet hatalmába vesz, mert értelmes: annál szabadabban irányozza pedig azt, mentül értelmesebb.

Csak ezen három hatóságból eredhet minden törvény.

Az értelem törvényéből származik a' szeretet törvénye, mindkettőből a' hatalomé; de csak az értelmes és szabad lényeknél.

A' törvények' alkalmazásától függ az eredmény. Születésünktől fogva holtunkig, éltünk, a' tanulásnak szakadatlan sora. Nevelés, oktatás és tapasztalás, ugyanazon láncznak ízei.

A' sor tehát adva van 's csak tagjait kell

rendbe hozni; mérni az értelmet, a' szeretetet, az erőt; hozzájok illeszteni a' nekik megfelelő tárgyakat.

Ez a' feladás.

Az előkészületek' roppant tömegét leljük a' francziánál, a' németnél és az angolnál.

Ha a' három nemzetet, ide vonatkozva akarjuk egymásközt hasonlítani, a' felirt sor megfelel az értelemnek, a' szeretetnek és az erőnek; vagy más szóval a' franczia legközelebb áll a' szellemi, a' német az emberi, az angol az anyagi vagy állati világhoz.

Mindazon roppant tömeg azonban rendetlen; ujmunkát, nagyobb ügyességet kiván, követel.

Nem lehet minden ismeret, mindegyik fogalomra egyenlően alkalmazható. Nem lehet minden ismeret, mindenkire nézve szükséges vagy hasznos.

Osztályozásra van szükség.

Az első nevelés csak a' szeretet által mozdíthatja az értelmet, 's igy a' szülők a'

a' két elem hatását megfordított sorban alkalmazzák, mert azoknak müködése bennök, rendesen eszközlött.

Az elemi oktatásba felveendők a' legjelesb ismeretek, a' tudományok' legfontosabb, legujabb felfedezései; főleg mindaz, mi a' hazát és nemzetet illeti, érdekli; mi az emberi élettel egybefüggésben van; tehát a' nagy természet és ennek müködése. Mind, elemi előadásban.

Szükséges az ismeretek' és tudományok osztályozása. Némellyek végesek (irás, stylus, nyelv, logica 'sat.), a' többi, a' nagy sereg, végtelen és határtalanul terjed.

Mi és mennyi veendő ezekből?

Alkalmazni az értelem kincseit a' tanuló tehetségéhez, korához, hajlandóságához, a' tanitó feladata. A' rendszer kitüzi az irányt és mennyiséget. A' rendszer tehát változó.

Lehet, igenis, lehet béhozni a' végtelen tudományokat az elemi oktatásba.

Ki a' gyermeket ismeri, nem tagadhatja

annak iszonyu sebes felfogását. A' teremtő mindent megtett, hogy teremtvénye alkalmatos legyen törvényeinek követésére.

Ha az ember ront, nem akarta.

Ha a' négy, öt éves gyermeket vizsgáljuk, nem tudunk eléggé csudálkozni elmésségén, értelmi erején, 's bámuljuk miként 's melly könnyüséggel fog fel számtalan tárgyat egy időben, tanul több nyelveket egyszerre 'sat.; de nem vesszük észre, hogy a' tiszta elme előtt nincs nehéz vagy könnyü, reá nézve az ismeretek tömege egyenlő részekből áll.

Bámuljuk a' gyermek példátlan sebes előmenetét 's felkiáltunk: mi lehetne belőle ha tehetségeivel arányban fejlődhetnék, ha értelmi erejének megfelelőleg nyujtatnék elébe az ismeretek serege?

De szülői nem képesek neki folyvást növő lelki táplálatot adni, — hol nincs, ne keress — és az oskolába küldik.

És ezen épelkü gyermek tehetségei, azon oskolában egymás után meggyilkoltat-

nak, ugy van, meggyilkoltatnak a' gyönyörü rendszer és még gyönyörübb oktatók' kacsócskájok által és alatt; és ez a' gyönyörü rendszer nem táplál, nem fejt, nem mivel, nem tökélyít, hanem ront, bont, semmivé tesz és öl; ki irtja mit a' természet, szülöttjébe öltott.

A' végtelen tudományok, mint állandóak mehetnek keresztül a' közép oskolákon, folytatólag a' felsőbbekbe. Illyenek a' mathesis, a' természettudományok serege, közte a' tündöklő phisica és chemia. Az anatomia és phisiologia, a' botania és zoologia 'sat. egyenesen az embert illetik, érdeklik; igy több az orvosi tudományok' sorából. Ezeket szükségeskép a' rendszerbe kell felvenni. A' földirat, hozzá tartozó roppant ismeretcivel, szemelőtt tartandó tárgy. A' társasági tudományok' fővonalai az oktatásnak. A' hazai viszonyok, törvények 'sat. nem tanítathatnak elég korán.

Az értelemnek és szeretetnek igy elég-

tétetik; fenmarad az erő. Ez az oktatás nyelvén „alkalmazás“ és az oskolai rendszerben mind maig ismeretlen mennyiség.

Az erő kifejlésével szoros egybekötésben van az elhanyagolott testi ügyesség kifejtése, nem a' gymnastica, hanem a' mindennapi foglalatosságokra való alkalmas és ügyes lét, a' kezeknek mozgása.

A' zene; rajz; a' mathesis részei, mérés és alkotás; a' gyakorlati természettan és vegytan; a' mechanica 'sat. ugyanannyi alkalmak a' testi ügyesség kifejtésére. A' természetirás gyakorlati oldala már az elemi oskolákban alkalmazható; a' növények gyüjteménye és az állatoké, ezeknek kitömése, elrendezése, a' mezei gazdaság' számos és könnyebb foglalatosságai 'sat. szintannyi anyagok. A' közép oskolákba viendők a' technologia legnevezetesb ágai, gyakorlati előadással, ezek közt több, különbféle tudományokon alapúl. A' költészet, szónoklat, a' felsőbb mathesis alkalmazása földre, égre

és a' társasági viszonyokra; az eszméleti tudományok alkalmazása kifejlésünk' feltételeire 'sat. 'sat. mindannyi testi és lelki erő-hatást eszközlő tárgyak.

Ha az ismeretek és tudományok' alkalmazása lesz fő és egyedüli czélja az oskolai tanitásnak; 's igy nem az egyén tulajdon erejére bocsátja a' kifejlődhetésnek és bizonyos hatásnak feltételeit; a' panasz és jajgatás megszünnek; tisztulni fog a' zavar és mi hasznavehetlen, egyszerűen elpottyan.

Hitel.

Egyik azon számtalan szavak közül, mellyeknek értelme, sok egyéb dologgal, az ujabb korban felforgattatott.

Fogalma a' szónak tiszta erkölcsi és csak addig áll fen, meddig tisztaságát tartja fen; nélküle semmi; közönséges trafica.

Oka pedig a' tiszta fogalmak' felforgatásának, a' classicitás' hiánya szóban, kifejezésben, értelemben, tettben. A' classicitás hiánya pedig okvetlenül az érdeknélküli középszerűségre, de annál alább is vezet.

Mit itt classicitás által jelölünk, magában foglalja a' zavartalan gondolatot, tehát az ész' szabad működését, egybekötve az erkölcsi ember méltóságával.

1. Hiszek ezen vagy azon emberben, mert tartós következetessége, szilárd értelme, rendíthetlen erkölcsisége, hitemet jogosítják, követelik.

2. Bizom abban vagy ebben, mert dologismeretet, ügyességet nyilvánít, 's így a' jó kimenetelt biztosítja.

3. Megnyugszom ebben vagy abban, mert a' valószinűség feléje hajlik, 's tőle sikert várhatok.

4. Támaszkodom ebben vagy abban, mert számosan így tesznek; alig hihető hogy

a' többség csalatkozik, különben is, társaságban csalódni — tűrhető.

A' négy alakban lesz körülbelül mindaz, mit a' hitelről és hozzá hasonló módosításairól mondhatni, 's mind a' négy alak erkölcsi alapon nyugszik.

De ha az anyagi világba lépünk mondván: „ebben hiszek vagy bizom mert vagyonos, mert vagyona garantiat nyujt", oh ekkor sem hitelre sem bizalomra szükség nincs, hanem a' hasonérték és anyagi jótállás' és felelőség' mezitelen értelme áll elő.

Azért is a' hiteltörvény csupa képtelenség, mert a' hitelnek törvényre nincs szüksége; mert a' hitel nem bízik a' törvényben; 's ha a' zavart nem szeretjük, itt a' hitelszó helyibe az adósság vagy kölcsön szót tesszük, mert a' törvény ott kezdődik, hol a' hitelnek vége van.

És mind e' mellett is hogy a' váltó, kölcsön, adósság, pénz, vagyon, vagy az em-

litett képtelen hiteltörvény anyagi fogalmakon alapúl, mégis erkölcsi lény; pedig itt a' szójáték eszünkben sincs.

A' törvénynek védenie kell a' vagyont, tagadhatlan. De van a' törvénynek fogalma, erkölcsiség nélkül?

A' van-t mind maig senki sem merészlette kimondani; mert ha valami bennünk hitet gerjeszthet, ez a' törvények fenállása, kezelése és végrehajtása; a' teremtő müveitől fogva a' legcsekélyebb társulatig.

Nem tagadhatván hogy a' hitel erkölcsiségen alapúl, természetes uton jutunk a' következményre, hogy hol hitel nincs, ott az erkölcsiség vagy épen hiányzik, vagy borzasztó mélységbe süllyedett.

Az erkölcsiség azon egyetlen egy kötelék, melly az emberi társaságot fentarthatja, nélküle menekvés nincs.

Előhozni, fentartani, a' közerkölcsiséget, legszentebb feladata, kötelessége a' társaságnak, mert életfeltétele; kötelessége a'

nemzet' kormányának — ha illyen van — mert ez különben vész.

Az erkölcsiség előhozása, felállítása, tömérdek munkát képvisel, mellyben részt vesz az egyetemes társaság; fentartása, szakadatlan folytatását követeli azon munkának.

Visszaesni a' kifejlett közerkölcsiség álláspontjáról, lehet; fájdalom hogy lehet; az említett munka megszüntével okvetlenül kezdődik a' visszaesés, 's ha a' nemleges okokhoz tettleges mozdítók járulnak, a' visszaesés rögtöni és mély.

A' szabad népek tulajdon életerejök által működnek, és erkölcsi kifejlésük egyenesen folyik ön intézményeikből; ezek arányban vesztenek vagy nyernek, lelkitehetségeik iránya szerint; 's igy nincs mitől félniök, nincs mit remélniök; értékük mérőjét keblükben hordozzák.

Nem igy a' kormányzott népek. Ezek az indítóerőt valamint a' mozgás fentartását,

kormányaiktól várják; nélkülök fel nem húzott órák, holttestek.

Ha valamelly nép vagy nemzet' kormánya hanyag vagy gondatlan, a' gép mozog ugyan egy ideig, de kerekei össze vissza vágnak egymásba, vagy tengelyükből kifordulnak, 's a' mozgásnak vége.

A' kormány' természetében van, hogy a' hatalmat akkor sem bocsátja ki kezéből, ha annak vezérlésére teljes tehetetlen; ekkor a' zavar nő. Ha valamelly kormány csak a' jelenben él, mint mondani szokás, mától holnapig, és minden jövendő előtt borzadva takarja bé szemeit; érzelmeit a' népre ruházza 's a' bizonytalanság magát hintvén szét, maradást, visszamenést következtet.

Ha a' kormány gyenge, nálánál mindenki erősebbnek véli magát, 's ekkor a' szakácsok' serege nő; 's miként főznek ezek, sejdítni lehet. Ekkor nem az érdem és jelesség, hanem csak a' készség és pillanati ügyesség vállalnak fel szerepeket; ekkor —

mint-egy átok fekszik mindenen — épen azok választatnak és kerestetnek ki a' tömegből, kiknek jelleme épen nem kétes, 's kik az egész nemzet' megvetésével büszkélkednek; ekkor a' megvesztegetés' rendszere lép föl és a' közerkölcsiség hihetetlen sebességgel csökken.

Negyven év képvisel egy ivadékot, de egy illy ivadék hármat foglal magában; a' menőt, a' fenállót és a' jövőt.

Ha egy illy ivadéknak megfelelő időszak alatt, az elhanyaglás és gyengeség folyvást tart, a' megvesztegetés rendszere folyvást működik, a' szellem és gondolat, az érdem és jelesség folyvást elmellőztetnek, vagy tán rendszeresen üldöztetnek; hol legyen, nem az előmenetnek, de csak a' fentarthatásnak feltétele? Mi lesz a' közerkölcsiségből? Mi a' jövő ivadékból?

Azon népnek, mellyben a' közerkölcsiség meg nem gyökerezett, hitele nem lehet, bármelly törvényei legyenek; mert az illy

népnél a' törvények végre nem hajtatnak, vagy ha igen, zsarnokilag hatnak reá; mert az erkölcstelen népre nézve minden törvény despotia.

A' száraz, embert elkülönző egoismus a' hitel alatt vagyon, helyettezést (substitutiót, cserét, felváltást) ért, és csak védő szoros törvényeket követel, minden erkölcsi fogalom kizárása mellett.

De ezen állapot nem lehet olly társaságban normalis, millyet mi az erkölcsiség ihlete által vevénk fentarthatónak. Nem is lehet azon haszonlesési és önzési eszme egész társaságra, hanem annak csak beteg kinövéseire alkalmazható, mert egy olly állapot, minőt illynemü szoros hiteltörvények feltételeznek, koránt sem alkalmas, valamelly nemzetet azon mozgásban fentartani, mellyből különben minden-irányi kifejlése következik.

Benn maradván az itt kimondott eszmék' körében, természetesen következik, hogy a' hiteltörvények' fő és egyedüli czélja,

vive mechanicai törvényekre, 's végre állati helyezet mutatkoznak. Itt hijában hivatkozunk az aide toira; itt minden erőködés hiu és hasztalan, mert visszaesik a' nép, mint csik vissza a' halállal küzdő, beteg ágyába, 's nyitva áll előtte a' sír.

Az erő csak két támosza által vivja ki a' függetlenséget; 's ez az, mire törekszik végkövetkezésében az aide toi, 's mit okvetlenül elér, de csak a' kijelölt feltétek alatt, 's ekkor igazság, törvény és hit.

Aide toi!

Miért reszkedteti keblünket ez a' „segits magadon's az egek segítendnek"?

Igazság? Hit? Természettörvény vagy phisicai tény?

Erkölcsi tan? Társasági axioma? Memento? Javallat vagy tanács? Melly czim alatt vésődik érzelmeink legmélyebbjébe?

Ha igazság, mozdúlatlanul áll a' többi közt, merevülve a' fagy által, részvétlenül mint rokonai. Érezzük, nem érezzük, látjuk, nem látjuk, neki mindegy; lét vagy enyészet, élet vagy halál, jó vagy rosz, nyomor vagy boldogság előtte egyenlők; ő fenáll, bármiként üzzék a' végtelenségek és emésszék egymást.

A' szegény, gyarló teremtvény, az ember, tűri az igazság' zsarnokságát; ennek tömérdek súlya, töredékeny életmüvét megsemmisítéssel fenyegeti; tűri, mert nincs menedéke; czepeli, mert terhétől nem szabadúlhat; de belseje küzd a' rettentő hatalom ellen és ájultát szégyenli.

Mint hit, vésve van keblébe. Teljes elszántsággal borul le a' halandó ott, hol az örök végzés' parancsait véli, sejditi, nyomait látja. „Véres verejték mit béteszesz, jutalmad-kenyér". Itt nem vizsgálsz többé, nem küzdesz, hanem hiszesz és dolgozol; 's ha a' fatalitás által kétségbeesésre nem

akarsz vezettetni a' meg nem változható sorsban — nem nyugalmat — megnyugtatást, enyhületet keresesz.

Mint cselekvést jellemző tény, anyagi. Mozgást, szünetleni mozgást köt egybe az élettel, 's az egyénnek jelentőséget ad. „Vagy mert élsz", élted fentartanod kell, érette felelned; kell valamennyinek, itt küönbség nincs; kezességet senki más fel nem vállal; ezt követelni lehetlen.

A' természettörvények, függvényei az örök igazságoknak, függvényei egyszersmind az anyagi világnak. Mennyire hatnak reájok 's erősitik azokat a' hit és erkölcs? az emberi nem' fejlődése jelöli. A' természeti törvények az emberiség' irányát tűzik ki, a' köröket és határokat, mellyeken kivül lépni az nem képes; nélkülök vesztének indúl. Ezen törvények buzdítják egyfelől és emelik az embert, korlátozzák mérséklik másfelől hevét, mert alapjok az egyenlőség, czéljok ennek felállítása, helyrehozása az egész földön.

Az erkölcsi világ tettlegséget (positivitè) nem ismer; ott áll mint változatlan ellentéte az értelemnek, az erőnek, de tőlök elválaszthatlan; lakhelye a' szív, eszköze a' szeretet. Ez fejlődik, terjed, módosítja, hasonítja (assimilálja) az igazságot, a' törvényt és a' hitet; átöleli az emberiséget 's az enyészet életre melegül; karjai közt leli a' halandó nyugtát, látja mint távoznak előle a' borzasztó rémalakok, mint mosolyog elébe virágok közül a' — földi boldogság.

Az anyagi lény taglal, boncol, szétválaszt (analysál) és oszt; teljes függetlenségre törekszik; az erkölcsi összit 's jelszava: egyesség.

Erkölcsi alap nélkül a' társasági axiomák végnélküli elkülönzést következtetnek, a' fenálló kötelékeket szétszakítják, 's az undok vastag egoismust tüntetik elő egész mezitelenségében. „Segits magadon, mert mástól segítséget várnod hiu remény, gyávaság.“

Itt áll az ember kivetkeztetve nemesebb érzelmeiből, szeretet nélkül; itt áll a' szörnyeteg memento, melly a' teremtést zúzza, rendeltetése czélját mint nyomort, mint gyötrelmet mutatja. Vége itt a' barátnak, a' családnak, a' nemzetiségnek, a' társaságnak; itt a' függetlenség borzasztó elkülönzésbe változott, a' szabadság eredeti vad alakját veszi fel, az egyenlőség fenséges eszméje pedig semmivé tétetett.

Kell ott javallat vagy tanács, hol az igazság' 's a' természet hatalmas szózata hallik?

Mellyikét vegyük el az emberi lény három alkotórészének? A' szeretet, az értelem és az erő együtt működnek, egyesülten tartják fen a' nemet.

Szeretet nélkül az értelem nem fogja korlátolni a' féktelen erőt, 's az egyesség, az egyenlőség' feltéte, elenyészett.

Mi a' családot, a' nemzetséget és a' nemzetet képezi, fentartja, csak a' szeretetből

eredhet; ezeken túl — fájdalom — a' nélkül sem terjedt, mert az egyes, elkülönzött, megkülönböztetett nemzetek ma még ellenségek, 's ezen nagy családokra, nagy egyénekre nézve fenáll az aide toi mint rettenetes memento. Készen is állnak ezek felfegyverkezve, készek minden pillanatban egymást ölni, pusztítani. A' civilisatio szelleme és a' szeretet ezen nyomoru falakat még le nem dönték, mellyek a' népeket szétválasztják; őrizzék és mentsék meg a' szegény halandót, hogy a' család tagjai közt ne emelkedjenek.

Töröljük el ezt a' szeretetet 's az aide toi következőleg hangzik: „Segíts magadon, de csak magadon" és undorodva fordulunk el azon tömegtől, melly a' társaság helyében fenmaradt.

Értelem nélkül szabadság nem létez, mert szabad csak értelmes lény lehet. Hagyjuk ki ezt az értelmet 's az egyensuly ismét zavarva van, 's az anyagi erő lebilincselve. Itt tespedés, az élet lassú működése vissza

részint megszüntetni a' bizalommali visszaélést, részint ezt meggátolni; tehát vagy a' már divatban levő, vagy erősen fenyegető visszaélések elismerésére vagyunk szorítva.

Bizonyos, hogy ezen elismerés következtében a' társaság olly rendszabásokhoz fog, mellyek bajait megszüntetni 's őt hasonlóktól jövőre megmenteni képesek.

M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
Kőnyvlelt: 4702/1962. sz.

TARTALOM.

	Lap.
Ajánló levél	3
Bévezetés. Szükségeink névsora	5
Magyar föld és lakosai	12
Pest	20
Reform	38
Irói tulajdon	45
Olvasás	47
Város, falu	53
Magyar nyelv	60
Különcz	69

Lap.

Magyar színészet 72
Földmüvelés 77
Népszerű 94
Pálinka 97
Szederfa és selyem 102
Urbéri valtság 103
Vállalatok 132
Pipa 134
Atila 145
Lófuttatás 153
Cultura 154
Zsidók 155
Katona 160
Jog 161
Alkotmány 165
Magyar jellem 178
Adó 186
Oktatás 194
Paraszt 200
Osztályozás 207
Angol 213
Társaságok 215
Nuances politiques 233
Vagyon 234
Bot 239
Mese. Paraszt és Zsidó 244

Lap.

Ipar és kereskedés 247
Magyar Public-spirit 252
E pluribus unum 253
Oskola 256
Hitel 269
Aide toi 278

40

14286